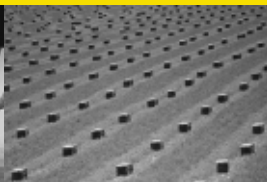

WERELDTOP VOOR DUURZAME ONTWIKKELING JOHANNESBURG

Politieke Verklaring

Implementatieplan

Verklaring van Gauteng

WERELDTOP VOOR DUURZAME ONTWIKKELING

Johannesburg, Zuid-Afrika

26 augustus - 4 september 2002

'World Summit on Sustainable Development' (WSSD)

Politieke verklaring

Implementatieplan

Verklaring van Gauteng

Twee weken na het einde van de Wereldtop voor Duurzame Ontwikkeling in Johannesburg (26 augustus – 4 september 2002), organiseerde de Milieu- en Natuurraad van Vlaanderen (MiNa-Raad) een hoorzitting over de resultaten en de gevolgen van de VN-Top. Ter voorbereiding hiervan zorgde de MiNa-Raad voor een eerste werkvertaling van het Implementatieplan.

De Vlaamse administratie, AMINAL – afdeling Europa en Milieu heeft, in samenwerking met de Nederlandse Ministeries van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer en Buitenlandse Zaken, de werkvertaling nadien verbeterd en verder verfijnd. Dit document* wil een hulpmiddel zijn voor ambtenaren, academici, politici, NGO's en anderen om meer vertrouwd te raken met de uitkomsten van Johannesburg.

In mei 2003 werd in New York tijdens de 11^e Commissie voor Duurzame Ontwikkeling van de VN het werkprogramma voor de komende jaren vastgelegd. Deze vertaling hoopt een bijdrage te leveren aan de uitvoering van dit werkprogramma en het Implementatieplan in en door Nederland en Vlaanderen.

Voor Vlaanderen werkten mee aan deze vertaling: Jan Verheeke (MiNa-Raad), Luc Bas (AMINAL), Ignace Decancq (MiNa-Raad), Lieze Cloots (AMINAL) en Lieve Dillen (AMINAL).

Deze tekst is elektronisch te vinden op de volgende Vlaamse websites:

<http://www.kleurrijkvlaanderen.be> (onder *toekomstdenken*)
<http://www.mina.vlaanderen.be> (onder *internationaal beleid*)
<http://www.minaraad.be> (onder *studies*)

* Over de originele Engelstalige tekst werd, in de aanloop naar en in Johannesburg zelf, langdurig onderhandeld waardoor elke nuance zijn belang heeft. Het is mogelijk dat in een leesbare Nederlandse vertaling, ondanks de inspanning van de vertalers en experts, sommige nuances anders overkomen. Indien hierover twijfel bestaat verwijzen we naar de officiële Engelse VN-versie.

Voorwoord¹

Eén van de meest memorabele momenten van de Wereldtop voor Duurzame Ontwikkeling in Johannesburg ontsproot uit de woorden van vijf jonge mensen uit verschillende werelddelen. De aanwezige presidenten, eerste ministers en andere wereldleiders werden door hen aangesproken met de vraag om de beloften, die gemaakt werden tijdens de Wereldtop in Rio de Janeiro, na te komen. “Toen we elkaar 10 jaar geleden ontmoetten, waren we eigenlijk nog kinderen” schertsten zij. “Wat wij nu gaan zeggen is eigenlijk hetzelfde wat u toen gehoord hebt, en sindsdien nog vele malen... De kinderen van de wereld zijn teleurgesteld omdat te veel volwassenen meer geïnteresseerd zijn in geldzaken en rijkdom dan om belangstelling te tonen voor de problemen die onze toekomst beïnvloeden”. Om de nadruk te leggen op de dringende behoefte om de huidige wijze van ontwikkeling te veranderen en om een toekomst te verzekeren waar iedereen over basisbehoeften beschikt zonder de aarde verder te beschadigen, voegden zij hieraan toe, “Denk eraan dat we geen nieuwe planeet kunnen kopen en dat onze levens en die van onze toekomstige generaties hiervan afhankelijk zijn”.

Na Rio waren er hoge verwachtingen dat de wereld tenminste grote stappen zou zetten naar duurzame ontwikkeling toe. In het daarop volgende decennium, beantwoordde de vooruitgang niet aan de verwachtingen: milieuverloedering verminderde meestal niet, armoede nam toe in verschillende delen van de wereld en de globalisering versnelde zonder rechtvaardig verdeeld te zijn. Het werd duidelijk dat Agenda 21, het in Rio algemeen goedgekeurde actieontwerp, een meer gespecificeerd implementatieplan nodig had. De Wereldtop van Johannesburg heeft hiervoor nu de fundamenteën gelegd – doelstellingen, tijdschema en engagementen betreffende brede algemene kwesties die ontworpen zijn om echt een verschil te maken voor mensen uit alle regio's van de wereld.

Conferenties zoals de Top van Johannesburg brengen natuurlijk hoge verwachtingen met zich mee. Maar er zijn niet meteen oplossingen die armoede wegwerken en milieubeschadiging tegengaan. Wat echter wel in hoge mate mogelijk is, is wat de Wereldtop heeft gedaan: akkoorden bereiken over een werkplan, identificeren van de actoren die verondersteld worden om resultaten te behalen, partnerschappen creëren tussen die actoren en het verzekeren van politieke engagementen op hoog niveau zodat deze overeenkomsten geïmplementeerd kunnen worden. Het merendeel van het komende werk zal plaatsvinden op lokaal, nationaal en regionaal niveau. Overheden dragen de voornaamste verantwoordelijkheid, maar kunnen dit niet alleen. Maatschappelijke groepen spelen een belangrijke rol als partners, voorstanders en beschermers; alsook de privé sector die over middelen, technologie en knowhow beschikt.

Het implementatieplan, neemt nu zijn plaats in naast de plannen en verklaringen die goedgekeurd zijn binnen het laatste decennium tijdens grote VN-toppen en conferenties, inclusief de Millennium Top. Onze uitdaging is om deze ten volle te benutten, de woorden om te zetten naar daden en op die manier een nieuw tijdperk van globale verantwoordelijkheid, partnerschap en actie in te leiden. Slechts dan zullen we in staat zijn om te verkondigen dat we aan de smeebeden van onze kinderen voldaan hebben om te komen tot een rechtvaardige, stabielere en bloeiende wereld.

Kofi Annan,
Secretaris-generaal van de Verenigde Naties

¹ Voorwoord van Kofi Annan ter gelegenheid van de publicatie van het implementatieplan door United Nations Departement of Public Information (april 2003)

Inhoud

A. Politieke verklaring	
B. Implementatieplan	
I. Inleiding	9
II. Uitroeiing van armoede	10
III. Wijziging van niet-duurzame consumptie- en productiepatronen	14
IV. De bescherming en het beheer van natuurlijke hulpbronnen die de basis vormen van economische en sociale ontwikkeling	20
V. Duurzame ontwikkeling in een globaliserende wereld	35
VI. Gezondheid en duurzame ontwikkeling	36
VII. Duurzame ontwikkeling van Kleine Eilandstaten In Ontwikkeling (SIDS)	39
VIII. Duurzame ontwikkeling voor Afrika	41
IX. Andere regionale initiatieven	45
A. Duurzame ontwikkeling in Latijns-Amerika en het Caraïbisch Gebied	45
B. Duurzame ontwikkeling in Azië en de Stille Oceaan	46
C. Duurzame Ontwikkeling in West-Aziatische regio	46
D. Duurzame ontwikkeling in de UNECE-regio	46
X. Middelen voor implementatie	47
XI. Institutioneel kader voor duurzame ontwikkeling	59
A. Doelstellingen	59
B. Het versterken van het institutionele kader voor duurzame ontwikkeling op internationaal niveau	60
C. Rol van de Algemene Vergadering ('General Assembly')	61
D. Rol van de Economische en Sociale Raad ('Economic and Social Council', ECOSOC)	61
E. Rol en functie van de VN-Commissie inzake Duurzame Ontwikkeling (Commission on Sustainable Development', CSD)	62
F. Rol van internationale instellingen	63
G. Het versterken van de internationale afspraken voor duurzame ontwikkeling op regionaal niveau	64
H. Het versterken van institutionele kaders voor duurzame ontwikkeling op nationaal niveau	65
I. Participatie van belangrijke groepen	66
C. De verklaring van Gauteng	

Verklaring van Johannesburg

Vanuit onze herkomst werkend naar de toekomst

1. Wij, de vertegenwoordigers van de wereldvolkeren, in vergadering bijeen op de Wereldtop over Duurzame Ontwikkeling in Johannesburg, Zuid-Afrika, van 2 tot 4 september 2002, bevestigen opnieuw ons engagement inzake duurzame ontwikkeling.
2. Wij verbinden onszelf ertoe een menselijke, rechtvaardige en zorgzame wereldgemeenschap uit te bouwen, die zich bewust is van de behoefte aan menselijke waardigheid voor iedereen.
3. Bij het begin van deze Top spraken de kinderen van de wereld tot ons met een eenvoudige maar heldere stem, om te zeggen dat de toekomst hen toebehoort, en zij daagden daarom ieder van ons ertoe uit om ervoor te zorgen dat door ons toedoen zij een wereld zullen erven die vrij is van onwaardigheid en onfatsoenlijkheid die te wijten is aan armoede, achteruitgang van het milieu en modellen van niet-duurzame ontwikkeling.
4. Als een gedeelte van ons antwoord aan die kinderen, die onze collectieve toekomst vertegenwoordigen, zijn wij allemaal samen, komende uit elke hoek van de wereld, gevormd door verschillende levenservaringen, bewogen door het diepe gevoel dat wij dringend een nieuwe en mooiere wereld van hoop moeten creëren.
5. Daarom nemen wij de collectieve verantwoordelijkheid op ons om de onderling afhankelijke en elkaar versterkende pijlers van duurzame ontwikkeling - economische ontwikkeling, sociale ontwikkeling en bescherming van het milieu - op lokaal, nationaal, regionaal en wereldniveau te bevorderen en te verstevigen.
6. Vanuit dit continent, waar de wieg van de mensheid stond, geven wij via het Implementatieplan van de Wereldtop over Duurzame Ontwikkeling en deze Verklaring uitdrukking aan onze verantwoordelijkheid tegenover elkaar, tegenover de bredere levensgemeenschap en onze kinderen.
7. Uitgaande van het inzicht dat de mensheid op een beslissend keerpunt is aangekomen, hebben wij ons gezamenlijk uitgesproken voor een gemeenschappelijke motie om een vastberaden inspanning te leveren ten einde een positief antwoord te bieden op de behoefte aan het uitwerken van een praktisch en zichtbaar plan om de armoede uit te roeien en de menselijke ontwikkeling te bevorderen.

Van Stockholm tot Rio de Janeiro tot Johannesburg

8. Dertig jaar geleden, in Stockholm, werden wij het eens over de dringende noodzaak om te reageren op het probleem van de achteruitgang van het milieu.² Tien jaar geleden, op de Conferentie van de Verenigde Naties over Milieu en Ontwikkeling, die plaatsvond in Rio de Janeiro,³ kwamen wij overeen dat de bescherming van het milieu en sociale en economische ontwikkeling van fundamenteel belang zijn voor duurzame ontwikkeling, gebaseerd op de Principes van Rio. Om een dergelijke ontwikkeling te verwezenlijken, keurden wij het globale programma goed dat de naam Agenda 21 draagt⁴ en de Verklaring van Rio over Milieu en

² Report of the United Nations Conference on the Human Environment, Stockholm, 5-16 June 1972 ("Rapport van de Conferentie van de Verenigde Naties inzake het Leefmilieu, Stockholm, 5-16 juni 1972") (Publicaties van de Verenigde Naties, Verkoopsnummer E.73.11.A.14 en corrigendum), hoofdstuk 1.

³ Report of the United Nations Conference on Environment and Development, Rio de Janeiro, 3-14 June 1992 ("Rapport van de Conferentie van de Verenigde Naties over Milieu en Ontwikkeling, Rio de Janeiro, 3-14 juni 1992") (Publicaties van de Verenigde Naties, Verkoopsnummer E.93.1.5 en corrigenda), band I-III.

⁴ Ibid., band 1: Resolutions adopted by the Conference ("Resoluties aangenomen door de Conferentie"), resolutie 1, bijlagen I en II.

Ontwikkeling, waarvoor wij ons ook in de toekomst verder willen engageren. De Conferentie van Rio was een belangrijke mijlpaal, die een nieuwe agenda vastlegde voor duurzame ontwikkeling.

9. Tussen Rio en Johannesburg hebben de naties van de wereld elkaar op verschillende grote conferenties ontmoet die plaatsvonden onder de auspiciën van de Verenigde Naties, en tevens op de Internationale Conferentie over Financiering voor Ontwikkeling⁵ en de Ministerconferentie van Doha.⁶ Op die conferenties werd voor de wereld een veelomvattende visie op de toekomst van de mensheid vastgelegd.
10. Op de Top van Johannesburg hebben wij heel wat gerealiseerd door een grote verscheidenheid van volkeren en opvattingen samen te brengen in een constructieve zoektocht naar een gemeenschappelijke weg voor een wereld die de visie van duurzame ontwikkeling respecteert en toepast. De Top van Johannesburg heeft eveneens bevestigd dat er aanzienlijke vooruitgang is geboekt op weg naar het bereiken van een wereldwijde overeenstemming en samenwerking tussen alle volkeren van onze planeet.

De uitdagingen waarmee wij geconfronteerd worden

11. Wij erkennen dat het uitroeien van de armoede, het veranderen van consumptie- en productiepatronen en het beschermen en beheren van de natuurlijke rijkdommen als basis voor economische en sociale ontwikkeling de belangrijkste doelstellingen zijn van en essentiële voorwaarden zijn voor duurzame ontwikkeling.
12. De diepe breuklijn die de mensheid opsplijst in rijken en armen en de steeds groeiende kloof tussen de ontwikkelde landen en de ontwikkelingslanden vormt een zeer grote bedreiging voor de wereldwijde welvaart, veiligheid en stabiliteit.
13. Het wereldmilieu heeft het nog steeds hard te verduren. Het verlies aan biodiversiteit gaat voort, de visbestanden worden verder uitgedund, door de woestijnvorming worden steeds meer vruchtbare gebieden ingepalmd, de schadelijke effecten van de klimaatverandering zijn reeds duidelijk te zien, natuurrampen komen steeds vaker voor en zijn steeds verwoestender, ontwikkelingslanden zijn steeds kwetsbaarder en de vervuiling van de lucht, het water en de zee blijft miljoenen beroven van een fatsoenlijke leven.
14. De globalisering heeft aan die uitdagingen een nieuwe dimensie toegevoegd. De snelle integratie van de markten, de mobiliteit van kapitaal en de aanzienlijke toename van investeringsstromen over de hele wereld hebben nieuwe uitdagingen en mogelijkheden gecreëerd voor het verder streven naar duurzame ontwikkeling. Maar de kosten en de baten van de globalisering zijn ongelijk verdeeld, waarbij de ontwikkelingslanden geconfronteerd worden met specifieke problemen om die uitdaging aan te pakken.
15. Wij lopen het gevaar dat die globale verschillen verankerd raken en tenzij wij zodanig handelen dat er fundamentele veranderingen gaan optreden in hun leven, zouden de armen in deze wereld het vertrouwen kunnen verliezen in hun vertegenwoordigers en de democratische systemen die wij trouw blijven, wanneer zij hun vertegenwoordigers als niet meer zien dan het geschal van schalmeien en het getinkel van cimbalen.

Onze belofte voor duurzame ontwikkeling

16. Wij zijn vast van plan om ervoor te zorgen dat onze rijke diversiteit, die onze collectieve troef is, zal worden gebruikt voor een constructieve samenwerking ten aanzien van verandering en voor het verwezenlijken van het gemeenschappelijke doel met betrekking tot duurzame ontwikkeling.

⁵ Report of the International Conference on Financing for Development, Monterrey, Mexico, 18-22 March 2002 ("Rapport van de Internationale Conferentie over Financiering voor Ontwikkeling, Monterrey, Mexico, 18-22 maart 2002") (Publicaties van de Verenigde Naties, Verkoopsnummer E.02.II.A.7), hoofdstuk 1, resolutie 1, bijlage.

⁶ Zie A/C.2/56/7, bijlage.

17. Uitgaande van het belang van het creëren van solidariteit tussen de mensen, dringen wij aan op het bevorderen van dialoog en samenwerking tussen de beschavingen en de volkeren op de wereld, ongeacht het ras, handicaps, religie, taal, cultuur of traditie.
18. Wij zijn verheugd over de klemtoon die de Top van Johannesburg legt op de ondeelbaarheid van de menselijke waardigheid en wij zijn vastbesloten om door middel van beslissingen over doelstellingen, tijdsschema's en samenwerking snel de toegang te verbeteren tot een aantal basisbehoeften zoals zuiver water, rioolwaterzuivering, een adequaat onderkomen, energie, gezondheidszorg, voedselveiligheid en de bescherming van de biodiversiteit. Tegelijkertijd zullen wij samenwerken om elkaar te helpen om toegang te krijgen tot financiële middelen, voordeel te halen uit het opengaan van markten, in te staan voor het bevorderen van deskundigheid, gebruik te maken van moderne technologieën om de ontwikkeling op gang te brengen en ervoor te zorgen dat technologietransfer, ontwikkeling van human resources en opleiding en vorming voorhanden zijn ten einde onderontwikkeling voor altijd te verbannen.
19. Wij herhalen onze plechtige belofte om speciaal de klemtoon te leggen op en prioritair aandacht te schenken aan de strijd tegen de wereldwijde omstandigheden die ernstige bedreigingen vormen voor de duurzame ontwikkeling van onze bevolking, zo o.m. chronische honger, slechte voeding, bezetting door vreemde mogendheden, gewapende conflicten, problemen met illegale drugs, georganiseerde misdaad, corruptie, natuurrampen, illegale wapenhandel, mensenhandel, terrorisme, onverdraagzaamheid en aanzetten tot rassenhaat, volkerenhaat, religieuze haat en andere vormen van haat, vreemdelingenhaat en endemische, overdraagbare en chronische ziekten, met name HIV/AIDS, malaria en tuberculose.
20. Wij zijn vastbesloten om ervoor te zorgen dat meer macht voor vrouwen, vrouwenemancipatie en gelijkheid van man en vrouw worden opgenomen in alle activiteiten die deel uitmaken van Agenda 21, de Millennium-Ontwikkelingsdoelen⁷ en het Implementatieplan van de Top.
21. Wij erkennen de realiteit dat de wereldgemeenschap de middelen heeft en de financiële middelen ter beschikking kreeg om de uitdagingen m.b.t. het uitroeien van armoede en het creëren van een duurzame ontwikkeling aan te gaan ten aanzien van de hele mensheid. Samen zullen wij bijkomende stappen ondernemen om te garanderen dat die beschikbare middelen worden gebruikt ten voordele van de mensheid.
22. In dat verband en om bij te dragen tot het verwezenlijken van onze ontwikkelingsdoelen en objectieven doen wij een dringende oproep aan de ontwikkelde landen die dat nog niet hebben gedaan, om concrete inspanningen te leveren ten einde te voldoen aan de internationaal overeengekomen normen inzake officiële ontwikkelingshulp.
23. Wij verwelkomen en wij ondersteunen het ontstaan van sterkere regionale verbanden en allianties, zoals het Nieuwe Partnerschap voor de Ontwikkeling van Afrika, ten einde regionale samenwerking, een betere internationale samenwerking en duurzame ontwikkeling te bevorderen.
24. Wij zullen ook in de toekomst speciale aandacht blijven schenken aan de ontwikkelingsbehoeften van kleine eilandstaten in ontwikkeling en de minst ontwikkelde landen.
25. Wij beklemtonen opnieuw de essentiële rol van de inheemse bevolking inzake duurzame ontwikkeling.
26. Wij erkennen dat duurzame ontwikkeling een lange-termijnperspectief vereist en een brede participatie in het formuleren van het beleid, het nemen van beslissingen en de toepassing ervan op alle niveaus. Als sociale partners zullen wij verder blijven ijveren voor stabiele partnerships met alle belangrijke groepen, met respect voor de onafhankelijke, belangrijke rol van elk van hen.

⁷ Zie resolutie 5 5/2 van de Algemene Vergadering.

27. Wij zijn het erover eens dat de privé-sector, zowel grote als kleine ondernemingen, bij het vervullen van zijn legitieme taken de plicht heeft om een bijdrage te leveren tot de uitbouw van evenwichtige en duurzame gemeenschappen en maatschappijen.
28. Wij zijn het er ook over eens om steun te leveren ten einde de kans op werkgelegenheid te verhogen met jobs die inkomen genereren, rekening houdend met de Verklaring van de Internationale Arbeidsorganisatie over Fundamentele Principes en Rechten inzake Arbeid (IAO).⁸
29. Wij zijn het erover eens dat de noodzaak bestaat dat bedrijven uit de privé-sector meer aansprakelijk zouden worden, hetgeen zou moeten gebeuren binnen een transparante en stabiele regelgeving.
30. Wij verbinden ons ertoe het bestuur op alle niveaus te verbeteren met het oog op een effectieve toepassing van Agenda 21, de Millennium-Ontwikkelingsdoelen en het Implementatieplan van de Top.

Multilateralisme is de toekomst

31. Om onze doelstellingen met betrekking tot duurzame ontwikkeling te verwezenlijken, hebben wij behoefte aan doeltreffendere, meer democratische en meer verantwoordelijke internationale en multilaterale instellingen.
32. Wij bevestigen opnieuw ons engagement ten opzichte van de principes en de doelstellingen van het Charter van de Verenigde Naties en de internationale wetgeving en tevens ten aanzien van de versterking van multilateralisme. Wij steunen de leidende rol van de Verenigde Naties als de meest universele en meest representatieve organisatie in de wereld, die het best geplaatst is om duurzame ontwikkeling te bevorderen.
33. Verder verbinden wij ons ertoe de vooruitgang op geregelde tijdstippen op te volgen ten aanzien van de verwezenlijking van onze doelstellingen en objectieven inzake duurzame ontwikkeling.

Ervoor zorgen dat het gebeurt!

34. Wij zijn het erover eens dat dit een inclusief proces moet zijn, waarbij alle belangrijke groepen en regeringen worden betrokken die deel hebben genomen aan de historische Top van Johannesburg.
35. Wij verbinden onszelf ertoe om samen te handelen, in een gemeenschappelijke vaste wil om onze planeet te redden, de menselijke ontwikkeling te bevorderen en universele voorspoed en vrede tot stand te brengen.
36. Wij zetten ons in voor het Implementatieplan van de Wereldtop over Duurzame Ontwikkeling en voor het bevorderen van de verwezenlijking van de tijdsgebonden, socio-economische en milieudoelen die daarin zijn opgenomen.
37. Vanuit het Afrikaanse continent, de wieg van de mensheid, beloven wij plechtig aan de volkeren van de wereld en aan de generaties die deze Aarde zeker zullen overerven, dat wij vastbesloten zijn om ervoor te zorgen dat onze collectieve hoop op duurzame ontwikkeling wordt gerealiseerd.

⁸ Zie ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work and its Follow-up Adopted by the International Labour Conference at its Eighty-sixth Session, Geneva, 18 June 1998 ("Verklaring van de Internationale Arbeidsorganisatie over de Fundamentele Principes en Rechten inzake Arbeid en de opvolging daarvan, aangenomen door de Internationale Arbeidsconferentie op haar zesentachtigste zitting, Genève, 18 juni 1998")(Genève, Internationale Arbeidsorganisatie, 1998).

Implementatieplan

I. Inleiding

1. Tijdens de VN-Conferentie over Milieu en Ontwikkeling (UNCED), die in 1992⁹ in Rio de Janeiro werd gehouden, zijn de fundamentele principes en het actieprogramma vastgesteld om duurzame ontwikkeling te bereiken.

Wij bevestigen opnieuw met kracht onze toezeggingen ten aanzien van de 'Principes van Rio', de volledige uitvoering van 'Agenda 21'¹⁰ en het 'Programme of Action for the Further Implementation of Agenda 21'¹¹. Wij verplichten ons tot het verwezenlijken van de internationaal overeengekomen ontwikkelingsdoelen, inclusief die uit de 'United Nations Millennium Declaration'¹² en de doelen als uitkomst van de belangrijke VN-conferenties en internationale overeenkomsten sinds 1992.

2. Het voorliggende Implementatieplan zal verder ingaan op de resultaten die sinds UNCED zijn bereikt en zal de verwezenlijking van de resterende doelstellingen versnellen. Met dit voor ogen, verplichten we ons concrete initiatieven en maatregelen te nemen op alle niveaus en gericht op het versterken van de internationale samenwerking waarbij wij rekening houden met de 'Principes van Rio', inclusief onder meer het principe van gemeenschappelijke maar gedifferentieerde verantwoordelijkheden, zoals uiteengezet in Principe 7 van de 'Verklaring van Rio inzake Milieu en Ontwikkeling'¹³. Deze inspanningen zullen tevens de integratie van de drie componenten van duurzame ontwikkeling - economische groei, sociale ontwikkeling en milieubescherming - bevorderen als onderling afhankelijke en wederzijds versterkende pijlers van duurzame ontwikkeling. De overkoepelende oogmerken van, en belangrijke vereisten voor, duurzame ontwikkeling zijn uitroeiing van armoede, het wijzigen van niet-duurzame productie- en consumptiepatronen, en de bescherming en het beheer van natuurlijke hulpbronnen die de basis vormen van economische en sociale ontwikkeling.

3. Wij erkennen dat de uitvoering van de besluiten van 'Johannesburg' iedereen ten goede moet komen, in het bijzonder vrouwen, jongeren, kinderen en kwetsbare groepen. Teneinde de algemeen aanvaarde doelen van duurzame ontwikkeling te bereiken, dienen bij de uitvoering tevens alle relevante actoren te worden betrokken, en wel via partnerschappen, in het bijzonder tussen overheidsinstanties van het Noorden en het Zuiden enerzijds en tussen overheidsinstanties en belangrijke groeperingen anderzijds. Zoals weergegeven in de 'Consensus van Monterrey'¹⁴, zijn dergelijke partnerschappen de sleutel voor het nastreven van duurzame ontwikkeling in een globaliserende wereld.

4. Deugdelijk bestuur binnen elk land en op internationale niveau is een noodzakelijke voorwaarde voor duurzame ontwikkeling. Op binnenlands niveau vormen degelijk milieu-, sociaal en economisch beleid, democratische instellingen die inspelen op de behoeften van de bevolking, garanties die geboden worden door de rechtsstaat, anti-corruptiemaatregelen, gelijkheid tussen de geslachten en een stimulerende omgeving voor investeringen de basis voor duurzame ontwikkeling. Als gevolg van de globalisering zijn externe factoren van kritisch belang geworden voor het al dan niet slagen van de eigen inspanningen van ontwikkelingslanden. Willen wij dat het tempo van wereldwijde groei naar duurzame ontwikkeling behouden blijft en zelfs stijgt, dan blijft, gezien de kloof tussen ontwikkelde en ontwikkelingslanden, een dynamisch en kansscheppend internationaal economisch klimaat nodig

⁹ Report of the United Nations Conference on Environment and Development, Rio de Janeiro, 3-14 juni 1992 (United Nations publication, Sales No. E.93.I.8 and corrigenda).

¹⁰ Ibid., vol. I: Resolutions Adopted by the Conference, resolution 1, annexes I and II.

¹¹ General Assembly resolution S-19/2, annex.

¹² General Assembly resolution 55/2.

¹³ Report of the United Nations Conference on Environment and Development, Rio de Janeiro, 3-14 juni 1992 (United Nations publication, Sales No. E.93.I.8 and corrigenda) vol. I: Resolutions adopted by the Conference, resolution 1, annex I.

¹⁴ Report of the international conference on Financing for Development, Monterrey Mexico, 18-22 maart 2002 (United Nations publication, Sales No. E.02.II.A.7), chap. I, resolution 1, annex

dat de internationale samenwerking ondersteunt. Het gaat hier dan in het bijzonder om samenwerking op het gebied van financiering, technologieoverdracht, schuld- en handelsbeleid en om de volledige en effectieve deelname van ontwikkelingslanden in de mondiale besluitvormingsprocessen.

5. Vrede, veiligheid, stabiliteit en respect voor de mensenrechten en fundamentele vrijheden, waaronder het recht op ontwikkeling, evenals respect voor de culturele verscheidenheid, zijn uitermate belangrijk bij het bereiken van duurzame ontwikkeling en om de garantie te kunnen geven dat duurzame ontwikkeling iedereen ten goede komt.

6. Wij erkennen het belang van ethische overwegingen voor duurzame ontwikkeling, en daarom benadrukken wij dat het nodig is deze bij de implementatie van Agenda 21 te betrekken.

II. Uitroeiing van armoede

7. Uitroeiing van de armoede is op dit moment de belangrijkste wereldwijde uitdaging en een noodzakelijke vereiste voor duurzame ontwikkeling, in het bijzonder voor ontwikkelingslanden. Hoewel in eerste instantie ieder land zelf verantwoordelijk is voor de eigen duurzame ontwikkeling en de uitroeiing van armoede, en hoewel de rol van nationaal beleid en ontwikkelingsstrategieën niet voldoende kan worden benadrukt, zijn op alle niveaus gezamenlijke en concrete maatregelen nodig teneinde ontwikkelingslanden in staat te stellen hun duurzame ontwikkelingsdoelen te bereiken, zoals deze voortkomen uit de internationaal overeengekomen doelen en operationele doelen in verband met armoede, daarbij inbegrepen de doelen vervat in Agenda 21, de van toepassing zijnde resultaten van andere VN-conferenties en de 'United Nations Millennium Declaration'. Dit houdt in dat er acties moeten worden ondernomen op alle niveaus teneinde:

- (a) In het jaar 2015 een halvering te hebben bereikt van dat deel van de wereldbevolking dat een inkomen heeft van minder dan \$ 1 per dag, en van het deel van de wereldbevolking dat honger lijdt, en, rond dezelfde datum, een halvering van het deel van de wereldbevolking dat geen toegang heeft tot veilig drinkwater;
- (b) Een Wereldsolidariteitsfonds op te richten om armoede uit te roeien en de sociale en menselijke ontwikkeling in de ontwikkelingslanden te bevorderen. De Algemene Vergadering van de VN dient de voorwaarden te bepalen voor dit Fonds, waarbij de nadruk moet liggen op het vrijwillige karakter van de bijdragen en er moet worden vermeden dat er een overlap ontstaat met de bestaande VN-fondsen. Ook moeten de private sector en individuele burgers worden aangemoedigd om -naast regeringen- een financiële bijdrage te leveren aan deze inspanningen;
- (c) Nationale programma's te ontwikkelen voor duurzame ontwikkeling en voor lokale en gemeenschapsontwikkeling, en daar waar mogelijk in te passen in de door het betrokken land opgezette strategieën voor armoedebestrijding, om zo de zelfredzaamheid van de in armoede levende bevolking en hun organisaties te verhogen. Deze programma's moeten hun prioriteiten weerspiegelen en hen in staat stellen een betere toegang te krijgen tot hulpbronnen, openbare diensten en instellingen, in het bijzonder op het gebied van land, water, werkgelegenheid, krediet, onderwijs en gezondheidszorg;
- (d) De gelijke toegang en volledige deelname voor vrouwen te bevorderen in besluitvormingsprocessen op alle niveaus, op basis van gelijkheid met mannen; hierbij moet een gender-benadering worden geïntegreerd in alle beleidslijnen en strategieën, dienen alle vormen van geweld en discriminatie tegen vrouwen te worden uitgebannen, en de status, gezondheid en economische welstand van vrouwen en meisjes te worden verbeterd middels volledige en gelijke toegang tot economische kansen, land, krediet, onderwijs en voorzieningen op het gebied van gezondheidszorg;
- (e) Beleid, methoden en middelen te ontwikkelen voor het verbeteren van de toegang voor inheemse bevolkingsgroepen en hun gemeenschappen tot economische activiteiten en hun arbeidsparticipatie te vergroten middels, daar waar van toepassing, maatregelen als opleiding, technische steun en kredietmogelijkheden. Hierbij moet worden erkend dat de traditionele en directe afhankelijkheid van hernieuwbare hulpbronnen en ecosystemen, inclusief de duurzame oogst ervan, nog steeds van essentieel belang blijft voor het culturele, economische en lichamelijke welzijn van inheemse bevolkingsgroepen en hun gemeenschappen;

- (f) Basisdiensten op het gebied van gezondheidszorg te bieden aan allen en milieugerelateerde gezondheidsrisico's te verminderen. Hierbij dient men rekening te houden met de speciale behoeften van kinderen en de verbanden tussen armoede, gezondheid en milieu en dient men te voorzien in financiële middelen, technische steun en kennisoverdracht aan ontwikkelingslanden en landen met economieën in transitie;
- (g) Ervoor te zorgen dat kinderen, waar ook ter wereld en zonder onderscheid te maken tussen jongens en meisjes, de kans zullen krijgen de basisschool volledig te doorlopen en tevens gelijke toegang zullen hebben tot alle opleidingsniveaus;
- (h) Te voorzien in toegang tot agrarische hulpbronnen voor mensen die in armoede leven, met name vrouwen en inheemse gemeenschappen en voor zover van toepassing, landpachtovereenkomsten te bevorderen die inheemse beheersystemen met betrekking tot gezamenlijke hulpbronnen erkennen en beschermen;
- (i) Een basisinfrastructuur uit te bouwen voor het platteland, de economie ervan te diversifiëren en de transportmogelijkheden en de toegang tot markten, marktinformatie en krediet voor de armen op het platteland te verbeteren opdat de duurzame landbouw en de ontwikkeling van het platteland worden ondersteund;
- (j) Basistechnieken over en basiskennis van duurzame landbouw door te geven, inclusief het beheer van natuurlijke hulpbronnen, aan kleine en middelgrote boeren, vissers en de armen op het platteland, met name in ontwikkelingslanden; de aanpak dient er tevens op gericht te zijn alle belanghebbenden te betrekken en publiekprivate partnerschappen na te streven die zich richten op verhoging van de landbouwproductie en voedselveiligheid;
- (k) De beschikbaarheid en betaalbaarheid van voedsel te verbeteren, zowel door efficiënte oogst- en levensmiddelentechnologie en -beheer, door billijke en efficiënte distributiesystemen, als door het stimuleren van, bijvoorbeeld, aan gemeenschappen verbonden partnerschappen tussen bevolking en bedrijven uit stad en platteland;
- (l) Woestijnvorming te bestrijden en de effecten van droogte en overstromingen te verlichten via maatregelen als het verbeterd gebruik van informatie over het klimaat en het weer en weersverwachtingen, *early warning systems*, landbeheer en het beheer van natuurlijke hulpbronnen, verbreiding van goede landbouwpraktijken en ecosysteembehoud teneinde de huidige trends om te keren en de degradatie van land- en watervoorraden tegen te gaan. Hierbij zal ook in adequate en voorspelbare financiële hulpbronnen worden voorzien met het oog op de uitvoering van het VN-Woestijnverdrag ('United Nations Convention to Combat Desertification in Those Countries Experiencing Serious Drought and/or Desertification'), in het bijzonder in Afrika¹⁵, dit mede als een van de instrumenten voor de uitroeiing van armoede;
- (m) Toegang tot *sanitation* (sanitaire voorzieningen) te verhogen opdat de gezondheid van mensen wordt verbeterd en het aantal sterfgevallen onder kinderen en baby's wordt verlaagd; dit zal worden bereikt door water en 'sanitation' als prioriteit op te nemen in nationale duurzame ontwikkelingsstrategieën en strategieën voor armoedebestrijding, waar deze bestaan.

8. Schoon drinkwater en adequate 'sanitation' zijn noodzakelijk om de gezondheid van de mens en het milieu te beschermen. Daarom komen wij overeen om tegen het jaar 2015 dat deel van de wereldbevolking dat geen toegang heeft tot veilig drinkwater (zoals uiteengezet in de 'United Nations Millennium Declaration') te halveren en ook het deel van de wereldbevolking dat geen toegang heeft tot sanitaire basisvoorzieningen te halveren. Dit houdt in dat er acties moeten worden ondernomen op alle niveaus teneinde:

- (a) Efficiënte 'sanitation' voor huishoudens te ontwikkelen en implementeren;
- (b) De 'sanitation' in openbare instellingen, met name scholen te verbeteren;
- (c) Veilige hygiënische praktijken te bevorderen;
- (d) Onderwijs evenals dienstverlening gericht op kinderen te bevorderen, indien zij kunnen leiden tot gedragsverandering;

15 United Nations, Treaty Series, vol. 1954, No. 33480.

- (e) Betaalbare, sociaal en cultureel aanvaardbare technologieën en praktijken te bevorderen;
- (f) Innovatieve financierings- en samenwerkingsmechanismen te ontwikkelen;
- (g) De zorg voor 'sanitation' te integreren in strategieën voor het beheer van watervoorraden.

9. Gezamenlijke acties te ondernemen en de inspanningen tot samenwerking op alle niveaus te verbeteren om de toegang tot betrouwbare en betaalbare energiediensten voor duurzame ontwikkeling zodanig te verbeteren dat de verwezenlijking van de 'Millennium Development Goals' wordt vergemakkelijkt, inclusief de doelstelling om tegen 2015 het aandeel van de bevolking dat in armoede leeft te halveren, en tevens als middel om andere belangrijke diensten te genereren die armoede lenigen. Dit met als uitgangspunt dat energiediensten de uitroeiing van armoede zullen vergemakkelijken. Dit houdt in dat er acties moeten worden ondernomen op alle niveaus teneinde:

- (a) De toegang tot betrouwbare, betaalbare, economisch haalbare, sociaal aanvaardbare en milieuvriendelijke energiediensten en -hulpbronnen te verbeteren, waarbij rekening gehouden wordt met nationale kenmerken en omstandigheden. Dit dient te geschieden via diverse middelen, zoals een verbeterde elektriciteitsvoorziening op het platteland en door gedecentraliseerde energiesystemen, verhoogd gebruik van hernieuwbare energiebronnen, schonere vloeibare en gasvormige brandstoffen en verbeterde energie-efficiëntie. Dit vraagt een versterking van de regionale en internationale samenwerking, gericht op de ondersteuning van nationale inspanningen. Het gaat daarbij onder andere om capaciteitsopbouw, financiële en technologische assistentie en innovatieve financieringsmechanismen, ook op het micro- en het mesoniveau, daarbij erkennend de specifieke factoren voor het verschaffen van toegang tot energie voor de armen;
- (b) De toegang tot moderne biomassatechnologieën en brandhout te verbeteren en toepassing van biomassa marktrijp te maken (inclusief het gebruik van landbouwoverschotten) op het platteland en voorzover deze praktijken duurzaam zijn;
- (c) Een duurzaam gebruik van biomassa te bevorderen en, indien van toepassing, van andere hernieuwbare energiebronnen middels de verbetering van de huidige gebruikspatronen zoals een goed beheer van hulpbronnen, een efficiënter gebruik van brandhout en nieuwe of verbeterde producten en technologieën;
- (d) De overgang naar het schoner gebruik van vloeibare en gasvormige fossiele brandstoffen te ondersteunen daar waar dit als milieuvriendelijker, sociaal aanvaardbaar en kostenbesparend wordt beschouwd;
- (e) Nationaal energiebeleid en regelgevingskaders te ontwikkelen die helpen bij het creëren van de economische, sociale en institutionele voorwaarden in de energiesector ter verbetering van de toegang tot betrouwbare, betaalbare, economisch haalbare, sociaal aanvaardbare en milieuvriendelijke energiediensten voor duurzame ontwikkeling en de uitroeiing van armoede in plattelandsgebieden, gebieden rondom steden en stedelijke gebieden;
- (f) Internationale en regionale samenwerking te intensiveren om de toegang te vergroten tot betrouwbare, betaalbare, economisch haalbare, sociaal aanvaardbare en milieuvriendelijke energiediensten, als een integraal onderdeel van de programma's voor armoedebestrijding, door middel van het scheppen van een stimulerende omgeving en de aanpak van de behoeften op het gebied van capaciteitsopbouw, en indien van toepassing met speciale aandacht voor plattelandsgebieden en geïsoleerde gebieden;
- (g) Op versnelde wijze assistentie te verlenen bij en het vergemakkelijken van de toegang voor de armen tot betrouwbare, betaalbare, economisch haalbare, sociaal aanvaardbare en milieuvriendelijke energiediensten. Hierbij wordt gerekend op de financiële en technische steun van ontwikkelde landen, bijvoorbeeld door publiekprivate partnerschappen. Het ontwikkelen van een nationaal energiebeleid voor duurzame ontwikkeling blijft desalniettemin van essentieel belang. Het uitgangspunt hiervan is dat het nodig is te komen tot een grote toename van energiediensten in ontwikkelingslanden opdat de levensstandaard van de bevolking wordt verbeterd en opdat energiediensten een positief effect hebben op de uitroeiing van de armoede en het verbeteren van de levensstandaard.

10. Het versterken van de bijdrage van industriële ontwikkeling aan de uitroeiing van armoede en het duurzame beheer van natuurlijke hulpbronnen. Dit houdt in dat er acties moeten worden ondernomen op alle niveaus teneinde:

- (a) Assistentie te verlenen en middelen te mobiliseren om de industriële productiviteit en concurrentie te verbeteren evenals industriële ontwikkeling in ontwikkelingslanden, waaronder de overdracht van milieuvriendelijke technologieën op preferentiële basis, en zoals wederzijds overeengekomen;
- (b) Assistentie te verlenen om het aantal inkomensgenererende arbeidsplaatsen te verhogen, waarbij rekening gehouden wordt met de 'Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work' van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO)¹⁶;
- (c) De ontwikkeling van micro-, kleine en middelgrote ondernemingen te bevorderen, onder meer via opleiding, onderwijs, en het verbeteren van vaardigheden, vooral gericht op de agrarische industrie als werkverschaffer voor plattelandsgemeenschappen;
- (d) Waar nodig financiële en technologische steun te bieden aan plattelandsgemeenschappen in ontwikkelingslanden opdat zij kunnen profiteren van het veilig en duurzaam voorzien in hun levensonderhoud in kleinschalige mijnbouw activiteiten;
- (e) Ondersteuning te bieden aan ontwikkelingslanden voor de ontwikkeling van veilige en goedkope technologieën die voorzien in brandstof voor het koken en het verwarmen van water en het opslaan van deze brandstoffen;
- (f) Ondersteuning te bieden voor het beheer van natuurlijke hulpbronnen zodat daarmee duurzame inkomstenbronnen voor de armen kunnen worden gecreëerd;

11. Tegen 2020 een significante verbetering te bereiken in het leven van minimaal 100 miljoen inwoners van sloppenwijken, zoals is voorgesteld in het initiatief 'Cities without Slums'. Dit houdt in dat er acties moeten worden ondernomen op alle niveaus teneinde:

- (a) De toegang te verbeteren tot land, adequate huisvesting en basisvoorzieningen voor de armen op het platteland en in de steden, waarbij speciale aandacht uitgaat naar vrouwelijke gezinshoofden;
- (b) Goedkope en duurzame materialen en geschikte technologieën te gebruiken voor de bouw van adequate, veilige huizen voor de armen, met financiële en technologische steun aan ontwikkelingslanden, waarbij men rekening houdt met hun cultuur, klimaat, specifieke sociale voorwaarden en kwetsbaarheid voor natuurrampen;
- (c) Kansen op fatsoenlijke werk, krediet en inkomen voor de armen in de steden te verhogen, middels een daarvoor geschikt nationaal beleid, waarbij gelijke kansen voor mannen en vrouwen worden bevorderd;
- (d) Onnodige regels en andere obstakels voor micro-ondernemingen en de informele sector weg te nemen;
- (e) Lokale overheidsinstanties te ondersteunen bij het uitwerken van opwaarderingsprogramma's voor sloppenwijken in het kader van stedelijke ontwikkelingsplannen, en toegang te verschaffen, in het bijzonder aan de armen, tot informatie over de wetgeving met betrekking tot huisvesting.

12. Het ondernemen van onmiddellijk geldende en effectieve maatregelen om de ergste vormen van kinderarbeid, zoals gedefinieerd in de ILO-Conventie nr. 182, uit te bannen en de strategieën tot in detail uit te werken en te implementeren voor de eliminatie van kinderarbeid die in strijd is met de aanvaarde internationale standaard.

13. Op verzoek internationale samenwerking bevorderen om ontwikkelingslanden te assisteren bij de aanpak van kinderarbeid en de oorzaken die hieraan ten grondslag liggen, onder andere via sociaal en economisch beleid dat gericht is op de voorwaarden die leiden tot armoede, terwijl men er de nadruk op legt dat arbeidsnormen niet mogen worden gebruikt voor protectionistische handelsdoeleinden.

16 Zie: ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work and its Follow-up Adopted by the International Labour Conference at its Eighty-sixth Session, Genève, 16 juni 1998 (Genève, International Labour Office, 1998)

III. Wijziging van niet-duurzame consumptie- en productiepatronen

14. Fundamentele wijzigingen in de manier waarop samenlevingen produceren en consumeren zijn onontbeerlijk voor het verwezenlijken van duurzame ontwikkeling op wereldschaal. Alle landen zouden duurzame consumptie- en productiepatronen moeten bevorderen, waarbij de ontwikkelde landen het initiatief nemen en waarbij alle landen voordeel halen uit het proces. Hierbij moet men rekening houden met de 'Principes van Rio', inclusief, onder andere, het principe van gemeenschappelijke maar gedifferentieerde verantwoordelijkheden zoals uiteengezet in Principe 7 van de 'Verklaring van Rio'. Regeringen, van toepassing zijnde internationale organisaties, de private sector en alle belangrijke groepen dienen een actieve rol te spelen bij het wijzigen van niet-duurzame consumptie- en productiepatronen. Dit houdt in dat er acties moeten worden ondernomen op alle niveaus die hieronder zijn beschreven.

15. Aanmoedigen en bevorderen van de ontwikkeling van een tienjarig werkprogramma ter ondersteuning van de regionale en nationale initiatieven teneinde de omschakeling naar duurzame consumptie en productie te versnellen. Dit wordt gedaan om de sociale en economische groei binnen de grenzen van de draagkracht van ecosystemen te bevorderen, door economische groei en milieudegradatie, daar waar van toepassing, te ontkoppelen middels verbeterde efficiëntie en duurzaamheid in het gebruik van hulpbronnen en productieprocessen en door vermindering van vervuiling, afval en de uitputting van hulpbronnen. Alle landen dienen actie te ondernemen, waarbij de ontwikkelde landen het initiatief dienen te nemen, en waarbij men rekening houdt met de ontwikkelingsbehoeften en mogelijkheden van ontwikkelingslanden, middels het vrijmaken, vanuit allerlei bronnen, van financiële en technische middelen en capaciteitsopbouw voor ontwikkelingslanden. Dit houdt in dat er acties moeten worden ondernomen op alle niveaus teneinde:

- (a) Specifieke activiteiten, hulpmiddelen, beleid, maatregelen en toezicht en beoordelingsmechanismen aan te duiden, waaronder, indien van toepassing, levenscyclusanalyse en nationale indicatoren voor het meten van de geboekte vooruitgang, waarbij men rekening houdt met het feit dat de door sommige landen toegepaste normen niet geschikt zijn en ongegronde economische en sociale kosten voor andere landen met zich mee brengen, in het bijzonder voor ontwikkelingslanden;
- (b) Beleid en maatregelen door te voeren die gericht zijn op het bevorderen van duurzame productie- en consumptiepatronen, waarbij men onder andere het principe 'de vervuiler betaalt' toepast, zoals omschreven in Principe 16 van de 'Verklaring van Rio';
- (c) Productie- en consumptiebeleid te ontwikkelen teneinde de geleverde producten en diensten te verbeteren, en tegelijkertijd de invloed voor het milieu en de gezondheid te verkleinen doordat men, daar waar van toepassing, op wetenschap gebaseerde methoden toepast, zoals de levenscyclusanalyse;
- (d) Bewustwordingscampagnes te ontwikkelen over het belang van duurzame productie- en consumptiepatronen, in het bijzonder onder jongeren en de van toepassing zijnde bevolkingslagen in alle landen, met name in ontwikkelde landen, onder meer via onderwijs, publieksvoorlichting en consumenteninformatie, reclame en andere media, waarbij men rekening houdt met lokale, nationale en regionale cultuurgebonden waarden;
- (e) Op vrijwillige basis en daar waar van toepassing effectieve, transparante, verifieerbare, niet-misleidende en niet-discriminerende hulpmiddelen voor consumenteninformatie te ontwikkelen en in te voeren, die informatie verschaffen over duurzame consumptie en productie, inclusief gezondheids- en veiligheidsaspecten Deze hulpmiddelen mogen evenwel niet worden ingezet als verkapte handelsbarrières;
- (f) De eco-efficiëntie te verhogen met financiële steun vanuit alle bronnen, daar waar wederzijds is overeengekomen, voor capaciteitsopbouw in, en overdracht en uitwisseling van, technologie met ontwikkelingslanden en landen met economieën in transitie, in samenwerking met de van toepassing zijnde internationale organisaties.

16. Verhogen van investeringen in schonere productiewijzen en eco-efficiëntie, in alle landen, onder andere via prikkels en ondersteuningsprogramma's en via gepaste regelgevende, financiële en juridische kaders. Dit houdt in dat er acties moeten worden ondernomen op alle niveaus teneinde:

- (a) Programma's en centra voor schonere productie en meer efficiënte productiemethoden op te zetten en te ondersteunen via het bieden van onder meer prikkels en capaciteitsopbouw teneinde ondernemingen, met name kleine en middelgrote ondernemingen, in het bijzonder in ontwikkelingslanden, te assisteren bij het verbeteren van de productiviteit en duurzame ontwikkeling;
- (b) Prikkels voor investeringen in schonere productie en eco-efficiëntie in alle landen te bieden, zoals door de overheid gefinancierde leningen, risicokapitaal, technische steun en opleidingsprogramma's voor kleine en middelgrote ondernemingen en het vermijden van handelsbelemmerende maatregelen die niet consistent zijn met de regels van de Wereldgezondheidsorganisatie WHO;
- (c) Informatie over kosteneffectieve voorbeelden van schonere productie, eco-efficiëntie en milieumanagement te verzamelen en te verspreiden en het bevorderen van de uitwisseling van *beste praktijken* en expertise over milieuvriendelijke technologieën tussen publieke en private instellingen;
- (d) Opleidingsprogramma's te bieden aan kleine en middelgrote ondernemingen over het gebruik van informatie- en communicatietechnologie.

17. De kwestie van productie- en consumptiepatronen te integreren in duurzaam ontwikkelingsbeleid, duurzame programma's en strategieën, en in armoedebestrijdingsstrategieën (voor zover van toepassing).

18. Verbeteren van de sociale en ecologische verantwoordelijkheid en toerekenbaarheid van bedrijven. Dit houdt in dat er acties moeten worden ondernomen op alle niveaus teneinde:

- (a) Het bedrijfsleven te stimuleren de sociale en milieuprestaties vrijwillig te verbeteren, onder andere via milieuzorgsystemen, gedragscodes, certificering en openbare verslaglegging van milieukwesties en sociale vraagstukken. Daarbij moet dan rekening worden gehouden met vergelijkbare initiatieven als de normen van de Internationale Organisatie voor Standaardisatie (ISO) en de richtlijnen van het 'Global Reporting Initiative' met betrekking tot duurzaamheid, rekening houdend met Principe 11 van de 'Verklaring van Rio';
- (b) De dialoog aan te moedigen tussen ondernemingen en de gemeenschappen waarin zij opereren evenals met andere belanghebbenden;
- (c) Financiële instellingen aan te moedigen om overwegingen met betrekking tot duurzame ontwikkeling te betrekken in hun besluitvormingsproces;
- (d) Aan de werkplaats verbonden partnerschappen en programma's te ontwikkelen, waaronder opleidings- en onderwijsprogramma's.

19. De van toepassing zijnde overheidsinstanties op alle niveaus aanmoedigen om de argumenten voor duurzame ontwikkelingen in overweging te nemen bij hun besluitvorming, daarbij inbegrepen nationale en lokale ontwikkelingsplanning, investeringen in de infrastructuur, industriële ontwikkeling en openbare aanbestedingen. Dit houdt in dat er acties moeten worden ondernomen op alle niveaus teneinde:

- (a) Ondersteuning te bieden voor de ontwikkeling van duurzame ontwikkelingsstrategieën en -programma's ondermeer in de besluitvorming over investeringen in de infrastructuur en industriële ontwikkeling;
- (b) Door te gaan met het bevorderen van de internalisering van milieukosten en het gebruik van economische instrumenten, waarbij het principe geldt dat 'de vervuiler betaalt'. Dit met inachtneming van het publieke belang en zonder de internationale handel en investeringen te belemmeren;
- (c) Beleid op het gebied van openbare aanbestedingen te bevorderen dat aanmoedigt tot ontwikkeling en verspreiding van milieuvriendelijke goederen en diensten;

- (d) Capaciteitsopbouw en opleiding te bieden om de van toepassing zijnde overheidsinstanties bij te staan op het gebied van de implementatie van de initiatieven zoals genoemd in deze paragraaf;
- (e) Gebruik te maken van milieueffectrapportage.

20. Een beroep doen op regeringen en relevante regionale en internationale organisaties en andere betrokkenen, rekening houdend met de nationale en regionale kenmerken en omstandigheden, om de aanbevelingen en besluiten van de VN-Commissie voor Duurzame Ontwikkeling CSD te implementeren, met name met betrekking tot energie voor duurzame ontwikkeling zoals aangenomen tijdens de negende CSD-bijeenkomst, inclusief de kwesties en opties zoals hieronder beschreven. Hierbij dient men er rekening mee te houden dat in het licht van de verschillende bijdragen aan de wereldwijde milieudegradatie, de staten gemeenschappelijke maar gedifferentieerde verantwoordelijkheden hebben. Dit houdt in dat er acties moeten worden ondernomen op alle niveaus teneinde:

- (a) Verdere actie te ondernemen voor de voorziening in financiële middelen, technologieoverdracht, capaciteitsopbouw en de verspreiding van milieuvriendelijke technologieën volgens de aanbevelingen en besluiten van de CSD zoals vermeld in sectie A, Paragraaf 3 en Sectie D, Paragraaf 30, van haar beslissing 9/1¹⁷ over energie voor duurzame ontwikkeling;
- (b) Energieoverwegingen, waaronder energie-efficiëntie, betaalbaarheid en toegankelijkheid in sociaal-economische programma's te integreren, met name in het beleid van grote energieverbruikende sectoren, en in de planning, exploitatie en het onderhoud van energieverbruikende infrastructuren met een lange levensduur, zoals de openbare sector, transport, industrie, landbouw, stedelijk landgebruik, toerisme en bouwsectoren;
- (c) Alternatieve energietechnologieën te ontwikkelen en te verspreiden met als doel het aandeel hernieuwbare energie in de energievoorziening te vergroten, grotere afhankelijkheid van de energie-efficiëntie te verbeteren en geavanceerde energietechnologieën, zoals schonere technologieën voor het gebruik van fossiele brandstoffen;
- (d) Voor zover passend, te komen tot een combinatie van verhoogd gebruik van hernieuwbare energiebronnen, vergroting van energie efficiëntie, grotere afhankelijkheid van geavanceerde energietechnologieën, waaronder geavanceerde en schonere technologieën voor het gebruik van fossiele brandstof, en het duurzame gebruik van traditionele energiebronnen, om te kunnen voorzien in de groeiende behoefte aan energiediensten op de lange termijn voor het bereiken van duurzame ontwikkeling;
- (e) Aan de aanbodzijde te diversifiëren door geavanceerde, schonere, efficiëntere, betaalbare en goedkope energietechnologieën te ontwikkelen, waaronder fossiele brandstoffetechnologieën en hernieuwbare-energietechnologieën, inclusief waterkracht, en door de overdracht ervan aan ontwikkelingslanden op wederzijds overeengekomen voorwaarden. Het aandeel hernieuwbare energiebronnen met spoed wereldwijd substantieel te vergroten met als doel de bijdrage ervan aan de totale energievoorziening te verhogen, waarbij men de rol erkent van nationale en vrijwillige regionale doelstellingen en bestaande initiatieven, en ervoor zorgen dat energiebeleid de inspanningen van ontwikkelingslanden ondersteunt bij de uitroeiing van armoede. De beschikbare gegevens in dat verband moeten regelmatig worden geëvalueerd om de voortgang te beoordelen;
- (f) Inspanningen te ondersteunen, daarbij inbegrepen het aanbieden van financiële en technische steun aan ontwikkelingslanden, met medewerking van de private sector, om het affakkelen en lekken van gas bij de winning van ruwe olie te verminderen;
- (g) Inheemse energiebronnen en infrastructuren te ontwikkelen en te gebruiken voor diverse lokale doeleinden en het bevorderen van de deelname van de plattelandsgemeenschap, waaronder lokale Agenda21-groepen, met steun van de internationale gemeenschap, bij het ontwikkelen

17 Official Records of the Economic and Social Council, 2001, Supplement No. 9 (E/2001/29), chap. I.B.

- en gebruiken van hernieuwbare-energie technologieën om te voorzien in hun dagelijkse energiebehoefte voor eenvoudige en lokale oplossingen;
- (h) Binnenlandse programma's in het leven te roepen voor de energie-efficiëntie, waaronder, waar nodig, door het versnellen van de toepassing van energie-efficiënte technologieën met de noodzakelijke ondersteuning van de internationale gemeenschap;
 - (i) De ontwikkeling, verspreiding en het gebruik van betaalbare en schonere energie-efficiëntie en energiebesparingstechnologieën te versnellen, evenals de overdracht van dergelijke technologieën, in het bijzonder naar ontwikkelingslanden, tegen gunstige voorwaarden, inclusief op concessionele en preferentiële voorwaarden, op basis van wederzijdse overeenstemming;
 - (j) Aan te bevelen dat het beleid van internationale financiële instellingen en andere organisaties de ontwikkelingslanden evenals landen met economieën in transitie, steunt bij hun eigen inspanningen beleid en regelgevingskaders te ontwikkelen die een *level playing field* creëren voor hernieuwbare energie, energie-efficiëntie, geavanceerde energietechnologieën (inclusief geavanceerde en schonere technologieën voor het gebruik van fossiele brandstof) en gecentraliseerde, gedistribueerde en gedecentraliseerde energiesystemen;
 - (k) Meer onderzoek en ontwikkeling op het gebied van diverse energietechnologieën te bevorderen, inclusief hernieuwbare energie, energie-efficiëntie en geavanceerde energietechnologieën, waaronder geavanceerde en schonere technologieën voor het gebruik van fossiele brandstof, zowel nationaal als via internationale samenwerking; de nationale en regionale onderzoeks- en ontwikkelingsinstellingen te versterken op het gebied van betrouwbare, betaalbare, economisch haalbare, sociaal aanvaardbare en milieuvriendelijke energie voor duurzame ontwikkeling;
 - (l) Netwerken, ook in regionaal verband, tussen *centers of excellence* te bevorderen op het gebied van energie voor duurzame ontwikkeling, middels het koppelen van, kenniscentra voor energietechnologieën voor duurzame ontwikkeling die inspanningen tot capaciteitsopbouw en activiteiten op het gebied van de technologieoverdracht kunnen bevorderen en ondersteunen, in het bijzonder van ontwikkelingslanden, evenals dienst doen als plek om informatie uit te wisselen;
 - (m) Onderwijs te bevorderen om zo te voorzien in informatie voor zowel mannen als vrouwen over de beschikbare energiebronnen en -technologieën;
 - (n) Gebruik te maken van financiële instrumenten en mechanismen, in het bijzonder het mondiale milieufonds GEF ('Global Environment Facility') binnen zijn mandaat, voor het leveren van financiële middelen aan ontwikkelingslanden, in het bijzonder de minst ontwikkelde landen en de zogenaamde Kleine Eilandstaten In Ontwikkeling ('Small Island Developing States': SIDS). Dit met als doel te voorzien in hun behoefte aan opleiding, technische expertise en versterking van nationale instellingen op het gebied van betrouwbare, betaalbare, economisch haalbare, sociaal aanvaardbare en milieuvriendelijke energie, waaronder het bevorderen van energie-efficiëntie en energiebesparing, hernieuwbare energie en geavanceerde energietechnologieën, waaronder geavanceerde en schonere technologieën voor het gebruik van fossiele brandstof;
 - (o) Inspanningen te ondersteunen voor het verbeteren van zowel het functioneren en de transparantie van, als de informatie over, energiemarkten met betrekking tot zowel de vraag- als de aanbodzijde, met het doel een hogere stabiliteit en voorspelbaarheid te verwezenlijken en ervoor te zorgen dat de consument toegang heeft tot betrouwbare, betaalbare en economisch haalbare, sociaal aanvaardbare en milieuvriendelijke energiediensten;
 - (p) Beleid dat gericht is op het verminderen van de marktverstoringen, zodanig op te vatten dat het energiesystemen bevordert die verenigbaar zijn met duurzame ontwikkeling middels het gebruik van verbeterde marktsignalen en het verwijderen van marktverstoringen. Het gaat hier onder meer om een herstructurering van het fiscale stelsel en de uitfasering van schadelijke subsidies, daar waar deze bestaan, zodat de gevolgen voor het milieu beter tot uiting komen in de prijzen. Dit beleid moet volledig rekening houden met de specifieke behoeften en voorwaarden van ontwikkelingslanden, zodat de mogelijke negatieve gevolgen voor hun ontwikkeling geminimaliseerd kunnen worden;

- (q) Daar waar gepast, actie te ondernemen om de subsidies die duurzame ontwikkeling op dit gebied in de weg staan, uit te faseren. Daarbij dient men volledig rekening te houden met de specifieke omstandigheden en verschillende ontwikkelingsniveaus van afzonderlijke landen evenals met de nadelige gevolgen van deze subsidies, in het bijzonder voor ontwikkelingslanden;
- (r) Regeringen aan te moedigen het functioneren van nationale energiemarkten op een dergelijke manier te verbeteren dat zij duurzame ontwikkeling ondersteunen, marktbarrières wegwerken en de toegankelijkheid verbeteren. Hierbij moet men volledig rekening houden met het gegeven dat ieder land zelf over een dergelijk beleid moet beslissen en aandacht moet besteden aan de kenmerken en bekwaamheden en het ontwikkelingsniveau, met name zoals weergegeven in de nationale strategieën op het gebied van duurzame ontwikkeling, daar waar deze bestaan;
- (s) Nationale en regionale energie-instellingen of -arrangementen te versterken voor verbeterde regionale en internationale samenwerking op het gebied van energie voor duurzame ontwikkeling, in het bijzonder bij het assisteren van ontwikkelingslanden in hun binnenlandse inspanningen betrouwbare, betaalbare, economisch haalbare, sociaal aanvaardbare en milieuvriendelijke energiediensten aan al hun bevolkingsgroepen te leveren;
- (t) Landen met klem te verzoeken initiatieven te ontwikkelen en te implementeren in het kader van de negende sessie van de VN-Commissie voor Duurzame Ontwikkeling CSD, inclusief via publiekprivate partnerschappen. Hierbij dient men rekening te houden met de verschillende omstandigheden van landen, gebaseerd op de ervaringen die zijn opgedaan door regeringen, internationale instellingen en belanghebbenden, waaronder bedrijven en industrie, op het gebied van toegang tot energie, waaronder hernieuwbare energie en energie-efficiëntie en geavanceerde energietechnologieën (zoals geavanceerde en schonere technologieën voor het gebruik van fossiele brandstof);
- (u) Samenwerking te bevorderen tussen internationale en regionale instellingen en agentschappen die te maken hebben met verschillende aspecten van energie voor duurzame ontwikkeling, binnen hun bestaande mandaat, daarbij rekening houdend met Paragraaf 46 (h) van het 'Programme of Action for the Further Implementation of Agenda 21'. Het versterken, voor zover passend, van regionale en nationale activiteiten voor de bevordering van onderwijs en capaciteitsopbouw met betrekking tot energie voor duurzame ontwikkeling;
- (v) Voor zover passend, de regionale samenwerkingsovereenkomsten voor het bevorderen van de grensoverschrijdende energiehandel te versterken en ondersteunen, inclusief de onderlinge verbinding van elektriciteitsnetwerken en aardgas- en oliepijplijnen;
- (w) De openbare dialoog tussen regionale, nationale en internationale producenten en consumenten van energie te versterken en waar passend te ondersteunen.

21. Een geïntegreerde beleidsontwikkeling op het nationale, regionale en lokale niveau bevorderen voor transportdiensten en -systemen om zo duurzame ontwikkeling te bevorderen, inclusief beleid en planning inzake landgebruik, infrastructuur, openbare vervoerssystemen en netwerken voor goederentransport. Dit alles met het oog op het verstrekken van veilig, betaalbaar en efficiënt transport, en tegelijkertijd de energie-efficiëntie te verhogen, vervuiling en congestie te verminderen, de nadelige gevolgen voor de gezondheid te verkleinen en het uitdijen van steden te beperken, waarbij men rekening houdt met de nationale prioriteiten en omstandigheden. Dit houdt in dat er acties moeten worden ondernomen op alle niveaus teneinde:

- (a) Transportstrategieën gericht op duurzame ontwikkeling te implementeren, waarin specifieke regionale, nationale en lokale voorwaarden tot uitdrukking komen, teneinde de betaalbaarheid, efficiëntie en het gemak van transport te verbeteren evenals het verbeteren van de luchtkwaliteit en gezondheid in de steden en het verlagen van de uitstoot van broeikasgassen, mede via de ontwikkeling van betere technologieën voor vervoersmiddelen die milieuvriendelijker, betaalbaar en sociaal aanvaardbaar zijn;
- (b) Investerings- en partnerschappen te bevorderen voor de ontwikkeling van duurzame, energie-efficiënte multimodale transportsystemen, waaronder collectief openbaar vervoer en betere

vervoerssystemen in plattelandsgebieden, met technische en financiële steun voor ontwikkelingslanden en landen met economieën in transitie.

22. Afval te voorkomen en te minimaliseren en hergebruik, recycling en gebruik van milieuvriendelijke alternatieve materialen te maximaliseren (met de medewerking van overheidsinstanties en alle belanghebbenden) teneinde de nadelige gevolgen voor het milieu zo veel mogelijk te verkleinen en de efficiëntie van het gebruik van hulpbronnen te verbeteren, met financiële, technische en overige steun voor ontwikkelingslanden. Dit houdt in dat er acties moeten worden ondernomen op alle niveaus teneinde:

- (a) Afvalbeheersystemen te ontwikkelen waarbij de hoogste prioriteit ligt bij het voorkomen van afval en minimalisering, hergebruik en recycling van afval, en milieuvriendelijke afvalverwerkingfaciliteiten, waaronder technologie voor het terugwinnen van de energie uit afval en kleinschalige afvalrecycling aan te moedigen die het afvalbeheer op het platteland en in de steden ondersteunt en arbeidsplaatsen schept, met internationale steun voor ontwikkelingslanden;
- (b) Afvalpreventie en -minimalisering te bevorderen door de productie van herbruikbare consumptiegoederen en biologisch afbreekbare producten aan te moedigen en de daarvoor benodigde infrastructuur te ontwikkelen.

23. Het engagement, zoals vermeld in Agenda 21, te hernieuwen om te komen tot een degelijk beheer van chemicaliën tijdens hun gehele levenscyclus en van gevaarlijke afvalstoffen, met het oog op duurzame ontwikkeling en de bescherming van de gezondheid van de mens en het milieu. Dit houdt onder andere in dat er naar gestreefd wordt om tegen 2020 te bereiken dat chemicaliën op een zodanige manier worden gebruikt en geproduceerd dat dit leidt tot een minimalisering van significante nadelige gevolgen voor de gezondheid van de mens en het milieu. Hierbij wordt gebruik gemaakt van transparante en wetenschappelijk onderbouwde risicobeheersingsprocedures waarbij men rekening houdt met de voorzorgsbenadering zoals uiteengezet in Principe 15 van de 'Verklaring van Rio'; tevens ontwikkelingslanden ondersteunen bij het versterken van hun capaciteit voor het degelijke beheer van chemicaliën en gevaarlijke afvalstoffen door het bieden van technische en financiële steun. Dit houdt in dat er acties moeten worden ondernomen op alle niveaus teneinde:

- (a) De ratificatie en implementatie van de van toepassing zijnde internationale instrumenten ten aanzien van chemicaliën en gevaarlijke afvalstoffen te bevorderen, daarbij inbegrepen de 'Rotterdam Convention on Prior Informed Consent Procedures for Certain Hazardous Chemicals and Pesticides in International Trade'¹⁸ zodat deze in 2003 in werking kan treden en de 'Stockholm Convention on Persistent Organic Pollutants'¹⁹ zodat deze in 2004 in werking kan treden en de coördinatie aan te moedigen en te verbeteren en tevens de ontwikkelingslanden te steunen bij hun implementatie;
- (b) Tegen 2005 een strategische aanpak voor het internationale beheer van chemicaliën verder te ontwikkelen op basis van de 'Bahia Declaration' en de 'Priorities for Action beyond 2000' van het Intergouvernementele Forum Inzake Chemische Veiligheid (IFCS)²⁰; voor zover passend erop aan te dringen dat UNEP, IFCS, andere internationale organisaties die actief zijn op het gebied van het beheer van chemicaliën, en andere relevante internationale organisaties en actoren, hierbij (of hiertoe) nauw samenwerken ;
- (c) Landen aan te moedigen het nieuwe, wereldwijde geharmoniseerde systeem voor de classificatie en labeling van chemicaliën zo snel mogelijk te implementeren zodat het systeem operationeel is tegen 2008;
- (d) Partnerschappen aan te moedigen voor het bevorderen van activiteiten die gericht zijn op het verbeteren van milieuvriendelijk beheer van chemicaliën en gevaarlijke afvalstoffen, de

18 UNEP/FAO/PIC/CONF.5, annex III.

19 www.chem.unep.ch/sc.

20 Intergovernmental Forum on Chemical Safety, third session, Forum III final report (IFCS/Forum III/23w), annex 6.

implementatie van multilaterale milieuverdragen, het inzicht verhogen in kwesties ten aanzien van chemicaliën en gevaarlijke afvalstoffen en het aanmoedigen van de verzameling en het gebruik van aanvullende wetenschappelijke gegevens;

- (e) Inspanningen te bevorderen voor de preventie van internationaal illegaal transport van gevaarlijke chemicaliën en gevaarlijke afvalstoffen en schade te vermijden die voortkomt uit de grensoverschrijdende verplaatsing en storting van gevaarlijke afvalstoffen op een wijze die consistent is met de verplichtingen die voortvloeien uit van toepassing zijnde internationale instrumenten, zoals de 'Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and Their Disposal';²¹
- (f) Ontwikkeling van samenhangende en geïntegreerde informatie over chemicaliën aan te moedigen, zoals via nationale registers inzake het op de markt brengen en verhandelen van milieuverontreinigende stoffen;
- (g) De vermindering te bevorderen van risico's die zijn verbonden aan zware metalen die schadelijk zijn voor de gezondheid van de mens en het milieu, mede via een evaluatie van de van toepassing zijnde onderzoeken, zoals de wereldwijde studie van UNEP naar kwik en kwikverbindingen.

IV. De bescherming en het beheer van natuurlijke hulpbronnen die de basis vormen van economische en sociale ontwikkeling

24. Menselijke activiteiten hebben een steeds grotere impact op de integriteit van ecosystemen die belangrijke hulpbronnen en diensten bieden voor het welzijn van de mens en zijn economische activiteiten. Het beheer van de natuurlijke hulpbronnen op een duurzame en geïntegreerde manier is van essentieel belang voor duurzame ontwikkeling. In dat opzicht en om de huidige trend in de degradatie van natuurlijke hulpbronnen om te keren, is het noodzakelijk om strategieën te implementeren die doelstellingen op nationaal en, waar passend, ook op regionaal niveau zouden moeten bevatten voor de bescherming van ecosystemen en voor het verwezenlijken van geïntegreerd beheer van aan land en water verbonden hulpbronnen evenals van levende bronnen, en tegelijkertijd de regionale, nationale en lokale capaciteiten versterken. Dit houdt in dat er acties moeten worden ondernomen op alle niveaus zoals hieronder beschreven.

25. Met behulp van financiële en technische steun een actieprogramma lanceren voor het verwezenlijken van de 'United Nations Millennium Development Goals' op het gebied van veilig drinkwater. Daarom zijn wij overeengekomen om rond het jaar 2015 het deel van de wereldbevolking dat geen toegang heeft tot veilig drinkwater of dat niet kan betalen - zoals uiteengezet in de 'Millennium Declaration' - te halveren evenals het deel dat geen toegang heeft tot sanitaire basisvoorzieningen. Dit houdt in dat er acties moeten worden ondernomen op alle niveaus teneinde:

- (a) Internationale en binnenlandse financiële middelen op alle niveaus vrij te maken, technologie over te dragen, *best practice* te bevorderen en capaciteitsopbouw voor water- en *sanitation*-infrastructuur en -dienstenontwikkeling te ondersteunen, teneinde ervoor te zorgen dat die infrastructuur en diensten voorzien in de behoeften van armen en dat deze *gendergevoelig* zijn;
- (b) Toegang tot openbare informatie en deelname te vergemakkelijken, ook voor vrouwen, op alle niveaus, ter ondersteuning van het beleid en de besluitvormingsprocedures met betrekking tot het beheer van watervoorraden en de implementatie van projecten in dat verband;
- (c) Prioritaire actie te bevorderen door regeringen, met ondersteuning van alle belanghebbenden, inzake waterbeheer en capaciteitsopbouw op het nationale niveau en, daar waar mogelijk, op het regionale niveau, en nieuwe en aanvullende financiële middelen en innovatieve technologieën te bevorderen en te bieden voor de implementatie van Hoofdstuk 18 van Agenda 21;
- (d) De preventie van watervervuiling te intensiveren, om zo gezondheidsrisico's te verkleinen en ecosystemen te beschermen, door de introductie van technologieën voor betaalbare *sanitation* en verwerking van industrieel en huishoudelijk afvalwater, door het verzachten van de gevolgen

²¹ United Nations *Treaty Series*, vol. 1673, No. 28911.

van vervuiling van grondwater en door het op nationaal niveau invoeren van monitoringssystemen en effectieve juridische kaders;

- (e) Preventie- en beschermingsmaatregelen toe te passen om duurzaam watergebruik te bevorderen en watertekorten te verhelpen.

26. Tegen 2005 geïntegreerde plannen ontwikkelen voor het beheer van watervoorraden en voor efficiëntie van watergebruik, met steun aan ontwikkelingslanden. Dit houdt in dat er acties moeten worden ondernomen op alle niveaus teneinde:

- (a) Nationale of regionale strategieën, plannen en programma's te ontwikkelen en te implementeren met betrekking tot geïntegreerd beheer van rivierbekkens, stroomgebieden en grondwatervoorraden en maatregelen te nemen voor het verbeteren van de efficiëntie van waterinfrastructuur teneinde waterverlies te verminderen en het hergebruik van water te verhogen;
- (b) Het volledige scala aan beleidsinstrumenten te gebruiken, inclusief regulering, toezicht, vrijwillige maatregelen, marktconforme en op informatie gebaseerde hulpmiddelen, ruimtelijke ordening en kostenverhaal van waterdiensten (zonder dat de doelstellingen op het gebied van kostenverhaal een belemmering vormen voor de toegang tot veilig water voor arme mensen) en een geïntegreerde aanpak van waterbekkens toe te passen;
- (c) Het efficiënte gebruik van watervoorraden te verbeteren en de toewijzing ervan tussen verschillende gebruikswijzen op een dergelijke manier te bevorderen dat voorrang wordt gegeven aan de bevrediging van de basisbehoeften van de mens en dat een evenwicht wordt gevonden tussen enerzijds het vereiste om ecosystemen en hun functies te bewaren of te herstellen (met name in kwetsbare milieu's) en anderzijds huishoudelijke, industriële en agrarische behoeften van de mens, zoals de bescherming van de kwaliteit van het drinkwater;
- (d) Programma's te ontwikkelen voor het verminderen van de effecten van extreme, watergerelateerde verschijnselen;
- (e) Middels technische en financiële steun en capaciteitsopbouw de verspreiding te steunen van technologieën inzake niet-conventionele watervoorraden en technologieën voor het behoud van water ten behoeve van ontwikkelingslanden en regio's die aan waterschaarste lijden of kampen met droogte en woestijnvorming;
- (f) Voor zover van toepassing, de inspanningen en programma's te steunen voor energie-efficiënte, duurzame en goedkope ontzilting van zeewater, waterhergebruik en waterverzameling uit de mist aan de kust van ontwikkelingslanden, middels dergelijke maatregelen als technologische, technische en financiële steun en andere werkwijzen;
- (g) De oprichting van publiekprivate partnerschappen en andere samenwerkingsvormen te vergemakkelijken die prioriteit geven aan de behoeften van de armen, in het kader van door regeringen vastgestelde stabiele en transparante nationale regelgevingskaders, terwijl men de lokale omstandigheden respecteert en alle van toepassing zijnde belanghebbenden erbij betreft en toezicht houdt op de prestatie en verbeterende toerekenbaarheid van openbare instellingen en private bedrijven.

27. Ontwikkelingslanden en landen met economieën in transitie ondersteunen in hun inspanningen de hoeveelheid en kwaliteit van de watervoorraden te monitoren en vast te stellen, mede via de oprichting en/of verdere ontwikkeling van nationale toezichtnetwerken en gegevensbestanden voor watervoorraden en de ontwikkeling van relevante nationale indicatoren.

28. Beheer van watervoorraden en wetenschappelijke inzichten in de watercyclus te verbeteren middels gezamenlijke waarneming en onderzoek en het delen van kennis voor dit doel aan te moedigen en te bevorderen en het bieden van capaciteitsopbouw en technologieoverdracht, zoals wederzijds overeengekomen (inclusief *remote-sensing* en satelliettechnologieën), in het bijzonder aan ontwikkelingslanden en landen met economieën in transitie.

29. Effectieve coördinatie te bevorderen tussen de diverse internationale en intergouvernementele lichamen en processen die werken aan kwesties met betrekking tot water, zowel binnen het systeem van de Verenigde Naties als tussen de Verenigde Naties en internationale financiële instellingen en daarbij tevens putten uit de bijdragen van andere internationale instellingen en de maatschappelijke

organisaties aan informatie voor intergouvernementele besluitvorming. Een betere coördinatie dient tevens te worden bevorderd voor het uitwerken en ondersteunen van voorstellen en het ondernemen van activiteiten met betrekking tot het 'International Year of Freshwater 2003' en daarna.

30. Oceanen, zeeën, eilanden en kustgebieden vormen een geïntegreerd en essentieel onderdeel van het ecosysteem van de aarde en zijn van cruciaal belang voor de wereldwijde voedselveiligheid en voor het behoud van economische welvaart en het welzijn van vele nationale economieën, in het bijzonder in ontwikkelingslanden. Het verzekeren van duurzame ontwikkeling van de oceanen vereisen effectieve coördinatie en samenwerking, ook op het wereldwijde en regionale niveau, tussen de van toepassing zijnde agentschappen en vereisen acties op alle niveaus ten einde:

- (a) Staten uit te nodigen de VN-Zeerechtconventie ('United Nations Convention on the Law of the Sea', UNCLOS),²² die een algeheel juridisch kader voor activiteiten op de oceaan biedt, te ratificeren of ertoe toe te treden, en te implementeren;
- (b) De implementatie van Hoofdstuk 17 van Agenda 21 te bevorderen, dat voorziet in een actieprogramma voor het bereiken van duurzame ontwikkeling van oceanen, kustgebieden en zeeën, via de volgende onderdelen van dat programma: geïntegreerd beheer en duurzame ontwikkeling van de kustgebieden, inclusief zogenaamde exclusieve economische zones; bescherming van het zeemilieu; duurzaam gebruik en behoud van levende hulpbronnen in de zee; een aanpak van de cruciale onzekerheden voor het beheer van het zeemilieu en klimaatverandering; internationale, waaronder ook regionale, samenwerking en coördinatie versterken; evenals duurzame ontwikkeling van kleine eilanden;
- (c) Een effectief, transparant en regelmatig coördinatiemechanisme tussen agentschappen op te richten met betrekking tot kwesties ten aanzien van oceanen en kustgebieden binnen het systeem van de Verenigde Naties;
- (d) De toepassing van de ecosysteembenadering tegen 2010 aan te moedigen, waarbij men rekening houdt met de 'Reykjavik Declaration on Responsible Fisheries in the Marine Ecosystem'²³ en Beslissing 5/6 van de 'Conference of Parties to the Convention on Biological Diversity';²⁴
- (e) Geïntegreerd, multidisciplinair en multisectoraal beheer van oceanen en kustgebieden op het nationale niveau te bevorderen en kuststaten aan te moedigen en te assisteren bij de ontwikkeling van oceaanebeleid en mechanismen voor geïntegreerd kustbeheer;
- (f) Regionale samenwerking en coördinatie te versterken tussen de van toepassing zijnde regionale organisaties en programma's, het programma voor regionale zeeën van de VN-milieuorganisatie UNEP, regionale organisaties voor visserijbeheer en overige regionale organisaties op het gebied van wetenschap, gezondheid en ontwikkeling;
- (g) Ontwikkelingslanden te assisteren bij de coördinatie van beleidslijnen en -programma's op regionaal en subregionaal niveau gericht op het behoud en het duurzame beheer van visbestanden, en geïntegreerde beheersplannen voor kustgebieden te implementeren, mede via de bevordering van duurzame activiteiten op het gebied van kustvisserij en kleinschalige visserij, en waar passend, de ontwikkeling van de daaraan verbonden infrastructuur;
- (h) Notitie te nemen van het werk van het nog niet voltooid informele consultatieve proces van de Verenigde Naties dat is ingesteld door de Algemene Vergadering via Resolutie nr. 54/33 teneinde een onderbouwing te geven aan de jaarlijkse evaluatie door de Vergadering van ontwikkelingen op het vlak van de oceanen en, op de 57ste sessie, aan de in deze resolutie voorziene komende evaluatie van de effectiviteit en het nut van deze resolutie.

31. Teneinde duurzame visserij te verwezenlijken dienen de volgende acties te worden ondernomen op alle niveaus:

22 Official Records of the Third United Nations Conference on the Law of the Sea, vol. XVII (United Nations publication, Sales No. E.84.V.3), document A/CONF.62/122.

23 See Food and Agriculture Organization of the United Nations document C200/INF/25, appendix I.

24 See UNEP/CBD/COP/5/23, annex III.

- (a) Visbestanden te behouden of te herstellen tot op zodanige niveaus dat ze de 'Maximum Sustainable Yield' kunnen genereren, met als doel deze doelstellingen zo snel mogelijk te verwezenlijken voor uitgeputte visbestanden en waar mogelijk niet later dan 2015;
- (b) Waar passend de van toepassing zijnde (visserij-)overeenkomsten van de Verenigde Naties en verwante regionale (visserij-)overeenkomsten te ratificeren of te aanvaarden en effectief te implementeren, waarbij in het bijzonder aandacht wordt geschonken aan de 'Agreement for the Implementation of the Provisions of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982 relating to the Conservation and Management of Straddling Fish Stocks and Highly Migratory Fish Stocks'²⁵ en de 'Agreement to Promote Compliance with International Conservation and Management Measures by Fishing Vessels on the High Seas' uit 1993;²⁶
- (c) De 'Code of Conduct for Responsible Fisheries'²⁷ uit 1995 te implementeren en daarbij rekening te houden met de speciale vereisten van ontwikkelingslanden zoals vermeld in artikel 5 en de van toepassing zijnde internationale actieplannen en technische richtlijnen van de VN-Voedsel- en landbouworganisatie FAO;
- (d) Met spoed nationale en, waar passend, regionale actieplannen te ontwikkelen en te implementeren, om de internationale actieplannen van de FAO in werking te laten treden, in het bijzonder het internationale actieplan voor het beheer van de viscapaciteit²⁸ tegen 2005 en het internationale actieplan voor de preventie, afschrikking en eliminatie van illegale, ongemelde en niet-gereguleerde visserij²⁹ tegen 2004. Effectief toezicht, rapportage, handhaving en controle in te stellen van visserij schepen, inclusief door vlagstaten, teneinde het internationale actieplan voor de preventie, afschrikking en eliminatie van illegale, ongemelde en niet-gereguleerde visserij tegen 2004 te stimuleren;
- (e) Van toepassing zijnde regionale organisaties en overeenkomsten op het gebied van visserijbeheer aan te moedigen terzake rekening te houden met de rechten, plichten en belangen van kuststaten en de speciale behoeften van ontwikkelingsstaten bij het aanpakken van de kwestie van de verdeling van *straddling fish*-bestanden en *highly migratory fish*-bestanden, en indachtig de bepalingen van de VN-Zeerechtconventie ('United Nations Convention on the Law of the Sea') en de 'Agreement for the Implementation of the Provisions of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982 relating to the Conservation and Management of Straddling Fish Stocks and Highly Migratory Fish Stocks', op volle zee en binnen de zogenaamde exclusieve economische zones;
- (f) Subsidies af te schaffen die bijdragen aan illegale, ongemelde en niet-gereguleerde visserij en overcapaciteit, en tegelijkertijd de inspanningen tot een goed einde te brengen die reeds zijn ondernomen door de Wereld Handels Organisatie (WTO) voor het verduidelijken en verbeteren van haar bepalingen ten aanzien van visserijsubsidies, rekening houdend met het belang van deze sector voor ontwikkelingslanden;
- (g) Donorcoördinatie en -partnerschappen te versterken tussen internationale financiële instellingen, bilaterale agentschappen en overige relevante belanghebbenden teneinde ontwikkelingslanden in staat te stellen, in het bijzonder de minst ontwikkelde landen, Kleine Eilandstaten In Ontwikkeling (SIDS) en landen met economieën in transitie, hun eigen nationale, regionale en subregionale mogelijkheden voor infrastructuur en geïntegreerd beheer en het duurzame gebruik van visbestanden te ontwikkelen;
- (h) De duurzame ontwikkeling van aquacultuur, waaronder kleinschalige aquacultuur, te ondersteunen, gezien het groeiende belang ervan voor de voedselveiligheid en economische groei.

32. Het behoud en het beheer van de oceanen in overeenstemming met Hoofdstuk 17 van Agenda 21 te bevorderen middels acties op alle niveaus, met inachtneming van de van toepassing zijnde internationale instrumenten teneinde:

25 Zie International Fisheries Instruments (United Nations publication, Sales No. E.98.V.11), sect. I; see also A/CONF.164/37. (Het gaat hierbij om vissoorten die van zee tot zee trekken.)

26 Ibid.

27 Ibid., sect. III.

28 Rome, Food and Agriculture Organization of the United Nations, 1999.

29 Ibid., 2001.

- (a) De productiviteit en biodiversiteit van belangrijke en kwetsbare mariene en kustgebieden te behouden, inclusief in gebieden binnen en buiten de nationale bevoegdheid;
- (b) Het werkprogramma te implementeren dat voortkomt uit het 'Jakarta Mandate on the Conservation and Sustainable Use of Marine and Coastal Biological Diversity of the Convention on Biological Diversity',³⁰ mede door urgent financiële middelen en technologische assistentie ter beschikking te stellen en door de ontwikkeling van menselijke en institutionele capaciteiten, vooral in ontwikkelingslanden;
- (c) Het gebruik van diverse benaderingen en hulpmiddelen te ontwikkelen en te vergemakkelijken, waaronder de ecosysteembenadering, het uitbannen van destructieve visserijpraktijken, de instelling van beschermde mariene gebieden (in overeenstemming met het internationale recht en gebaseerd op wetenschappelijke informatie) inclusief representatieve netwerken (per 2012), tijdelijke of gebiedsgebonden sluitingen voor de bescherming van paaigronden en -periodes, gepast kustzonebeheer en waterbekkenplanning en de integratie van het beheer van mariene en kustgebieden naar belangrijke sectoren;
- (d) Nationale, regionale en internationale programma's te ontwikkelen voor het tot stilstand brengen van het verlies aan mariene biodiversiteit, inclusief in koraalriffen en wetlands;
- (e) Het Verdrag van RAMSAR³¹ te implementeren, inclusief het gezamenlijke werkprogramma, met het Biodiversiteitsverdrag³² en het actieprogramma waartoe is opgeroepen door het 'International Coral Reef Initiative', met name om gezamenlijke beheersplannen en internationale netwerken voor wetlandecosystemen in kustgebieden, waaronder koraalriffen, mangroves, zeewierbedden en slikken en schorren;

33. De implementatie bevorderen van het 'Global Programme of Action for the Protection of the Marine Environment from Land-based Activities'³³ en de 'Montreal Declaration' in dat verband³⁴ - met in de periode 2002-2006 bijzondere nadruk op stedelijk afvalwater, de fysieke verandering en vernietiging van habitats en voedingsmiddelen, door middel van te ondernemen acties op alle niveaus teneinde:

- (a) Partnerschappen, wetenschappelijk onderzoek en verspreiding van technische kennis te vergemakkelijken; binnenlandse, regionale en internationale hulpbronnen vrij te maken; en menselijke en institutionele capaciteitsopbouw te bevorderen, waarbij speciale aandacht wordt besteed aan de behoeften van ontwikkelingslanden;
- (b) De capaciteit van ontwikkelingslanden te versterken met betrekking tot de ontwikkeling van hun nationale en regionale programma's en mechanismen teneinde de doelstellingen van het Wereldactieprogramma te integreren en de risico's en de gevolgen van oceaانvervuiling te beheersen;
- (c) Regionale actieprogramma's tot in detail uit te werken en de verbanden met strategische plannen te verbeteren voor de duurzame ontwikkeling van hulpbronnen aan de kust en in de zee, in het bijzonder voor bepaalde gebieden die kampen met versnelde milieuveranderingen en onder druk staan van ontwikkelingen;
- (d) Iedere poging te ondernemen om substantiële vooruitgang te bereiken voor de volgende conferentie over het Wereldactieprogramma in 2006, om het mariene milieu te beschermen tegen landgebonden activiteiten.

34. De maritieme veiligheid en bescherming van het zeemilieu verbeteren tegen vervuiling door actie te ondernemen op alle niveaus teneinde:

- (a) Staten uit te nodigen de verdragen en protocollen en andere van toepassing zijnde instrumenten van de Internationale Maritieme Organisatie (IMO) te ratificeren of te aanvaarden en te implementeren met betrekking tot de verbetering van de maritieme veiligheid, en bescherming

30 Zie A/51/312, annex II, decision II/10).

31 Ramsar Convention on Wetlands of International Importance Especially as Waterfowl Habitat (United Nations, *Treaty Series*, vol. 996, No. 14583).

32 Zie: United Nations Environment Programme, Convention on Biological Diversity (Environmental Law and Institution Programme Activity Centre), June 1992.

33 A/51/116, annex II.

34 Zie: E/CN.17/2002/PC.2/15

van het zeemilieu tegen mariene vervuiling en milieuschade die wordt veroorzaakt door schepen, inclusief het gebruik van giftige anti-fouling verf, en het IMO met klem te verzoeken sterkere mechanismen te overwegen voor het veiligstellen van de implementatie van instrumenten van de IMO door de vlagstaten;

- (b) De ontwikkeling van maatregelen te versnellen die nodig zijn voor het aanpakken van voortwoekerende uitheemse soorten in ballastwater. De IMO met klem te verzoeken de 'International Convention on the Control and Management of Ships' Ballast Water and Sediments' te voltooien.

35. Regeringen moeten, rekeninghoudend met hun nationale omstandigheden, worden aangemoedigd – in herinnering roepend Paragraaf 8 van Resolutie GC (44)/RES/17 van de Algemene Conferentie van het Internationaal Agentschap voor Atoomenergie (IAEA) en rekening houdend met de mogelijk zeer ernstige gevolgen van radioactief afval voor het milieu en de gezondheid van de mens - inspanningen te leveren om de maatregelen en internationaal overeengekomen regelingen met betrekking tot veiligheid te onderzoeken en verder te verbeteren. Hierbij wordt het belang benadrukt van het instellen van effectieve aansprakelijkheidsregelingen, die relevant zijn voor internationaal maritiem transport en andere grensoverschrijdende bewegingen van radioactief materiaal, radioactief afval en verbruikte brandstoffen, inclusief onder andere overeenkomsten gericht op voorafgaande melding en onderlinge raadpleging in overeenstemming met de van toepassing zijnde internationale instrumenten.

36. Het wetenschappelijke inzicht in, en de beoordeling van, mariene en kustecosystemen verbeteren als een fundamentele basis voor weldoordachte besluitvormingsprocessen, middels actie op alle niveaus teneinde:

- (a) De wetenschappelijke en technische samenwerking te vergroten, inclusief de geïntegreerde beoordeling op wereldniveau en regionaal niveau, de overdracht, voor zover gepast, van mariene wetenschappelijke kennis en technologieën en technieken voor het behoud en beheer van levende en niet-levende mariene hulpbronnen, evenals het uitbreiden van de mogelijkheden op het gebied van oceanobservatie voor de tijdige voorspelling en beoordeling van de toestand van het zeemilieu;
- (b) In 2004 een regelmatig proces te hebben ingesteld binnen de Verenigde Naties voor wereldwijde rapportage over en beoordeling van de toestand van het zeemilieu, inclusief sociaal-economische aspecten, zowel de huidige als de te verwachten aspecten, voortbouwend op bestaande regionale evaluaties;
- (c) Capaciteit op te bouwen inzake mariene wetenschap, informatie en beheer door, onder andere, het bevorderen van het gebruik van milieueffectrapportages en milieubeoordelings- en rapportagetechnieken ten aanzien van projecten of activiteiten die mogelijk schadelijk zijn voor het kust- en zeemilieu en de daaraan verbonden levende en niet-levende hulpbronnen;
- (d) Vergroot de mogelijkheden voor van de 'Intergovernmental Oceanographic Commission' van de UNESCO, de VN-Voedsel- en landbouworganisatie FAO en andere relevante internationale en regionale en subregionale organisaties om nationale en lokale capaciteit op te bouwen in mariene wetenschappen en duurzaam beheer van oceanen en de daaraan verbonden hulpbronnen.

37. Een geïntegreerde, omvattende en multirisicobenadering voor de aanpak van kwetsbaarheid, risicobeoordeling en rampenbeheer (inclusief preventie, verzachting, voorbereid zijn, reactie en herstel) is wezenlijk voor een veiliger wereld in de eenentwintigste eeuw. Op alle niveaus dient actie te worden ondernomen teneinde:

- (a) De rol van de 'International Strategy for Disaster Reduction' te versterken en de internationale gemeenschap aan te moedigen de benodigde financiële middelen voor het daaraan verbonden Trust Fund te leveren;
- (b) Het ondersteunen van het opstarten van effectieve regionale, subregionale en nationale strategieën en wetenschappelijke en technische institutionele ondersteuning voor rampenbeheer;

- (c) De institutionele capaciteiten van landen te versterken en de internationale gezamenlijke observatie- en onderzoeksinspanningen te bevorderen door verbeterde monitoring vanaf de aarde en verhoogd gebruik van satellietgegevens, door verspreiding van technische en wetenschappelijke kennis, en de levering van assistentie aan kwetsbare landen;
- (d) De risico's van overstroming en droogte in kwetsbare landen te verkleinen door, onder andere, bevordering van de bescherming en het herstel van wetlands en stroomgebieden, verbeterde ruimtelijke ordening, technieken en methoden voor de beoordeling van de potentiële nadelige gevolgen van klimaatverandering op wetlands te verbeteren en breder toe te passen en, voor zover passend, landen te assisteren die bijzonder kwetsbaar zijn voor deze gevolgen;
- (e) De technieken en methoden te verbeteren voor de beoordeling van de gevolgen van klimaatverandering en de constante beoordeling van deze nadelige gevolgen door het 'Intergovernmental Panel on Climate Change' (IPCC) aan te moedigen;
- (f) De verspreiding en het gebruik van traditionele en inheemse kennis aan te moedigen om de gevolgen van rampen te bestrijden, en rampenbeheersplanning door lokale overheden te bevorderen die uitgaat van de plaatselijke gemeenschappen, inclusief via opleidingsactiviteiten en bewustwordingscampagnes;
- (g) De constante vrijwillige bijdrage van, voor zover passend, niet-overheidsorganisaties, de wetenschappelijke gemeenschap en overige partners in het beheer van natuurrampen te ondersteunen in overeenstemming met de overeengekomen en relevante richtlijnen;
- (h) *Early warning systems* en informatienetwerken in rampenbeheer te ontwikkelen en versterken, in overeenstemming met de 'International Strategy for Disaster Reduction';
- (i) Op alle niveaus capaciteit te ontwikkelen en te versterken voor het verzamelen en verspreiden van wetenschappelijke en technische informatie, inclusief de verbetering van *early warning systems* voor de voorspelling van extreme weersomstandigheden, met name El Niño/La Niña, door het verlenen van assistentie aan instellingen die zich richten op de aanpak van dergelijke weersomstandigheden, inclusief het 'International Centre for the Study of the El Niño phenomenon';
- (j) Samenwerking te bevorderen voor de preventie en bestrijding van, het voorbereid zijn op, reactie op, en herstel van omvangrijke technologische en andersoortige rampen met nadelige gevolgen voor het milieu om zo de mogelijkheden van de betreffende landen te verbeteren om beter op deze situaties te kunnen inspelen.

38. De verandering in het klimaat op aarde en de nadelige gevolgen ervan zijn een gemeenschappelijke zorg van de mensheid. Het blijft voor ons zeer zorgwekkend dat alle landen, in het bijzonder ontwikkelingslanden, de minst ontwikkelde landen inbegrepen, en Kleine Eilandstaten In Ontwikkeling (SIDS) te maken hebben met verhoogde risico's van de negatieve gevolgen van klimaatverandering en erkennen dat, in deze context, de problemen van armoede, landdegradatie, toegang tot water en voedsel en gezondheid van de mens de focus blijft van de wereldwijde aandacht. Het VN-Klimaatverdrag ofwel UNFCCC ('United Nations Framework Convention on Climate Change')³⁵ is het belangrijkste instrument voor het aanpakken van klimaatverandering als wereldwijde zorg en wij bevestigen opnieuw onze toezegging tot het verwezenlijken van de uiteindelijke doelstelling hiervan: de stabilisatie van de concentratie van broeikasgassen in de atmosfeer op een niveau waarbij gevaarlijke antropogene verstoring van het klimaatsysteem kan worden voorkomen, binnen een tijds kader dat volstaat om het ecosysteem in staat te stellen zich op natuurlijke wijze aan de klimaatverandering aan te passen, waardoor er voor wordt gezorgd dat de voedselproductie niet wordt bedreigd en de economische groei kan worden voortgezet op een duurzame manier, in overeenstemming met onze gemeenschappelijke maar gedifferentieerde verantwoordelijkheden en respectievelijke mogelijkheden. In herinnering roepend de 'United Nations Millennium Declaration' - waarin leiders van staten en regeringen hebben besloten om alle mogelijke inspanningen te leveren om ervoor te zorgen dat het Protocol van Kyoto bij het VN-Klimaatverdrag³⁶ in werking treedt, bij voorkeur rond de tiende verjaardag van 'Rio' in 2002, en om van start te gaan

³⁵ A/AC.237/18 (Part II)/Add.1 and Corr.1, annex I.

³⁶ FCCC/CP/1997/7/Add.1, decision 1/CP.3, annex.

met de vereiste vermindering van de uitstoot van broeikasgassen - verzoeken de staten die het Protocol van Kyoto hebben geratificeerd, die staten die dit nog niet hebben gedaan met klem, het Protocol van Kyoto tijdig te ratificeren. Op alle niveaus dient actie te worden ondernomen teneinde:

- (a) Te voldoen aan alle toezeggingen en verplichtingen van het VN-Klimaatverdrag;
- (b) Samen te werken aan de verwezenlijking van de doelstellingen van het VN-Klimaatverdrag;
- (c) Technische en financiële steun en capaciteitsopbouw te bieden aan ontwikkelingslanden of landen met economieën in transitie, conform de toezeggingen van het VN-Klimaatverdrag en de akkoorden van Marrakech;³⁷
- (d) Wetenschappelijke en technologische mogelijkheden uit te breiden, onder andere door een blijvende steun aan het 'Intergovernmental Panel on Climate Change' (IPCC) en aan de uitwisseling van wetenschappelijke gegevens en informatie, met name in ontwikkelingslanden;
- (e) Technologische oplossingen te ontwikkelen en over te dragen;
- (f) Innovatieve technologieën te ontwikkelen en te verspreiden met betrekking tot de sleutelsectoren voor ontwikkeling, in het bijzonder energie, en met betrekking tot investeringen, inclusief via het betrekken van de private sector, marktgeoriënteerde aanpakken, evenals ondersteunend openbaar beleid en nationale samenwerking;
- (g) De systematische observatie te bevorderen van de atmosfeer, het land en de oceanen van de aarde door de waarnemingsstations te verbeteren, door meer gebruik te maken van satellieten en door gepaste integratie van deze observaties te stimuleren teneinde gegevens van hoge kwaliteit te produceren die kunnen worden verspreid voor het gebruik in alle landen, in het bijzonder ontwikkelingslanden;
- (h) De implementatie van nationale, regionale en internationale strategieën om toezicht te houden op de atmosfeer, het land en de oceanen van de aarde inclusief, waar nodig, strategieën voor geïntegreerde wereldwijde observaties, onder andere via samenwerking met relevante internationale organisaties, met name de gespecialiseerde agentschappen van de Verenigde Naties in samenwerking met de UNFCCC;
- (i) Initiatieven te ondersteunen voor het beoordelen van de consequenties van klimaatverandering, zoals het initiatief van de 'Arctic Council', daarbij inbegrepen economische, sociale en milieu-effecten op lokale en inheemse gemeenschappen.

39. De samenwerking op het internationale, regionale en nationale niveau te verbeteren teneinde de luchtvervuiling te verminderen, inclusief grensoverschrijdende luchtvervuiling, zure regen en afbraak van de ozonlaag, daarbij ondermeer rekening houdend met de 'Principes van Rio', waaronder het principe dat, in het licht van de verschillende bijdragen aan de wereldwijde degradatie van het milieu, staten gemeenschappelijke maar gedifferentieerde verantwoordelijkheden hebben, via acties op alle niveaus teneinde:

- (a) De mogelijkheden van ontwikkelingslanden en landen met economieën in transitie te versterken om de impact van luchtvervuiling, ook op de gezondheid, te meten, te verminderen en te beoordelen en financiële en technische steun voor deze activiteiten te bieden;
- (b) De implementatie van het Protocol van Montreal ('Montreal Protocol on Substances that Deplete the Ozone Layer'), door ervoor te zorgen dat het fonds hiervoor rond 2003/2005 adequaat is aangevuld;
- (c) Het effectieve regime voor de bescherming van de ozonlaag verder te ondersteunen, zoals vastgesteld in de 'Vienna Convention for the Protection of the Ozone Layer' en het Protocol van Montreal, inclusief het nalevingsmechanisme ervan;
- (d) Tegen 2010 ontwikkelingslanden toegang te verschaffen tot betaalbare, toegankelijke, goedkope, veilige en milieuvriendelijke alternatieven voor ozonafbrekende stoffen, en hen te assisteren bij het naleven van het schema voor geleidelijke afbouw volgens het Protocol van Montreal, waarbij men rekening houdt met het feit dat ozonafbraak en klimaatverandering wetenschappelijk en technisch gezien onderling met elkaar in verband staan;

37 FCCC/CP/2001/13 and Add. 1-4

- (e) Maatregelen te nemen om illegaal transport van ozonafbrekende stoffen aan te pakken.

40. Landbouw speelt een cruciale rol bij het tegemoet komen aan de behoeften van een groeiende wereldbevolking, en dit is onlosmakelijk verbonden aan de uitroeiing van armoede, met name in ontwikkelingslanden. Het is daarom van essentieel belang dat de rol van vrouwen op alle niveaus en in alle aspecten van plattelandsontwikkeling, voeding en voedselveiligheid dient te worden verbeterd. Duurzame landbouw en plattelandsontwikkeling zijn van wezenlijk belang voor de implementatie van een geïntegreerde aanpak die is gericht op een verhoogde voedselproductie en het verbeteren van de voedselveiligheid op een voor het milieu duurzame manier. Dit houdt in dat er acties moeten worden ondernomen op alle niveaus teneinde:

- (a) De doelstelling van de 'United Nations Millennium Declaration' te verwezenlijken om het aandeel van de wereldbevolking dat lijdt aan honger tegen 2015 te halveren en voor hen het recht op een levensstandaard te realiseren die adequaat is voor de gezondheid en het welzijn van henzelf en hun familie, inclusief voedsel. Een en ander dient te geschieden middels het bevorderen van voedselveiligheid en het bestrijden van honger in combinatie met maatregelen die armoede bestrijden, in overeenstemming met het resultaat van de 'World Food Summit' en, voor staten die daarbij Partij zijn, in overeenstemming met hun verplichtingen volgens Artikel 11 van het 'International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights';³⁸
- (b) Geïntegreerde land- en watergebruiksplannen te ontwikkelen en te implementeren die zijn gebaseerd op het duurzame gebruik van hernieuwbare hulpbronnen en op geïntegreerde inschattingen van sociaal-economische mogelijkheden en milieudraagkracht, en de capaciteit van regeringen, lokale overheden en gemeenschappen te versterken om de hoeveelheid en kwaliteit van land- en watervoorraden te monitoren en te beheren;
- (c) Inzicht in het duurzame gebruik, de bescherming en het beheer van watervoorraden te verhogen om de duurzaamheid van zoet water, kust- en mariene milieus op lange termijn te bevorderen;
- (d) Programma's te bevorderen om de productiviteit van land en efficiënt gebruik van watervoorraden in landbouw, bosbouw, wetlands, ambachtelijke visserij en aquacultuur te verbeteren, met name door methoden die werken vanuit inheemse en lokale gemeenschappen;
- (e) De inspanningen van ontwikkelingslanden te steunen om oases te beschermen tegen verzanding, landdegradatie en verzilting door middel van het bieden van geschikte technische en financiële steun;
- (f) De deelname van vrouwen op alle gebieden en alle niveaus met betrekking tot duurzame landbouw en voedselveiligheid te verbeteren;
- (g) Bestaande informatiesystemen over praktijken op het gebied van landgebruik te integreren door het versterken van nationale onderzoeks- en proefstations en boerenorganisaties om zo onderlinge uitwisseling over *beste praktijken* onder boeren op gang te brengen, zoals die welke gerelateerd zijn aan milieuvriendelijke, goedkope technologieën, met hulp van de relevante internationale organisaties;
- (h) Voor zover passend, maatregelen vast te stellen die inheemse hulpbronnenbeheerssystemen beschermen, en de bijdrage van alle van toepassing zijnde belanghebbenden bevorderen, zowel mannen als vrouwen, in plattelandsplanning en -ontwikkeling;
- (i) Tot een beleid te komen en wetgeving uit te voeren waardoor goed gedefinieerde en afdwingbare land- en watergebruiksrechten gegarandeerd worden, en wettelijke bescherming van pacht te bevorderen - waarbij men de verschillen erkent tussen de afzonderlijke nationale wetten en/of stelsels van toegang tot land en landpacht; daarnaast technische en financiële steun te geven aan ontwikkelingslanden en aan landen met economieën in transitie, die pachthervormingen doorvoeren om zo meer duurzame inkomstenbronnen te verwerven;
- (j) De dalende trend in financiële overheidssteun aan duurzame landbouw om te keren, geschikte technische en financiële steun te bieden, en in dit verband ook de investeringen van de private

38 See General Assembly resolutions 2200 A (XXI), annex.

sector te bevorderen. Daarnaast dienen de inspanningen in ontwikkelingslanden en landen met economieën in transitie te worden gesteund teneinde landbouwonderzoek en de capaciteit inzake het beheer van natuurlijke voorraden te versterken, evenals de verspreiding van de daaruit voortvloeiende onderzoeksresultaten onder de landbouwgemeenschappen;

- (k) Op landbouwbedrijven en landbouwers gerichte marktconforme stimuli in te stellen met het oog op monitoring en een beter beheer van watergebruik en waterkwaliteit, onder andere via methoden zoals kleinschalige irrigatie, afvalwaterrecycling en -hergebruik;
- (l) De toegang verbeteren tot bestaande markten en nieuwe markten ontwikkelen voor landbouwproducten met toegevoegde waarde;
- (m) De sanering van braakliggende en mogelijk vervuilde bedrijventerreinen (*'brownfields'*) in ontwikkelde landen en in landen met economieën in transitie waar bodemverontreiniging een ernstig probleem is, te verhogen, met gepaste technische steun;
- (n) De internationale samenwerking te versterken om onwettige drugsteelt te bestrijden, waarbij men rekening houdt met hun negatieve sociale, economische en milieueffecten;
- (o) Programma's te bevorderen voor het milieuvriendelijke, effectieve en efficiënte gebruik van praktijken ter bevordering van de vruchtbaarheid van de grond en het gebruik van landbouwpesticiden;
- (p) De coördinatie van bestaande initiatieven voor duurzame landbouwproductie en voedselveiligheid te versterken en te verbeteren;
- (q) Landen die dat nog niet hebben gedaan, ertoe uit te nodigen over te gaan tot de ratificatie van het 'International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture';³⁹
- (r) Het behoud, duurzame gebruik en beheer van traditionele en inheemse landbouwsystemen te bevorderen, en inheemse modellen van landbouwproductie te versterken.

41. De implementatie te versterken van het VN-Woestijnverdrag ('United Nations Convention to Combat Desertification in Those Countries Experiencing Serious Drought and/or Desertification'), in het bijzonder in Afrika⁷, om de oorzaken van woestijnvorming en degradatie van de bodem aan te pakken, met het oog op het behoud en herstel van de bodem, en door de armoede aan te pakken die voortkomt uit bodemdegradatie. Dit houdt in dat er acties moeten worden ondernomen op alle niveaus teneinde:

- (a) Adequate en voorspelbare financiële middelen vrij te maken, evenals technologieoverdracht en capaciteitsopbouw op alle niveaus;
- (b) Nationale actieprogramma's te formuleren om tijdige en effectieve implementatie te verzekeren van het VN-Woestijnverdrag en de daaraan verbonden projecten, met de steun van de internationale gemeenschap, inclusief middels gedecentraliseerde projecten op het lokale niveau;
- (c) Het VN-Klimaatverdrag, het VN-Biodiversiteitsverdrag en het VN-Woestijnverdrag aan te moedigen om, terwijl men op gepaste wijze rekening houdt met hun respectievelijke mandaten, het zoeken naar synergieën te combineren en te verbeteren in de uitwerking en implementatie van plannen en strategieën ter uitvoering van deze respectievelijke Verdragen;
- (d) Maatregelen te integreren om woestijnvorming te voorkomen en te bestrijden evenals de gevolgen van droogte te verzachten, en dit via de van toepassing zijnde beleidslijnen en programma's, zoals land-, water- en bosbeheer, landbouwbeleid en plattelandsontwikkeling, *early warning systems*, milieubeleid, energiebeleid, beleid inzake natuurlijke hulpbronnen, beleid ten aanzien van gezondheid en onderwijs, evenals strategieën voor de uitroeiing van armoede en duurzame ontwikkelingsstrategieën;

39 Report of the Conference of the Food and Agriculture Organization of the United Nations, Thirty-first Session, Rome, 2-13 November 2001 (C2001/REP), appendix D.

- (e) Te voorzien in betaalbare lokale toegang tot informatie teneinde monitoring en *early warning* in verband met de woestijnvorming en droogte te verbeteren;
- (f) De Tweede Vergadering van het mondiale milieufonds GEF ('Global Environment Facility') op te roepen tot initiatieven om de aanbevelingen van de GEF-Raad met betrekking tot de aanduiding van bodemdegradatie (woestijnvorming en ontbossing) als een focal area voor de GEF, en dit als een middel tot GEF-steun voor de succesvolle implementatie van het VN-Woestijnverdrag; en als gevolg hiervan te overwegen om GEF tot een financieel mechanisme te maken van het VN-Woestijnverdrag, waarbij men rekening houdt met de privileges en beslissingen van de Conferentie van Partijen aan het VN-Woestijnverdrag. Hierbij dient men ook de complementaire rol van het GEF en het 'Global Mechanism' van het Verdrag te erkennen betreffende het voorzien in en vrijmaken van middelen voor de uitwerking en implementatie van actieprogramma's;
- (g) De duurzaamheid van aan grasland verbonden hulpbronnen te verbeteren door beheer en handhaving van wetten te versterken en door te voorzien in financiële en technische steun door de internationale gemeenschap aan ontwikkelingslanden.

42. Bergecosystemen voorzien in bepaalde inkomstenbronnen en bevatten belangrijke rivierbrongebieden, biologische diversiteit en unieke flora en fauna. Vele zijn bijzonder kwetsbaar en gevoelig voor de negatieve gevolgen van klimaatverandering, en behoeven specifieke bescherming. Op alle niveaus dient actie te worden ondernomen teneinde:

- (a) Programma's, beleid en benaderingen te ontwikkelen en te bevorderen die de economische, sociale en milieucomponenten van duurzame ontwikkeling van berggebieden integreren en die de internationale samenwerking versterken, met het oog op de positieve gevolgen ervan voor programma's voor armoedebestrijding, met name in ontwikkelingslanden;
- (b) Programma's te implementeren die, waar passend, een aanpak bieden tegen ontbossing, erosie, bodemdegradatie, verlies van biodiversiteit, verstoring van waterlopen en het terugtrekken van gletsjers;
- (c) Waar van toepassing, gendergevoelig beleid en programma's te ontwikkelen en uit te voeren, inclusief publieke en private investeringen die de ongelijkheden helpen te elimineren welke bestaan in berggemeenschappen;
- (d) Programma's te implementeren die bevorderlijk zijn voor de diversificatie in traditionele berg economieën, voor duurzame inkomstenbronnen en voor kleinschalige productiesystemen, inclusief specifieke opleidingsprogramma's en een verbeterde toegang tot nationale en internationale markten, planning van communicatiemiddelen en transport, waarbij men rekening houdt met de bijzondere gevoeligheid van berggebieden;
- (e) Een volledige deelname en betrokkenheid van berggemeenschappen te bevorderen met het oog op beslissingen die hen betreffen, en inheemse kennis, erfgoed en waarden te integreren in alle initiatieven op het gebied van ontwikkeling;
- (f) Nationale en internationale steun te mobiliseren voor toegepast onderzoek en capaciteitsopbouw, financiële en technische steun te bieden voor de effectieve implementatie van duurzame ontwikkeling van bergecosystemen in ontwikkelingslanden en landen met economieën in transitie, en de armoede van de bergbevolking aan te pakken middels concrete plannen en programma's, waarbij voldoende steun van alle belanghebbenden wordt geboden, rekening houdend met het karakter van het Internationale Bergjaar 2002.

43. De ontwikkeling van duurzaam toerisme te bevorderen, inclusief niet-consumptief toerisme en ecotoerisme, waarbij men rekening houdt met de geest van het Internationale Jaar van het Ecotoerisme in 2002, van het VN-Jaar van het Cultureel Erfgoed in 2002, en van de 'World Eco-tourism Summit' van 2002 en de daaruit voortvloeiende 'Quebec Declaration', en van de 'Global Code of Ethics for Tourism' zoals aangenomen door de Wereld Toerisme Organisatie. Dit om de voordelen te verhogen van toeristische attracties voor de bevolking in de ontvangende gemeenschappen, terwijl de culturele integriteit en de integriteit van het milieu van de ontvangende

gemeenschappen gehandhaafd blijft en de bescherming van de ecologisch gevoelige gebieden en het natuurlijk erfgoed verbeterd wordt. Bevorderen duurzame toeristische ontwikkeling en capaciteitsopbouw teneinde bij te dragen aan de versterking van plattelandsgemeenschappen en lokale gemeenschappen. Dit houdt in dat er acties moeten worden ondernomen op alle niveaus teneinde:

- (a) Internationale samenwerking te verbeteren, daarbij inbegrepen buitenlandse directe investeringen en partnerschappen met zowel publieke als private sectoren, op alle niveaus;
- (b) Programma's te ontwikkelen, inclusief onderwijs- en opleidingsprogramma's die de bevolking aanmoedigen deel te nemen aan het ecotoerisme, inheemse en lokale gemeenschappen in staat stellen ecotoerisme te ontwikkelen en er voordeel uit te halen, en de samenwerking tussen de belanghebbenden inzake ontwikkeling en toerisme en het behoud van erfgoed te vergroten, met als doel de bescherming van milieu, natuurlijke hulpbronnen en cultureel erfgoed te verbeteren;
- (c) Technische steun aan ontwikkelingslanden en landen met economieën in transitie te bieden om de ontwikkeling van de duurzaam toerisme sector te ondersteunen, investeringen evenals bewustwordingscampagnes op het gebied van toerisme te steunen, met als doel het binnenlandse toerisme te verbeteren en ondernemerschap aan te moedigen;
- (d) De ontvangende gemeenschappen bij te staan in het beheer van het bezoek aan hun toeristische trekpleisters om zo de voordelen die er voor hen uit voortvloeien te maximaliseren, terwijl er tegelijkertijd voor wordt gezorgd dat de negatieve gevolgen en risico's voor hun tradities, cultuur en milieu worden geminimaliseerd, met de steun van de Wereld Toerisme Organisatie en andere van toepassing zijnde organisaties;
- (e) De diversificatie van economische activiteiten te bevorderen, inclusief via het vergemakkelijken van toegang tot markten en commerciële informatie, evenals de deelname van startende lokale ondernemingen - met name kleine en middelgrote bedrijven.

44. Biodiversiteit speelt een kritische rol bij duurzame ontwikkeling en uitroeiing van de armoede in het algemeen en is van essentieel belang voor onze planeet, voor het menselijk welzijn en voor het levensonderhoud en de culturele integriteit van de bevolking. Toch is er momenteel een nog nooit eerder vertoond verlies aan biodiversiteit, veroorzaakt door menselijke activiteiten. Deze trend kan alleen worden gekeerd als de lokale bevolking voordeel heeft bij het behoud en het duurzame gebruik van biodiversiteit, in het bijzonder in landen met veel genetische hulpbronnen, in overeenstemming met artikel 15 van het Biodiversiteitsverdrag. Dit verdrag is het sleutelinstrument voor het behoud en het duurzame gebruik van biodiversiteit en voor de eerlijke en rechtvaardige verdeling van voordelen die voortkomen uit het gebruik van genetische hulpbronnen. Een efficiëntere en meer samenhangende implementatie van de drie hoofddoelen van het Biodiversiteitsverdrag, en het tegen 2010 bereiken van een significante vermindering in de huidige verliestrend aan biodiversiteit, vragen erom dat nieuwe en aanvullende technische en financiële middelen worden vrijgemaakt voor of overgedragen aan de ontwikkelingslanden; dit houdt in dat er acties moeten worden ondernomen op alle niveaus teneinde:

- (a) De doelstellingen van het Biodiversiteitsverdrag te integreren in wereldwijde, regionale en nationale sectorale en intersectorale programma's en beleidslijnen, in het bijzonder in programma's en beleid van de economische sectoren van landen en van internationale financiële instellingen;
- (b) De momenteel reeds ontwikkelde activiteiten in het kader van het Biodiversiteitsverdrag te bevorderen inzake het duurzame gebruik van biodiversiteit, inclusief duurzaam toerisme, als een 'horizontaal' vraagstuk dat relevant is voor verschillende ecosystemen, sectoren en thematische gebieden;
- (c) Effectieve synergieën tussen het Biodiversiteitsverdrag en andere multilaterale milieuverdragen aan te moedigen, onder andere door de ontwikkeling van gezamenlijke plannen en programma's, waarbij men op gepaste wijze rekening houdt met hun respectievelijke mandaten en oog heeft voor gemeenschappelijke verantwoordelijkheden en zorgen;

- (d) Het Biodiversiteitsverdrag en zijn bepalingen te implementeren, inclusief de actieve opvolging van zijn werkprogramma's en besluiten door middel van de nationale, regionale en mondiale actieplannen, in het bijzonder nationale strategieën op het gebied van biodiversiteit en actieplannen, en hun integratie te versterken in van toepassing zijnde intersectorale strategieën, programma's en beleidslijnen, inclusief welke verband houden met duurzame ontwikkeling en uitroeiing van de armoede, en ook die initiatieven die een op gemeenschappen gebaseerd duurzaam gebruik van biologische diversiteit bevorderen;
- (e) De bredere implementatie en verdere ontwikkeling van de ecosysteembenadering te bevorderen, zoals deze wordt uitgewerkt bij de doorlopende uitvoering van het Biodiversiteitsverdrag;
- (f) Concrete internationale steun en samenwerking voor het behoud en het duurzame gebruik van biodiversiteit te bevorderen, onder andere van ecosystemen, op locaties die tot het UNESCO-werelderfgoed behoren en voor de bescherming van bedreigde diersoorten, in het bijzonder door het gericht doorsluizen van financiële middelen en technologieën naar ontwikkelingslanden en naar landen met een economie in transitie;
- (g) Effectief behouden en duurzaam gebruiken van biodiversiteit, Initiatieven te bevorderen en te steunen voor hot spot-gebieden en andere gebieden die van essentieel belang zijn voor biodiversiteit om zo de biodiversiteit effectief te bewaren en duurzaam te gebruiken. Daarnaast dienen de nationale en regionale ecologische netwerken en corridors te worden bevorderd;
- (h) Financiële en technische steun te bieden aan ontwikkelingslanden, inclusief capaciteitsopbouw, om zo de inspanningen te vermeerderen inzake het behoud van biodiversiteit door inheemse gemeenschappen;
- (i) Nationale, regionale en internationale inspanningen te versterken die ten doel hebben binnendringende uitheemse soorten onder controle te brengen - zij zijn immers een van de belangrijkste oorzaken van het verlies aan biodiversiteit - en de ontwikkeling aan te moedigen van een effectief werkprogramma op alle niveaus ten aanzien van binnendringende uitheemse soorten;
- (j) Het recht te erkennen (in overeenstemming met de nationale wetgeving) van lokale en inheemse gemeenschappen die de hoeders zijn van traditionele kennis, uitvindingen en praktijken, en (met de instemming en de betrokkenheid van de hoeders van dergelijke kennis, uitvindingen en praktijken) mechanismen te ontwikkelen en te implementeren ter verdeling van de voordelen ervan, op basis van onderling overeengekomen bepalingen voor het gebruik van zulke kennis, uitvindingen en praktijken;
- (k) Alle belanghebbenden aan te moedigen en in staat te stellen bij te dragen aan de implementatie van de doelstellingen van het Biodiversiteitsverdrag en in het bijzonder de specifieke rol te erkennen van jongeren, vrouwen en inheemse en lokale gemeenschappen in het behoud en het gebruik van biodiversiteit op een duurzame wijze;
- (l) De effectieve deelname van inheemse en lokale gemeenschappen op het gebied van beleids- en besluitvormingsprocessen te bevorderen wat betreft het gebruik van hun traditionele kennis;
- (m) Technische en financiële steun aan ontwikkelingslanden evenals landen met economieën in transitie aan te moedigen bij hun pogingen om, waar van toepassing, onder andere nationale sui generis-systemen en traditionele systemen te ontwikkelen, in overeenstemming met nationale prioriteiten en wetgeving, met het oog op het behoud en het duurzame gebruik van biodiversiteit;
- (n) De brede implementatie en voortgaand werk te bevorderen van de op basis van het Biodiversiteitsverdrag tot stand gekomen Richtlijnen van Bonn ('Bonn Guidelines on Access to Genetic Resources and Fair and Equitable Sharing of Benefits arising out of their Utilization of the Convention') als een inbreng tot steun van Partijen wanneer ze wetgevende en administratieve beleidsmaatregelen ontwikkelen en opstellen inzake de toegang tot en het verdelen van de opbrengsten, evenals contracten en andere schikkingen met wederzijds overeengekomen voorwaarden in dat verband;

- (o) In het kader van het Biodiversiteitsverdrag en rekening houdend met de Richtlijnen van Bonn, over de oprichting van een internationaal regime te onderhandelen dat de eerlijke en rechtvaardige verdeling van voordelen die voortkomen uit het gebruik van genetische bronnen en de hieraan verbonden onderdelen, effectief bevordert en gegarandeerd;
- (p) Een succesvolle afsluiting aan te moedigen van bestaande processen onder de 'Intergovernmental Committee on Intellectual Property and Genetic Resources, Traditional Knowledge and Folklore' van de 'World Intellectual Property Organization', evenals de ad hoc, open-einde werkgroep inzake Artikel 8 (j) en de daaraan verbonden bepalingen van het Biodiversiteitsverdrag;
- (q) Uitvoerbare maatregelen te bevorderen voor de toegang tot resultaten en voordelen die voortkomen uit biotechnologieën die zijn gebaseerd op genetische hulpbronnen, in overeenstemming met artikel 15 en 19 van het Biodiversiteitsverdrag, inclusief door verbeterde wetenschappelijke en technische samenwerking inzake biotechnologie en bioveiligheid, onder meer door de uitwisseling van experts, opleiding van mensen en de ontwikkeling van onderzoeksgerichte institutionele mogelijkheden;
- (r) Met het oog op een verbeterde synergie en wederzijdse versterking, en rekening houdend met de beslissingen onder de van toepassing zijnde overeenkomsten, de gesprekken te bevorderen, zonder vooraf op het resultaat te willen vooruitlopen, over de relatie tussen de verplichtingen van het Biodiversiteitsverdrag en van de overeenkomsten die verband houden met internationale handel en intellectuele eigendomsrechten, zoals omschreven in de Ministeriële Verklaring van de WTO-top in Doha;⁴⁰
- (s) De implementatie van het werkprogramma van het 'Global Taxonomy Initiative' te bevorderen;
- (t) Alle staten, die dat nog niet hebben gedaan, uit te nodigen het Biodiversiteitsverdrag, het 'Cartagena Protocol on Biosafety'⁴¹ en andere overeenkomsten in verband met biodiversiteit te ratificeren, en de staten die dat reeds hebben gedaan, uit te nodigen om de effectieve implementatie ervan op het nationale, regionale en internationale niveau te bevorderen en om ontwikkelingslanden, evenals landen met economieën in transitie, in dat opzicht technisch en financieel te steunen.

45. Bossen en bomen bedekken bijna een derde van het aardoppervlak. Duurzaam bosbeheer van zowel natuurlijke als aangeplante bossen en van zowel hout- als niet-houtproducten is van wezenlijk belang om duurzame ontwikkeling te bereiken en is van kritisch belang om armoede uit te roeien, en om ontbossing significant te verminderen, een halt toe te roepen aan het verlies van aan bossen verbonden biodiversiteit en aan de achteruitgang van land en natuurlijke hulpbronnen, en om voedselveiligheid te verbeteren evenals de toegang tot veilig drinkwater en betaalbare energie; dit alles illustreert de meervoudige voordelen van zowel natuurlijke als aangeplante bossen en bomen en de bijdrage ervan aan het welzijn van de planeet en de mensheid. Het bereiken van duurzaam bosbeheer, zowel nationaal als wereldwijd, onder meer door partnerschappen tussen regeringen en andere belanghebbenden - inclusief de private sector, inheemse en lokale gemeenschappen en niet-overheidsorganisaties - is een wezenlijk doel van duurzame ontwikkeling. Dit houdt in dat er acties moeten worden ondernomen op alle niveaus teneinde:

- (a) Het politieke engagement te vergroten om duurzaam bosbeheer te bereiken door het met voorrang op de internationale politiek agenda te plaatsen, waarbij door een geïntegreerde benadering rekening gehouden wordt met de verbanden tussen de bossector en andere sectoren;
- (b) Het 'United Nations Forum on Forests' (UNFF) te steunen, met hulp van het 'Collaborative Partnership on Forests' - als belangrijke intergouvernementele mechanismen om te komen tot een eenvoudiger en gecoördineerde implementatie van duurzaam bosbeheer op het nationale, regionale en wereldwijde niveau - en op deze wijze een bijdrage te leveren aan, onder andere, het behoud en duurzame gebruik van aan bossen verbonden biodiversiteit;

40 See A/C.2/56/7, annex.

41 [Http://www.biodiv.org/biosafety/protocol.asp](http://www.biodiv.org/biosafety/protocol.asp).

- (c) Onmiddellijk actie te ondernemen inzake handhaving van binnenlandse boswetgeving en illegale internationale handel in bosproducten - inclusief biologische hulpbronnen uit de bossen - met de steun van de internationale gemeenschap, en te voorzien in menselijke en institutionele capaciteitsopbouw in verband met de handhaving van nationale wetgeving in deze gebieden;
- (d) Onmiddellijk maatregelen te nemen, op het nationale en internationale niveau, om de inzet van middelen te bevorderen en te vergemakkelijken teneinde duurzame houtkap te bereiken, evenals het verstrekken van financiële middelen te vergemakkelijken evenals de overdracht en de ontwikkeling van milieuvriendelijke technologieën, en op deze wijze niet-duurzame praktijken van houtkap aan te pakken;
- (e) Initiatieven te ontwikkelen en uit te voeren om te voorzien in de behoeften van de delen van de wereld die op dit moment kampen met armoede en het hoogste ontbossingscijfer, en waar internationale samenwerking verwelkomd zou worden door de betrokken regeringen;
- (f) Partnerschappen evenals internationale samenwerking te creëren en te versterken ter ondersteuning van: het bieden van meer financiële middelen, de overdracht van milieuvriendelijke technologieën, handel, capaciteitsopbouw, handhaving van boswetgeving en behoorlijk bestuur op alle niveaus, evenals geïntegreerd land- en voorraadbeheer om duurzaam bosbeheer uit te voeren, daarbij inbegrepen de actievoorstellen van de 'Intergovernmental Panel on Forests' (IPF) en het 'Intergovernmental Forum on Forests' (IFF);
- (g) De implementatie te versnellen van de actievoorstellen van IPF/IFF door landen en het 'Collaborative Partnership on Forests' , en de inspanningen te intensiveren inzake rapportage aan het UNFF teneinde bij te dragen aan een beoordeling van de geboekte vooruitgang in 2005;
- (h) Inheemse en op gemeenschappen gebaseerde bosbeheerssystemen te erkennen en te steunen teneinde hun volledige en effectieve deelname in het duurzame bosbeheer te verzekeren;
- (i) Het uitgebreide en actiegerichte werkprogramma van het Biodiversiteitsverdrag uit te voeren met betrekking tot alle types aan bos verbonden biologische diversiteit, in nauwe samenwerking met het IFF, de CPF-leden en andere processen en verdragen die verband houden met bossen, met de betrokkenheid van alle relevante belanghebbenden.

46. Mijnbouw, mineralen en metalen zijn belangrijk voor de economische en sociale ontwikkeling van vele landen. Mineralen zijn van essentieel belang voor een moderne levenswijze. Het verbeteren van de bijdrage van de mijnbouw, mineralen en metalen aan duurzame ontwikkeling vraagt om acties op alle niveaus teneinde:

- (a) Inspanningen te steunen om tot een aanpak te komen van de economische, sociale en milieueffecten, de gevolgen voor de gezondheid en voordelen van mijnbouw, mineralen en metalen gedurende hun gehele levenscyclus, daarbij inbegrepen de gezondheid en veiligheid van de arbeiders; een reeks mogelijke partnerschappen te gebruiken - waarbij men ook de bestaande activiteiten bevordert op het nationale en internationale niveau - tussen geïnteresseerde regeringen, intergouvernementele organisaties, mijnbouwbedrijven, mijnwerkers en andere belanghebbenden, ter bevordering van de transparantie en toerekenbaarheid met betrekking tot duurzame mijnbouw en ontginning van mineralen;
- (b) De deelname van belanghebbenden te vergroten, inclusief lokale en inheemse gemeenschappen en vrouwen, opdat zij een actieve rol spelen in de ontwikkeling van mineralen, metalen en mijnbouw en dit gedurende de gehele levenscyclus van mijnbouwactiviteiten - daarbij inbegrepen ook na de sluiting, met name wat betreft de hersteldoelstellingen, in overeenstemming met nationale reglementen en rekening houdend met significante, grensoverschrijdende gevolgen;
- (c) Duurzame mijnbouwpraktijken te bevorderen door te voorzien in financiële en technische steun en capaciteitsopbouw aan ontwikkelingslanden en landen met economieën in transitie, inzake de mijnbouw en het verwerken van mineralen, inclusief kleinschalige mijnbouw, en, waar mogelijk en gepast, de verwerking met het oog op toegevoegde waarde te verbeteren, wetenschappelijke en technologische informatie te actualiseren en vervallen mijnterreinen opnieuw in gebruik te nemen en te herstellen.

V. Duurzame ontwikkeling in een globaliserende wereld

47. Globalisering biedt kansen en uitdagingen voor duurzame ontwikkeling. Wij zien in dat globalisering en onderlinge afhankelijkheid tot nieuwe kansen leidt voor handel, investeringen en kapitaalstromen evenals voor technologische vooruitgang (inclusief informatietechnologie) met het oog op de groei van de wereldeconomie, de ontwikkeling en de verbetering van de levensstandaard over de gehele wereld. Tegelijkertijd blijven er ernstige problemen, zoals ernstige financiële crises, onveiligheid, armoede, uitsluiting en ongelijkheid binnen en tussen samenlevingen. De ontwikkelingslanden en landen met economieën in transitie worden geconfronteerd met bijzondere moeilijkheden om op deze uitdagingen en kansen in te spelen. Globalisering moet allesomvattend en rechtvaardig zijn; in dit verband is er een sterke behoefte aan het opzetten van beleid en het nemen van maatregelen op het nationale en het internationale niveau, vormgegeven en uitgevoerd met de volledige en effectieve deelname van ontwikkelingslanden en landen met economieën in transitie, teneinde hen te helpen effectief in te spelen op deze kansen en uitdagingen. Dit houdt in dat er acties moeten worden ondernomen op alle niveaus teneinde:

- (a) Door te gaan met de bevordering van open, billijke, op regels gebaseerde, voorspelbare en niet-discriminerende multilaterale handels- en financieringssystemen - systemen die alle landen ten goede komen in het nastreven van duurzame ontwikkeling. Steun te verlenen aan de succesvolle uitvoering van het werkprogramma dat in de Ministeriële Verklaring van de WTO-top in Doha is uiteengezet, evenals aan de implementatie van de 'Consensus van Monterrey'. De beslissing te verwelkomen die uiteengezet is in de Ministeriële Verklaring van Doha, met name om de behoeften en de belangen van ontwikkelingslanden centraal te stellen in het werkprogramma van de Verklaring van Doha, onder meer middels een verhoogde toegang tot de markten voor producten die belangrijk zijn voor ontwikkelingslanden;
- (b) De lopende inspanningen van internationale financiële en handelsinstellingen aan te moedigen, met name om te verzekeren dat beslissingsprocedures en institutionele structuren open en transparant zijn;
- (c) De mogelijkheden van ontwikkelingslanden, inclusief de minst ontwikkelde landen, door vasteland omgeven ontwikkelingslanden en Kleine Eilandstaten In Ontwikkeling (SIDS), te vergroten opdat zij voordeel halen uit de kansen die geboden worden door geliberaliseerde handel, middels internationale samenwerking en door maatregelen die gericht zijn op het verbeteren van productiviteit, productdiversificatie en concurrentie, op gemeenschapsgebaseerde ondernemerscapaciteit, evenals op transportmogelijkheden en op de ontwikkeling van communicatie-infrastructuur;
- (d) De Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) te ondersteunen en de lopende activiteit ervan aan te moedigen betreffende de sociale dimensie van globalisering - zoals bepaald in paragraaf 64 van de 'Consensus van Monterrey';
- (e) Vergroot de gecoördineerde, effectieve en doelgerichte technische steun die aan de handel gerelateerd is en versterk programma's voor capaciteitsopbouw - waarbij ook gebruik gemaakt wordt van bestaande en toekomstige kansen voor markttoegang, en het verband te onderzoeken tussen handel, milieu en ontwikkeling.

48. De resultaten van de Ministeriële Verklaring van Doha te implementeren door de leden van de Wereldhandelsorganisatie WTO, technische steun in verband met handel en programma's voor capaciteitsopbouw verder te versterken, en de zinvolle, effectieve en volledige deelname van ontwikkelingslanden te verzekeren in onderhandelingen in verband met multilaterale handel, door de behoeften en belangen van deze landen centraal te stellen in het werkprogramma van de WTO.

49. Verantwoordelijkheid en toerekenbaarheid van bedrijven actief te bevorderen, uitgaande van de 'Principes van Rio', en dit onder meer door de volledige ontwikkeling en effectieve uitvoering van internationale overeenkomsten en maatregelen, internationale initiatieven en publiekprivate partnerschappen, en de geëigende nationale regelgeving - en een doorlopende verbetering in het optreden van bedrijven te ondersteunen in alle landen.

50. Bij ontwikkelingslanden de mogelijkheid te versterken om publiek-private initiatieven aan te moedigen die de informatievoorziening over landen en financiële markten verbeteren, met name de toegang tot informatie, de exactheid ervan, de tijdigheid en de uitgebreidheid. Multilaterale en regionale financiële instellingen zouden verdere bijstand kunnen verlenen voor deze doelstelling.

51. Regionale handels- en samenwerkingsovereenkomsten te versterken die stroken met het multilaterale handelssysteem - bijvoorbeeld tussen ontwikkelde landen en ontwikkelingslanden en landen met economieën in transitie, evenals tussen ontwikkelingslanden onderling; dit met de steun van internationale financiële instellingen en regionale ontwikkelingsbanken, voor zover passend, met het oog op het bereiken van de doelstellingen van duurzame ontwikkeling.

52. Ontwikkelingslanden en landen met een economie in transitie bij te staan in het overbruggen van de digitale kloof, waarbij men kansen creëert op het vlak van informatica en ook het potentieel gebruikt van informatie- en communicatietechnologieën voor ontwikkeling; dit door de technologieoverdracht en op wederzijds overeengekomen basis, en door het verstrekken van financiële en technische steun, en, in deze context, de 'World Summit on the Information Society' te steunen.

VI. Gezondheid en duurzame ontwikkeling

53. De 'Verklaring van Rio over milieu en ontwikkeling' geeft aan dat de mens centraal staat in de zorg voor duurzame ontwikkeling en dat hij recht heeft op een gezond en productief leven in harmonie met de natuur. De doelstellingen van duurzame ontwikkeling kunnen alleen worden behaald wanneer ondermijnende ziekten niet algemeen voorkomen, terwijl het verwezenlijken van gezondheidstoename voor de gehele bevolking het uitbannen van armoede vereist. Er is een dringende noodzaak om de oorzaken van slechte gezondheid aan te pakken, inclusief omgevingsfactoren, en de invloed daarvan op ontwikkeling, met bijzondere nadruk op vrouwen en kinderen en andere kwetsbare groepen in de samenleving als gehandicapten, bejaarden en de inheemse bevolking van een land.

54. Het versterken van de capaciteit van gezondheidszorgsystemen om te voorzien in basisgezondheidszorg aan iedereen op een efficiënte, toegankelijke en betaalbare wijze, die gericht is op het voorkomen, beheersen en behandelen van ziekten en de reductie van aan het milieu gerelateerde bedreigingen van de gezondheid, in overeenstemming met de rechten van de mens en fundamentele vrijheden en in overeenstemming met de nationale wetgeving en culturele en religieuze waarden, en rekeninghoudend met de rapporten van de relevante conferenties en topconferenties van de Verenigde Naties en van speciale zittingen van de Algemene Vergadering. Dit zou onder meer moeten gebeuren door het treffen van maatregelen op alle niveaus voor het:

- (a) Integreren van gezondheidskwesties, waaronder die van de meest kwetsbare populaties, in strategieën, beleid en programma's voor de bestrijding van armoede en duurzame ontwikkeling;
- (b) Bevorderen van rechtvaardige en verbeterde toegang tot betaalbare en efficiënte gezondheidszorg, inclusief preventie, voor alle niveaus van de gezondheidszorg, en essentiële en veilige medicijnen tegen betaalbare prijzen, vaccinatiediensten, veilige vaccins en medische technologie;
- (c) Ter beschikking stellen van technische en financiële hulp aan ontwikkelingslanden en landen met economieën in transitie voor het implementeren van de 'Health for All'-strategie, waaronder gezondheidsinformatiesystemen en geïntegreerde gegevensbestanden voor ontwikkelingsrisico's;
- (d) Verbeteren van de ontwikkeling en het management van personeel in de gezondheidszorg;
- (e) Bevorderen van ontwikkelen van partnerschappen voor het verbeteren van gezondheidsonderwijs met als doelstelling het verwezenlijken van een verbeterde gezondheidsbewustzijn op wereldwijde schaal, uiterlijk in 2010, met de medewerking van de agentschappen van de Verenigde Naties, waar van toepassing;

- (f) Ontwikkelen van programma's en initiatieven voor het uiterlijk in 2015 terugdringen van het sterftecijfer voor zuigelingen en kinderen onder de 5 jaar met tweederde, en sterftecijfers voor moeders met driekwart ten opzichte van deze cijfers in 2000, en het zo snel mogelijk reduceren van de ongelijkheid tussen en binnen ontwikkelde en ontwikkelingslanden, met speciale aandacht voor het elimineren van het patroon van onevenredige en voorkombare sterfte onder zuigelingen en kinderen van het vrouwelijk geslacht;
- (g) Richten van onderzoeksinspanningen en onderzoeksresultaten op prioritaire volksgezondheidskwesties, in het bijzonder die kwesties die betrekking hebben op gevoelige en kwetsbare populaties, door de ontwikkeling van nieuwe vaccins en het verminderen van de blootstelling aan gezondheidsrisico's, voortbouwend op gelijke toegang tot gezondheidszorg, educatie, training en medische verzorging en technologie, en het aan de orde stellen van de secundaire effecten van slechte gezondheid;
- (h) Bevorderen van het behoud, de ontwikkeling en het gebruik van effectieve traditionele medische kennis en praktijk, waar van toepassing, in combinatie met moderne geneeskunde, onder erkenning van oorspronkelijke en plaatselijke gemeenschappen als beheerders van traditionele kennis en gebruiken, en de bevordering van de effectieve bescherming van traditionele kennis, waar mogelijk, in overeenstemming met internationaal recht;
- (i) Verzekeren van gelijke toegang van vrouwen tot gezondheidszorg, waarbij speciaal aandacht moet worden geschonken aan zwangerschapszorg en verloskundige noodhulp;
- (j) Effectief aan de orde stellen voor alle individuen van de toepasselijke leeftijd van het bevorderen van een gezonde levensstijl, inclusief de reproductieve en seksuele gezondheid, in overeenstemming met de toezeggingen en resultaten van de recente conferenties en VN-topconferenties, inclusief de 'World Summit for Children', 'Rio', de 'International Conference of Population and Development', de 'World Summit for Social Development' en de 'Fourth World Conference on Women', en de respectievelijke overzichten en rapporten daarvan;
- (k) Lanceren van internationale capaciteitsvergrotenende initiatieven, waar van toepassing, voor het onderzoeken van de koppeling tussen gezondheids- en milieufactoren en het gebruik van de verkregen kennis voor het vormgeven van meer effectieve nationale en regionale beleidsreacties op milieubedreigingen voor de menselijke gezondheid;
- (l) Overdracht en verspreiding van technologieën voor veilig water, *sanitation* en afvalverwerking voor landelijke en stedelijke gebieden in ontwikkelingslanden en landen met economieën in transitie met internationale financiële steun, waarbij rekening wordt gehouden met de specifieke omstandigheden van een land en de gelijkheid tussen de geslachten inclusief de specifieke technologische behoeften van vrouwen. Dit op wederzijds overeengekomen voorwaarden, onder andere door middel van sectoroverschrijdende publiekprivate samenwerking;
- (m) Versterken en bevorderen van programma's van de Internationale Arbeidsorganisatie ILO en de Wereldgezondheidsorganisatie WHO voor het terugdringen van sterfte, verwonding en ziekte door werk. Het koppelen van voorlichting over arbeidsomstandigheden en gezondheidsvoorlichting als een manier om volksgezondheid en onderwijs te bevorderen;
- (n) Verbeteren van de beschikbaarheid en toegankelijkheid voor iedereen van voldoende, veilig, cultureel acceptabel en qua voedingswaarde adequaat voedsel, het verbeteren van de gezondheidsbescherming, het aanpakken van kwesties met betrekking tot gebrek aan micronutriënten en het implementeren van bestaande internationaal overeengekomen toezeggingen en relevante normen en richtlijnen;
- (o) Ontwikkelen en versterken, waar mogelijk, van preventieve, bevorderende en heilzame programma's voor het behandelen van niet-overdraagbare ziekten en aandoeningen als cardiovasculaire ziekten, kanker, diabetes, chronische aandoeningen aan de luchtwegen, verwondingen, geweld en aandoeningen van geestelijke gestoordheid en de daarmee verbonden risicofactoren, inclusief alcohol, tabak, ongezonde diëten en gebrek aan fysieke inspanning.

55. Implementeren, binnen het afgesproken tijdsbestek, van alle toezeggingen die zijn overeengekomen in de 'Declaration of Commitment on HIV/AIDS'³⁴ die werd aangenomen door de Algemene Vergadering tijdens de zesentwintigste speciale zitting, in het bijzonder de reductie van HIV-verspreiding onder jonge mannen en vrouwen in de leeftijd van 15 tot 24 met 25 procent, in de meest getroffen landen uiterlijk in 2005, en wereldwijd in 2010, evenals het bestrijden van malaria, tuberculose en andere ziekten door, onder andere:

- (a) De implementatie van nationale preventieve en behandelingsstrategieën, regionale en internationale samenwerkingsmaatregelen, en de ontwikkeling van internationale initiatieven om speciale bijstand te verlenen aan kinderen die verweesd zijn als gevolg van HIV/AIDS;
- (b) Het verwezenlijken van de toezeggingen voor het voorzien in voldoende middelen ter ondersteuning van het 'Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis and Malaria', en het bevorderen van de toegankelijkheid van dit fonds voor landen die het meest in nood verkeren;
- (c) De bescherming van de gezondheid van werknemers en veiligheid op het werk door, onder andere, rekening te houden met, waar van toepassing, de vrijwillige ILO-gedragscode met betrekking tot HIV/AIDS en de beroepsomgeving, ter verbetering van de arbeidsomstandigheden op het werk;
- (d) De mobilisatie van voldoende publieke middelen, en het aanmoedigen van private financiële middelen voor onderzoek en ontwikkeling met betrekking tot ziekten die verband houden met armoede, zoals HIV/AIDS, malaria en tuberculose, gericht op biomedisch en gezondheidsonderzoek en op de ontwikkeling van nieuwe vaccins en geneesmiddelen.

56. De reductie van aandoeningen aan de luchtwegen en andere gevolgen voor de gezondheid door luchtverontreiniging, met speciale aandacht voor vrouwen en kinderen, door:

- (a) Het versterken van regionale en nationale programma's, inclusief publiekprivate partnerschappen, met technische en financiële ondersteuning aan ontwikkelingslanden;
- (b) Het ondersteunen van de verwijdering van lood uit benzine;
- (c) Het versterken en ondersteunen van pogingen tot reductie van emissies door het gebruik van schonere brandstoffen en moderne technieken om uitstoot te verminderen;
- (d) Het assisteren van ontwikkelingslanden bij het verschaffen van betaalbare energie voor plattelandsgemeenschappen, in het bijzonder om de afhankelijkheid van traditionele brandstofbronnen voor koken en verwarming (die van invloed zijn op de gezondheid van vrouwen en kinderen) te verminderen.

57. De geleidelijke verwijdering van lood in loodhoudende verven en in andere bronnen van blootstelling aan mensen, en het treffen van maatregelen ter voorkoming van de blootstelling aan lood in het bijzonder van kinderen, en het versterken van de controle- en toezichtinspanningen en de behandeling van loodvergiftiging.

34 General Assembly resolution S-26/2, annex.

VII. Duurzame ontwikkeling van Kleine Eilandstaten In Ontwikkeling (SIDS)

58. Kleine Eilandstaten In Ontwikkeling ('Small Island Development States': SIDS) vormen een speciaal geval met betrekking tot zowel het milieu als ontwikkeling. Ook al nemen zij nog steeds en voortdurend het voortouw in de duurzame ontwikkeling van hun landen, toch worden ze steeds meer beperkt door het samenspel van de verschillende factoren die duidelijk worden uiteengezet in Agenda 21, het Actieprogramma ('Programme of Action for the Sustainable Development of Small Island Developing States')³⁵ en de beslissingen die zijn genomen bij de tweeëntwintigste speciale zitting van de Algemene Vergadering. Dit zou onder meer actie in moeten houden op alle niveaus voor het:

- (a) Versnellen van nationale en regionale implementatie met voldoende financiële middelen van het Actieprogramma, onder andere via focal areas van het mondiale milieufonds GEF, de overdracht van milieuvriendelijke technologieën en assistentie voor het verder uitbouwen van de capaciteit door de internationale gemeenschap;
- (b) Verder implementeren van visserijbeheer en het verbeteren van de financiële opbrengst door het ondersteunen en versterken, waar mogelijk, van de relevante regionale beheersorganisaties voor visserij zoals het onlangs opgerichte 'Caribbean Regional Fisheries Mechanism' en verdragen als de 'Convention on the Conservation and Management of Highly Migratory Fish Stocks in the Western and Central Pacific Ocean';
- (c) Het assisteren van Kleine Eilandstaten In Ontwikkeling, onder andere door de uitbreiding van speciale initiatieven als het afbakenen en duurzaam beheren van kustgebieden, zogenaamde exclusieve economische zones en het continentaal plat (inclusief, waar van toepassing, het continentaal plat tot buiten de 200 mijl van de kustlijn), evenals relevante regionale beheersinitiatieven binnen de context van de 'United Nations Convention on the Law of the Sea' en de regionale zeeprogramma's van de VN-milieuoorganisatie (UNEP);
- (d) Het geven van ondersteuning, onder andere voor capaciteitsvergroting, voor de ontwikkeling en verdere implementatie van:
 - (i) Specifieke componenten voor de ontwikkeling van Kleine Eilandstaten In Ontwikkeling binnen werkprogramma's inzake biologische diversiteit van de zee en de kustgebieden;
 - (ii) Zoetwaterprogramma's voor Kleine Eilandstaten In Ontwikkeling, onder meer via de zogenaamde *focal areas* van het mondiale milieufonds GEF;
- (e) Effectieve reductie, preventie en controle van afval en verontreiniging en de daarmee verbonden gezondheidseffecten door het invoeren vóór 2004 van initiatieven die gericht zijn op het implementeren van het 'Global Programme of Action for the Protection of the Marine Environment from Land-based Activities' in Kleine Eilandstaten In Ontwikkeling;
- (f) Maatregelen om ervoor te zorgen dat in de voortgaande onderhandelingen en uitbreiding van het werkprogramma van de Wereldhandelsorganisatie WTO over handel in kleine economieën, gepaste aandacht wordt geschonken aan de ontwikkeling van Kleine Eilandstaten In Ontwikkeling die ernstige structurele tekortkomingen hebben bij de integratie in de wereldeconomie binnen de context van de 'Doha Development Agenda';
- (g) Het ontwikkelen van gemeenschapsgebaseerde initiatieven voor duurzaam toerisme vóór 2004, en het vergroten van de capaciteit die nodig is voor de diversificatie van toeristische producten, maar met behoud van de cultuur en tradities en het effectieve behoud en beheer van de natuurlijke hulpbronnen;
- (h) Het uitbreiden van de bijstand aan Kleine Eilandstaten In Ontwikkeling ter ondersteuning van plaatselijke gemeenschappen en de geëigende nationale en regionale organisaties van Kleine

³⁵ Report of the Global Conference on the Sustainable Development of Small Island Developing States, Bridgetown, Barbados, 25 April-6 May 1994 (United Nations publication, Sales No. E.94.I.18 and corrigenda), chap. I, resolution 1, annex II.

Eilandstaten In Ontwikkeling bij het opzetten van overkoepelend gevaren- en risicomanagement, en de voorkoming, verlichting en voorbereiding op rampen. Ondersteun inspanningen om de de gevolgen van rampen, uitzonderlijke weersomstandigheden en andere noodgevallen te verlichten;

- (i) Het ondersteunen van definalisering en de daaropvolgende spoedige operationalisering, op basis van overeengekomen voorwaarden, van de indicatoren voor kwetsbaarheid op economisch, sociaal en milieugebied, als gereedschap voor de verwezenlijking van duurzame ontwikkeling van Kleine Eilandstaten In Ontwikkeling;
- (j) Het assisteren van Kleine Eilandstaten In Ontwikkeling bij de mobilisatie van hulpmiddelen en samenwerkingsovereenkomsten voor hun noodzakelijke aanpassingen met betrekking tot de ongunstige gevolgen van klimaatverandering, verhoging van de zeespiegel en klimaatvariabiliteit, in overeenkomst met de toezeggingen van het VN-Klimaatverdrag, waar van toepassing;
- (k) Het ondersteunen van de inspanningen van Kleine Eilandstaten In Ontwikkeling om capaciteit en institutionele regelingen te ontwikkelen voor de implementatie van een stelsel van intellectueel eigendomsrecht;

59. Het ondersteunen van de beschikbaarheid van voldoende, betaalbare en milieutechnisch schone energievoorziening voor de duurzame ontwikkeling van Kleine Eilandstaten In Ontwikkeling door, onder meer:

- (a) Het versterken van voortdurende en nieuwe inspanningen met betrekking tot energievoorziening en -diensten vóór 2004, onder meer via het systeem van de Verenigde Naties en partnerschapinitiatieven.
- (b) Het ontwikkelen en bevorderen van het effectief gebruik van energiebronnen, inclusief inheemse energiebronnen en duurzame energie, en het vergroten van de capaciteit van Kleine Eilandstaten In Ontwikkeling voor training, technische knowhow en het versterken van de nationale instituties op het gebied van energiebeheer;

60. Het geven van steun aan Kleine Eilandstaten In Ontwikkeling voor de ontwikkeling van capaciteit en het versterken van:

- (a) Gezondheidszorgdiensten, voor de bevordering van gelijke toegang tot gezondheidszorg;
- (b) Gezondheidsvoorzieningen voor het beschikbaar stellen van medicijnen en technologie op een duurzame en betaalbare wijze in de strijd tegen en beheersing van overdraagbare en niet-overdraagbare ziekten, in het bijzonder HIV/AIDS, tuberculose, diabetes, malaria en dengue;
- (c) Inspanningen tot de vermindering en het beheer van afval en verontreiniging en capaciteitsopbouw voor het onderhoud en beheer van systemen voor de levering van water en *sanitation* in zowel landelijke als stedelijke gebieden;
- (d) Inspanningen tot initiatieven die gericht zijn op de uitroeiing van armoede zoals uiteengezet in hoofdstuk II van het voorliggende document.

61. Het ondernemen van een volledige en alomvattende herziening van de implementatie van het 'Barbados Programme of Action for the Sustainable Development of Small Island Developing States' in 2004, in overeenkomst met de bepalingen die zijn uiteengezet in Resolutie S-22/2 van de Algemene Vergadering. In dit verband het verzoek aan de Algemene Vergadering bij zijn zeventenvijftigste zitting om te overwegen een internationale vergadering te beleggen voor de duurzame ontwikkeling van Kleine Eilandstaten In Ontwikkeling.

VIII. Duurzame ontwikkeling voor Afrika

62. Sinds de VN-Conferentie over Milieu en Ontwikkeling, is duurzame ontwikkeling onbereikbaar gebleven voor veel Afrikaanse landen. Armoede blijft een van de belangrijkste uitdagingen en de meeste landen op dit continent hebben nog niet volledig geprofiteerd van de mogelijkheden die geboden worden door globalisatie, waardoor de marginalisatie van het continent nog verder is toegenomen. De inspanningen van Afrika voor duurzame ontwikkeling worden belemmerd door conflicten, onvoldoende investeringen, beperkte mogelijkheden voor toegang tot handelsmarkten en beperkingen aan de leveringszijde, onhoudbare schuldenlasten, historisch afnemende ODA-niveaus en de effecten van HIV/AIDS. De WSSD in Johannesburg dient het *engagement* van de internationale gemeenschap om deze speciale uitdagingen aan te pakken opnieuw leven in te blazen en een nieuwe visie te effectueren die gebaseerd is op concrete daden voor de implementatie van Agenda 21 in Afrika. Het 'New Partnership for Africa's Development' (NEPAD) is een toezegging van de Afrikaanse leiders aan de bevolking van Afrika. Het erkent dat partnerschappen tussen de Afrikaanse landen zelf, en tussen hen en met de internationale gemeenschap, sleutelementen zijn van een gedeelde en gemeenschappelijke visie voor de bestrijding van armoede. Verder tracht het om hun landen zowel individueel als collectief op een pad naar duurzame economische groei en duurzame ontwikkeling te zetten waarbij ze tegelijkertijd actief deelnemen aan de wereldeconomie en de wereldpolitiek. Het voorziet in een kader voor duurzame ontwikkeling op dit continent dat gedeeld kan worden door alle bevolkingsgroepen in Afrika. De internationale gemeenschap verwelkomt NEPAD en belooft haar steun aan de implementatie van deze visie, onder andere door het inzetten van hulpmiddelen voor Zuid-Zuid-samenwerking, ondersteund door onder andere de 'Tokyo International Conference on African Development'. Zij belooft tevens steun voor andere, bestaande ontwikkelingskaders die op nationaal vlak gedragen worden door Afrikaanse landen en die bestaan uit strategieën voor armoedebestrijding en strategische documenten over armoedebestrijding. Het bereiken van duurzame ontwikkeling bevat onder meer actie op alle niveaus voor:

- (a) Het creëren van een stimulerende omgeving op regionaal, subregionaal, nationaal en lokaal niveau met als doel het verwezenlijken van duurzame economische groei en duurzame ontwikkeling en de ondersteuning van Afrikaanse inspanningen voor vrede, stabiliteit en veiligheid, de oplossing en preventie van conflicten, democratie, behoorlijk bestuur, respect voor mensenrechten en fundamentele vrijheden, inclusief het recht op ontwikkeling en gelijkheid tussen de seksen;
- (b) Ondersteuning van de implementatie van de visie van NEPAD en andere bestaande regionale en subregionale inspanningen, onder meer door financiering, technische en institutionele samenwerking en menselijke en institutionele capaciteitsopbouw op regionaal, subregionaal en nationaal niveau, overeenkomstig het nationaal beleid, programma's en eigen nationaal geleide strategieën voor armoedebestrijding en duurzame ontwikkeling, zoals, waar van toepassing, strategiedocumenten voor armoedebestrijding;
- (c) Het bevorderen van de ontwikkeling, overdracht en verspreiding van technologie naar Afrika en het verder ontwikkelen van technologie en kennis die beschikbaar is in Afrikaanse *centres of excellence*;
- (d) Het ondersteunen van Afrikaanse landen bij het ontwikkelen van effectieve wetenschappelijke en technologische instellingen en onderzoeksactiviteiten die in staat zijn tot het ontwikkelen van en het aanpassen van technologieën van wereldklasse;
- (e) De ondersteuning van nationale programma's en strategieën ter bevordering van onderwijs binnen de context van eigen nationaal geleide strategieën voor armoedebestrijding en het versterken van onderzoeksinstellingen in de onderwijssector. De ondersteuning heeft als doel de internationaal overeengekomen ontwikkelingsdoelstellingen met betrekking tot onderwijs te realiseren, waaronder de doelstellingen die zijn opgenomen in de 'United Nations Millennium Declaration' over de verzekering dat vóór 2015, kinderen overal ter wereld, zowel jongens als meisjes, in staat zullen zijn om een volledige leergang van basisonderwijs te doorlopen, en dat jongens en meisjes gelijke toegang zullen hebben tot alle niveaus van scholing die relevant zijn voor nationale behoeften;

- (f) Het verbeteren van industriële productiviteit, diversiteit en concurrentiekracht van Afrikaanse landen door een combinatie van financiële en technische ondersteuning voor de ontwikkeling van belangrijke infrastructuur, toegang tot technologie, het netwerken van onderzoekscentra, het creëren van toegevoegde waarde voor exportproducten, ontwikkeling van vakmanschap en de verbetering van toegang tot markten ter ondersteuning van duurzame ontwikkeling;
 - (g) Het versterken van de bijdrage van de industriële sector, in het bijzonder van mijnbouw, mineralen en metalen, aan de duurzame verbetering van Afrika door de ondersteuning van effectieve en transparante kaders voor regulering en beheer en de creatie van toegevoegde waarde, participatie met een brede basis, sociale en milieuverantwoordelijkheid en een verbeterde toegang tot de wereldmarkt om een aantrekkelijke en stimulerende omgeving voor investeringen te creëren;
 - (h) Het voorzien in financiële en technische ondersteuning om de capaciteit van Afrikaanse landen voor het vaststellen van beleid te versterken. Het gaat om beleid voor milieuwetgeving en institutionele hervormingen voor duurzame ontwikkeling en het uitvoeren van milieueffectrapportages en, waar van toepassing, het onderhandelen over en implementeren van multilaterale milieuovereenkomsten;
 - (i) Het ontwikkelen van projecten, programma's en partnerschappen met relevante belanghebbenden en het mobiliseren van middelen voor de effectieve implementatie van het resultaat van het 'African Process for the Protection and Development of the Marine and Coastal Environment';
 - (j) Het effectief aanpakken van energieproblemen in Afrika, door onder meer initiatieven om:
 - (i) Programma's en partnerschappen op te zetten en te bevorderen, die Afrika's inspanningen om de NEPAD-doelstellingen ten aanzien van energie te implementeren, die de toegang tot energievoorziening veilig trachten stellen voor ten minste 35 procent van de Afrikaanse bevolking binnen 20 jaar, met name in landelijke gebieden;
 - (ii) Ondersteuning te bieden bij het implementeren van andere initiatieven op het gebied van energie, inclusief de bevordering van schoner en meer efficiënt gebruik van aardgas, de toename van het gebruik van duurzame energie en het verbeteren van de energie-efficiëntie en toegang tot vernieuwende energietechnologieën, waaronder schonere technologieën voor het gebruik van fossiele brandstof, in het bijzonder op het platteland en in gebieden rondom steden;
 - (k) Het assisteren van Afrikaanse landen bij het mobiliseren van voldoende hulpmiddelen voor de noodzakelijke aanpassingen aan de negatieve gevolgen van klimaatverandering, extreme weersomstandigheden, zeespiegelstijging en klimaatvariatie, en het assisteren bij de ontwikkeling van nationale klimaatveranderingstrategieën en effectbestrijdingsprogramma's, en de voortzetting van het nemen van maatregelen om de negatieve gevolgen van klimaatverandering in Afrika te verzachten, in overeenstemming met het VN-Klimaatverdrag;
 - (l) Het ondersteunen van Afrikaanse inspanningen om betaalbare transportsystemen en infrastructuur te ontwikkelen die bijdragen aan de duurzame ontwikkeling en onderlinge verbindingen in Afrika;
 - (m) Onder verwijzing naar Paragraaf 42 hierboven, het aanpakken van de armoede van berggemeenschappen in Afrika;
 - (n) Het voorzien van financiële en technische ondersteuning voor bebossing en herbebossing in Afrika en capaciteitsopbouw voor duurzaam bosbeheer, inclusief het tegengaan van ontbossing en maatregelen ter verbetering van het beleid en wettelijke kaders van de bosbouwsector.
63. Het verschaffen van financiële en technische ondersteuning voor de inspanningen van Afrika voor de implementatie van het VN-Woestijnverdrag op nationaal niveau en het integreren van inheemse kennisystemen voor beheerspraktijken van land en natuurlijke hulpbronnen, waar van toepassing, en het bereik verbeteren van dienstverlening aan landelijke gemeenschappen en de promotie van betere land- en waterbeheerspraktijken door onder andere verbeterde landbouwmethoden die achteruitgang van het land tegengaan met als doel capaciteitsopbouw voor de implementatie van nationale programma's.

64. Het mobiliseren van financiële en andere hulp voor de ontwikkeling en versterking van gezondheidssystemen die gericht zijn op:

- (a) Het bevorderen van voldoende gelijkwaardige toegang tot gezondheidszorginstanties;
- (b) Het beschikbaar stellen van de noodzakelijke medicijnen en technologie op een duurzame en betaalbare manier voor het tegengaan en beheersen van overdraagbare ziekten, waaronder HIV/AIDS, malaria en tuberculose, en trypanosomiasis, evenals niet overdraagbare ziekten, waaronder ziekten veroorzaakt door armoede;
- (c) De capaciteit aan medisch en paramedisch personeel te vergroten;
- (d) De bevordering van inheemse medische kennis, waar mogelijk, inclusief traditionele geneeskunde;
- (e) Onderzoek naar en beheersing van de Ebola-ziekte.

65. Ga effectief om met de aanpak van natuurlijke rampen en conflicten, inclusief de humanitaire effecten en milieueffecten, erkennend dat conflicten in Afrika in veel gevallen zowel de vooruitgang als de inspanningen gehinderd hebben die gericht waren op duurzame ontwikkeling, waarbij de meest kwetsbare leden van de samenleving, in het bijzonder vrouwen en kinderen, de meest benadeelde slachtoffers waren. Een effectieve aanpak komt van inspanningen en initiatieven op alle niveaus, om:

- (a) Financiële en technische hulp te geven ter versterking van de Afrikaanse landen, inclusief institutionele en menselijke capaciteit, ook op lokaal niveau, voor een effectief rampenmanagement, inclusief observatie en *early warning systems*, evaluaties, preventie, voorbereiding, reactie en herstel;
- (b) Het geven van hulp aan Afrikaanse landen om deze in staat te stellen beter om te kunnen gaan met de ontheemding van mensen als gevolg van natuurlijke rampen en conflicten, en snelle reactiemechanismen op te zetten;
- (c) Het ondersteunen van de inspanningen van Afrika voor de preventie en oplossing, het management en de effectvermindering van conflicten en het reageren in een vroegtijdig stadium op zich ontwikkelende conflictsituaties ter voorkoming van tragische humanitaire consequenties;
- (d) Het geven van hulp aan gastlanden voor vluchtelingen bij het repareren van de infrastructuur en het milieu, inclusief ecosystemen en leefgebieden, die beschadigd werden gedurende het proces van ontvangst en vestiging van vluchtelingen.

66. De geïntegreerde ontwikkeling van watervoorraden te bevorderen en de voordelen daarvan zowel stroomopwaarts als stroomafwaarts te optimaliseren, evenals de ontwikkeling en het effectieve beheer van watervoorraden voor alle toepassingen en de bescherming van de waterkwaliteit en aquatische ecosystemen, door onder meer initiatieven op alle niveaus, om:

- (a) Toegang te verschaffen tot drinkwater voor huishoudelijk gebruik, educatie in hygiëne en verbeterde afvalwater- en afvalverwerking op huishoudelijk niveau door initiatieven voor de aanmoediging van publieke en private investeringen in de watervoorziening die prioriteit geeft aan de noden van de armen, binnen stabiele en transparante kaders die worden vastgesteld door de regeringen, met respect voor de plaatselijke omstandigheden van alle belanghebbenden en het volgen van de prestaties en het verbeteren van de verantwoordelijkheid van de publieke instellingen en private bedrijven, en de meest noodzakelijke infrastructuur te ontwikkelen voor watervoorziening, leidingennet en afvalwaterbehandeling, en het opbouwen van capaciteit voor het onderhoud en beheer van systemen voor watervoorziening en afvalwaterverwerking, in zowel landelijke als stedelijke gebieden;
- (b) Het ontwikkelen en implementeren van geïntegreerde beheersstrategieën voor rivierbekkens en plannen voor alle belangrijke waterlichamen in overeenstemming met paragraaf 25 hierboven;
- (c) Het versterken van regionale, subregionale en nationale capaciteit voor het verzamelen en verwerken van gegevens, en voor planning, onderzoek, monitoring, evaluatie en handhaving, evenals afspraken voor het beheer van watervoorraden;

- (d) Het beschermen van watervoorraden, inclusief grondwater en *wetlandecosystemen* tegen verontreiniging, evenals, in gevallen van zeer acute waterschaarste, het ondersteunen van inspanningen voor het ontwikkelen van niet-conventionele watervoorziening, waaronder de energie-efficiënte, kosteneffectieve en duurzame ontzilting van zeewater, het verzamelen van regenwater en het hergebruik van water.

67. Het bereiken van een significant verbeterde duurzame productiviteit van de landbouw en beschikbaarheid van voedsel ter bevordering van de overeengekomen 'Millennium Development Goals', inclusief de doelstellingen die zijn opgenomen in de 'Millennium Declaration', in het bijzonder de doelstelling om het aandeel van de wereldbevolking dat honger lijdt te halveren vóór 2015, onder meer door initiatieven op alle niveaus om:

- (a) De ontwikkeling en implementatie te ondersteunen van nationale beleidsplannen en programma's, inclusief onderzoeksprogramma's en ontwikkelingsplannen van Afrikaanse landen om hun landbouwsector te herstellen en hun visserij op een duurzame manier tot ontwikkeling te brengen, en investeringen in de infrastructuur, technologie en communicatiediensten uit te breiden, overeenkomstig de behoeften van de landen. Afrikaanse landen dienen vóór 2005 het proces van ontwikkeling en implementatie van de veiligstelling van de voedselvoorziening in gang gezet te hebben, binnen de context van nationale programma's voor armoedebestrijding;
- (b) Het bevorderen en ondersteunen van inspanningen en initiatieven om gelijke rechten op landpacht te garanderen en rechten en verantwoordelijkheden op en voor hulpbronnen te verduidelijken door middel van land- en pachthervormingen die de rechtsstaat respecteren en die worden ingebed in de nationale wetgeving, en toegang te verschaffen tot krediet voor iedereen, met name voor vrouwen, hetgeen economische en sociale emancipatie en bestrijding van de armoede mogelijk maakt, evenals efficiënt en ecologisch verantwoord grondgebruik, en vrouwelijke producenten in staat stellen om beslissingen te nemen in de sector en eigendom te verwerven, inclusief het recht om land te erven;
- (c) Het verbeteren van markttoegang voor goederen, inclusief goederen afkomstig uit Afrikaanse landen, in het bijzonder de minst ontwikkelde landen, binnen het kader van de Ministeriële Verklaring van Doha, zonder vooruit te lopen op het resultaat van de onderhandelingen van de Wereldhandelsorganisatie WTO en ook binnen het kader van preferentiële overeenkomsten;
- (d) Steun geven aan Afrikaanse landen om de regionale handel en economische integratie tussen Afrikaanse landen te verbeteren. Het aantrekken en vermeerderen van investeringen in de infrastructuur van de regionale markt;
- (e) Ontwikkelingsprogramma's voor veeteelt te ondersteunen die gericht zijn op een voortschrijdende en effectieve beheersing van dierziekten.

68. Het verwezenlijken van een verantwoord beheer van chemicaliën, met speciale nadruk op gevaarlijke chemicaliën en afval, onder andere door initiatieven om Afrikaanse staten behulpzaam te zijn bij het uitwerken van nationale rapporten over chemische stoffen, en regionale en nationale kaders en strategieën voor het beheer van chemicaliën en het opzetten van chemische kenniscentra.

69. Het overbruggen van de digitale kloof en het creëren van ICT-kansen met betrekking tot de infrastructuur en technologieoverdracht en -toepassing door middel van geïntegreerde initiatieven voor Afrika. Het creëren van een stimulerende omgeving voor het aantrekken van investeringen, het versnellen van bestaande en nieuwe programma's en projecten om aan te sluiten bij belangrijke instanties, en de invoering van informatie en communicatietechnologieën te stimuleren voor regerings- en handelsprogramma's en andere aspecten van het nationale economische en sociale leven.

70. Het ondersteunen van Afrika's inspanningen om duurzaam toerisme op te bouwen dat bijdraagt aan de sociale, economische en infrastructurele ontwikkeling door middel van de volgende maatregelen:

- (a) Het implementeren van projecten op lokaal, nationaal en subregionaal niveau, met specifieke nadruk op marketing van Afrikaanse toeristische producten zoals avontuurlijk toerisme, ecotoerisme en cultureel toerisme;

- (b) Het opzetten en ondersteunen van nationale en grensoverschrijdende beschermde natuurrezervaten ter bevordering van de bescherming van ecosystemen volgens de ecosysteembenadering en het bevorderen van duurzaam toerisme;
- (c) Het respecteren van de plaatselijke tradities en culturen en het bevorderen van het gebruik van inheemse kennis voor het beheer van natuurlijke hulpbronnen en ecotoerisme;
- (d) Het ondersteunen van gastgemeenschappen bij het beheren van hun toeristische projecten ten behoeve van een maximum rendement, maar tegelijkertijd het beperken van de negatieve invloeden op hun tradities, cultuur en milieu;
- (e) Het ondersteunen van de bescherming van de biologische diversiteit van Afrika, het duurzaam gebruik van de componenten ervan en het eerlijk en rechtvaardig verdelen van de opbrengsten die voortkomen uit het gebruik van genetische hulpbronnen in overeenkomst met de toezeggingen die landen hebben gedaan op grond van overeenkomsten ten aanzien van biodiversiteit waaraan zij deelhebben, inclusief overeenkomsten als het Biodiversiteitsverdrag en de 'Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora' evenals regionale biodiversiteitsverdragen.

71. Het ondersteunen van Afrikaanse landen bij hun inspanningen om de 'Habitat Agenda' en de 'Istanbul Declaration' te implementeren door middel van initiatieven die de nationale en lokale mogelijkheden versterken op het gebied van duurzame urbanisatie en menselijke nederzettingen, bij het voorzien van steun voor adequaat onderdak en basisvoorzieningen en de ontwikkeling van efficiënte en effectieve bestuursystemen in steden en andere nederzettingen, en het versterken van onder andere het 'United Nations Human Settlements Programme' en het UNEP programma 'Managing water for African cities'.

IX. Andere regionale initiatieven

72. Binnen andere VN-regio's en in regionale, subregionale en transregionale fora zijn belangrijke initiatieven ontwikkeld voor het bevorderen van duurzame ontwikkeling. De internationale gemeenschap verwelkomt deze inspanningen en de al behaalde resultaten, en roept op tot actie op alle niveaus voor de verdere ontwikkeling daarvan, terwijl interregionale, intraregionale en internationale samenwerking in dit opzicht wordt aangemoedigd, en spreekt haar steun uit voor de verdere ontwikkeling en implementatie daarvan door de landen van deze regio's.

A. Duurzame ontwikkeling in Latijns-Amerika en het Caraïbisch Gebied

73. Het 'Initiative of Latin America and the Caribbean on Sustainable Development' is een belofte van de leiders van die regio dat, voortbouwend op het 'Platform for Action on the Road to Johannesburg 2002',³⁶ dat werd aangenomen in Rio de Janeiro in oktober 2002, het belang van regionale actie erkent voor duurzame ontwikkeling en rekening houdt met de kenmerken, de gedeelde visies en de culturele diversiteit van deze regio. Het is gericht op het nemen van concrete acties op de verschillende gebieden van duurzame ontwikkeling zoals biodiversiteit, watervoorraden, kwetsbaarheden en duurzame steden, sociale aspecten (waaronder gezondheid en armoede), economische aspecten (waaronder energie) en institutionele overeenkomsten (waaronder capaciteitsopbouw, indicatoren en de deelname van de civiele maatschappij), waarbij rekening wordt gehouden met de ethiek van duurzame ontwikkeling.

74. Het initiatief beoogt de ontwikkeling van actieve stappen tussen landen in de regio die een Zuid-Zuidsamenwerking teweeg kunnen brengen en op steun kunnen rekenen van groepen landen, evenals multilaterale en regionale organisaties, waaronder ook financiële instituties. Omdat het een kader biedt voor samenwerking, staat het open voor partnerschappen met regeringen en alle belangrijke belangengroeperingen.

E/CN.17/2002/PC.2/5/Add.2

³⁶

B. Duurzame ontwikkeling in Azië en de Stille Oceaan

75. Uitgaande van de doelstelling om het aantal mensen dat in armoede leeft te halveren tegen het jaar 2015, als voorzien in de 'United Nations Millennium Declaration', heeft het 'Phnom Penh Regional Platform on Sustainable Development for Asia and the Pacific'³⁷ erkend dat de regio meer dan de helft van de wereldbevolking herbergt en het grootste aantal mensen van de wereldbevolking dat in armoede leeft. Daarom is duurzame ontwikkeling in deze regio cruciaal voor het behalen van duurzame ontwikkeling op wereldniveau.

76. Het Regionale Platform heeft zeven initiatieven aangewezen die in aanmerking dienen te komen voor vervolgvactiteiten: capaciteitsopbouw voor duurzame ontwikkeling; armoedevermindering voor duurzame ontwikkeling; schonere productie en duurzame energie; landbeheer en behoud van de biodiversiteit; bescherming en beheer van en toegang tot zoetwatervoorraden; oceanen, kust en mariene hulpbronnen en duurzame ontwikkeling van Kleine Eilandstaten In Ontwikkeling (SIDS) en actie met betrekking tot atmosfeer en klimaatverandering. Vervolgactiviteiten van deze initiatieven zullen worden ondernomen door middel van nationale strategieën en relevante regionale en subregionale initiatieven, als het 'Regional Action Programme for Environmentally Sound and Sustainable Development' en het 'Kitakyushu Initiative for a Clean Environment' dat werd aangenomen op de 'Fourth Ministerial Conference on Environment and Development in Asia and the Pacific' dat georganiseerd werd door de 'Economic and Social Commission for Asia and the Pacific'.

C. Duurzame Ontwikkeling in West-Aziatische regio

77. De West-Aziatische regio staat bekend om haar waterschaarste en de beperkte beschikbaarheid van vruchtbaar land. De regio heeft vooruitgang geboekt in de overgang naar een meer op kennis gebaseerde productie van goederen met een hogere toegevoegde waarde.

78. De voorbereidende regionale vergadering heeft de volgende prioriteiten bekrachtigd: verlichting van de armoede, verlichting van de schuldenlast en duurzaam beheer van natuurlijke hulpbronnen, inclusief, onder andere, geïntegreerd watervoorraadbeheer, implementatie van programma's die verwoestijning tegengaan, geïntegreerd beheer van de kustgebieden, en beheersing van grond- en waterverontreiniging.

D. Duurzame ontwikkeling in de UNECE-regio

79. De regionale ministeriële bijeenkomst van de Economische Commissie voor Europa van de Verenigde Naties (UNECE) voor 'Johannesburg' heeft erkend dat de regio een vooraanstaande rol moet vervullen en verantwoordelijkheden heeft voor wereldwijde inspanningen voor de verwezenlijking van duurzame ontwikkeling door concrete acties. De regio erkent dat verschillende niveaus van economische ontwikkeling in de landen van de regio de toepassing van verschillende benaderingen en mechanismen kunnen vereisen bij het implementeren van Agenda 21. Om de drie pijlers van duurzame ontwikkeling op een wederzijds versterkende manier aan te pakken heeft de regio zijn prioritaire acties voor duurzame ontwikkeling geïdentificeerd voor de UNECE-regio in de Paragrafen 32-46 van een ministeriële verklaring.³⁸

80. Ter bevordering van het engagement van de regio aan duurzame ontwikkeling worden er voortdurende inspanningen geleverd op regionaal, subregionaal en transregionaal niveau, waaronder onder andere het 'Environment for Europe process'; de vijfde ministeriële UNECE conferentie, die in mei 2003 in Kiev zal worden gehouden; de ontwikkeling van een milieustrategie voor de twaalf landen van Oost-Europa, de Kaukasus en Centraal-Azië, de Centraal-Aziatische Agenda 21, en de werkzaamheden van de OESO inzake duurzame ontwikkeling en de duurzame ontwikkelingsstrategie van de Europese Unie, evenals regionale en subregionale verdragen en processen met relevantie voor duurzame ontwikkeling, waaronder onder meer, de 'Aarhus Convention', de 'Alpine Convention', de 'North American Commission on Environmental Cooperation', het 'Boundary Waters Treaty', de 'Iqaluit Declaration' van de 'Arctic Council', de Baltische Agenda 21 en de Mediterrane Agenda 21.

E/CN.17/2002/PC.2/8

³⁷ ECE/ACC.22/2001/2, annex I.

³⁸

X. Middelen voor implementatie

81. De implementatie van Agenda 21 en het behalen van de internationaal overeengekomen ontwikkelingsdoelstellingen, inclusief de doelstellingen die vervat zijn in de 'United Nations Millennium Declaration' en in het huidige actieplan, vereisen een substantieel verhoogde inspanning, zowel door de landen zelf als door de rest van de internationale gemeenschap, gebaseerd op de erkenning dat ieder land een primaire verantwoordelijkheid heeft voor zijn eigen ontwikkeling en dat de rol van nationaal beleid en ontwikkelingsstrategieën nooit genoeg benadrukt kan worden, waarbij volledig rekening wordt gehouden met de 'Principes van Rio', waaronder in het bijzonder, het principe van gemeenschappelijke maar gedifferentieerde verantwoordelijkheden, dat stelt dat:

'Staten dienen in een geest van mondiaal partnerschap samen te werken teneinde de gezondheid en integriteit van het ecosysteem van de aarde te behouden, te beschermen en te herstellen. Gezien het verschillend aandeel dat zij leveren aan de mondiale achteruitgang van het milieu hebben staten gemeenschappelijke maar gedifferentieerde verantwoordelijkheden. De ontwikkelde landen erkennen de verantwoordelijkheid die zij dragen bij het internationaal streven naar duurzame ontwikkeling gezien de druk die hun samenlevingen leggen op het mondiale milieu en gezien de technologieën en financiële middelen waarover zij beschikken.'

De internationaal overeengekomen ontwikkelingsdoelstellingen, waaronder de doelstellingen die zijn vastgelegd in de 'Millennium Declaration' en in Agenda 21, alsmede in het huidige actieplan, zullen een significante toename van financiële middelen vereisen als uiteengezet in de 'Consensus van Monterrey'. Dit omvat ook nieuwe en additionele financiële middelen in het bijzonder richting ontwikkelingslanden, voor het ondersteunen van de implementatie van nationaal beleid en programma's die door de ontwikkelingslanden ontwikkeld zijn. Dit beleid en deze programma's zijn gericht op verbeterde handelsmogelijkheden, toegang tot en overdracht van milieuvriendelijke technologieën op een concessionele of preferentiële basis, als wederzijds overeengekomen, educatie en bewustmaking, capaciteitsopbouw, en informatievoorziening voor besluitvorming en wetenschappelijke bekwaamheid binnen het overeengekomen tijdpad dat nodig is voor het bereiken van deze doelstellingen en initiatieven. Vooruitgang in dit verband zal vereisen dat de internationale gemeenschap de resultaten uitvoert van de belangrijke VN-conferenties zoals de actieprogramma's die zijn aangenomen op de 'Third United Nations Conference on the Least Developed Countries'³⁹, en de 'Global Conference on the Sustainable Development of Small Island Developing States', en de relevante internationale overeenkomsten sinds 1992, in het bijzonder die van de Internationale Conferentie over Ontwikkelingsfinanciering in Monterrey en de Vierde Conferentie van de Wereldhandelsorganisatie WTO in Doha, onder meer door hierop verder te bouwen als deel van een proces voor het bereiken van duurzame ontwikkeling.

82. Het vrijmaken en vergroten van het effectief gebruik van financiële middelen en het verwerkelijken van de nationale en internationale economische voorwaarden die nodig zijn voor het vervullen van de internationaal overeengekomen ontwikkelingsdoelstellingen, waaronder de doelstellingen die zijn vastgelegd in de 'Millennium Declaration', om armoede uit te bannen, sociale omstandigheden te verbeteren, de levensstandaard te verhogen en ons milieu te beschermen zal onze eerste stap dienen te zijn om ervoor te zorgen dat de eenentwintigste eeuw de eeuw wordt van duurzame ontwikkeling voor allen.

83. In ons gemeenschappelijk nastreven van groei, uitbanning van armoede en duurzame ontwikkeling, zal het een doorslaggevende uitdaging zijn om de noodzakelijke interne voorwaarden te scheppen voor het mobiliseren van zowel publieke als private binnenlandse besparingen, het op peil houden van een voldoende niveau van productieve investeringen en het vergroten van menselijk kapitaal. Een cruciale taak is het vergroten van de effectiviteit, de samenhang en consistentie van het macro-economische beleid. Het scheppen van een kansrijke binnenlandse omgeving is van vitaal belang voor het mobiliseren van binnenlandse middelen, het verhogen van de productiviteit, het verminderen van kapitaalvlucht, het aanmoedigen van de private sector en voor het aantrekken en effectief benutten van internationale investeringen en bijstand. Inspanningen om een dergelijke omgeving te creëren dienen aangemoedigd te worden door de internationale gemeenschap.

39 A/CONE.192/13.

84. Mogelijkheden te scheppen voor grotere stromen van buitenlandse directe investeringen ('Foreign Direct Investment', FDI) om de activiteiten van ontwikkelingslanden richting duurzame ontwikkeling te ondersteunen, waaronder de ontwikkeling van infrastructuur, en de voordelen te vergroten die ontwikkelingslanden kunnen halen uit buitenlandse directe investeringen, met in het bijzonder de volgende acties:

- (a) De noodzakelijke binnenlandse en internationale voorwaarden scheppen om een significante toename van buitenlandse directe investeringen in ontwikkelingslanden mogelijk te maken, in het bijzonder in de minst ontwikkelde landen, hetgeen van beslissende invloed is op duurzame ontwikkeling, in het bijzonder voor de ontwikkeling van infrastructuur en andere prioriteitsgebieden in ontwikkelingslanden ter aanvulling van de binnenlandse middelen die daardoor gemobiliseerd worden;
- (b) Het aanmoedigen van buitenlandse directe investeringen in ontwikkelingslanden en in landen met economieën in transitie door middel van exportkredieten die van nut kunnen zijn voor duurzame ontwikkeling.

85. De erkenning dat een substantiële toename in officiële ontwikkelingshulp ('Official Development Assistance', ODA) en andere hulpmiddelen vereist is indien ontwikkelingslanden de internationaal overeengekomen ontwikkelingsdoelstellingen willen behalen, waaronder de doelstellingen die zijn opgenomen in de 'Millennium Declaration'. Om de steun voor ODA te bevorderen zullen we samenwerken om het beleid en de ontwikkelingsstrategieën te verbeteren, zowel nationaal als internationaal, om de effectiviteit van de hulp te vergroten, met acties die:

- (a) De toegezegde ODA-verhogingen beschikbaar maken die door meerdere landen zijn aangekondigd op de Conferentie over Ontwikkelingsfinanciering. De ontwikkelde landen die dat nog niet gedaan hebben aanmoedigen om concrete inspanningen te leveren om te voldoen aan de doelstelling om 0,7 procent van het BNP bij te dragen als ODA aan ontwikkelingslanden en om hun toezeggingen ten aanzien van ODA aan de minst ontwikkelde landen als vervat in Paragraaf 83 van het 'Programme of Action for the Least Developed Countries for the Decade 2001-2010'⁴⁰ effectief te implementeren. We moedigen de ontwikkelingslanden ook aan om verder te bouwen op de vooruitgang die geboekt is om te verzekeren dat de ODA effectief gebruikt wordt om ontwikkelingsdoelstellingen te verwezenlijken in overeenstemming met de resultaten van de 'Conference on Financing for Development'. Wij erkennen de inspanningen van alle donoren en prijzen die donoren van wie de ODA-bijdragen de doelstellingen overtreffen, evenaren of benaderen en benadrukken het belang van het opzetten van een onderzoek naar de middelen en de tijdsaders om deze doelstellingen te bereiken;
- (b) Het aanmoedigen van de ontvangende landen en de donorlanden, evenals de internationale instellingen, om ODA efficiënter en effectiever in te zetten voor armoedebestrijding, duurzame economische groei en duurzame ontwikkeling. In dit opzicht het intensiveren van de inspanningen door multilaterale en bilaterale financiële en ontwikkelingsinstellingen in overeenkomst met Paragraaf 43 van de 'Consensus van Monterrey', in het bijzonder het harmoniseren van hun operationele procedures op het hoogste kwaliteitsniveau om zo transactiekosten te reduceren en de betaling en levering van ODA flexibeler te maken en meer te laten beantwoorden aan de behoeften van ontwikkelingslanden, waarbij rekening wordt gehouden met nationale ontwikkelingsbehoefte en doelstellingen die worden vastgesteld door de ontvangende landen, en om op verzoek ontwikkelingskaders te gebruiken die worden opgesteld en gestuurd door de ontwikkelingslanden en die de strategieën voor armoedebestrijding bepalen, waaronder beleidsnota's voor armoedebestrijding, als dragende kaders voor hulpverlening.

86. Volledig en effectief gebruik te maken van bestaande financiële mechanismen en instellingen, onder meer door actie op alle niveaus om:

- (a) Voortdurende inspanningen aan te moedigen om de bestaande internationale financiële architectuur te hervormen, een transparant, rechtvaardig en alomvattend systeem tot stand te brengen dat in staat is om te voorzien in de effectieve participatie van ontwikkelingslanden in de

A/CONF.191/11.

internationale economische besluitvormingsprocessen, en voor hun effectieve en gelijkwaardige participatie in de formulering van financiële normen en codes;

- (b) Onder andere maatregelen te bevorderen in de bron- en bestemmingslanden om de transparantie en informatie te vergroten over kapitaalstromen om zo bij te dragen aan de stabiliteit van de internationale financiële omgeving. Maatregelen die de effecten van extreme vluchtigheid van kortetermijnkapitaalstromen verminderen zijn belangrijk en dienen overwogen te worden;
- (c) Te helpen verzekeren dat fondsen, waar van toepassing, op een tijdige, zekere en voorspelbaardere manier beschikbaar worden gesteld aan internationale organisaties en agentschappen voor hun duurzame ontwikkelingsactiviteiten, programma's en projecten;
- (d) De private sector, inclusief internationale ondernemingen, private stichtingen en instellingen uit de civiele maatschappij, aan te moedigen financiële en technische hulp te verlenen aan ontwikkelingslanden;
- (e) Nieuwe en bestaande financieringsmechanismen te ondersteunen van de publiek/private sector aan ontwikkelingslanden en landen met economieën in transitie, in het bijzonder ten behoeve van kleine ondernemers en kleine, middelgrote en gemeenschapsgebaseerde bedrijven en om hun infrastructuur te verbeteren, waarbij de transparantie en verantwoordelijkheid van dergelijke mechanismen verzekerd wordt.

87. De succesvolle en substantiële derde aanvulling van het mondiale milieufonds GEF te verwelkomen, die het mogelijk zal maken om tegemoet te komen aan de financieringsvereisten van nieuwe en bestaande *focal areas* en door te gaan met het beantwoorden van noden en zorgen van de ontvangende landen, in het bijzonder de ontwikkelingslanden, en om het GEF aan te moedigen om extra fondsen te werven van publieke en private sleutelorganisaties en het beheer van fondsen te verbeteren door snellere en meer gestroomlijnde procedures en de vereenvoudiging van de projectcyclus.

88. Manieren te onderzoeken om nieuwe en innovatieve bronnen van publieke en private financiering aan te boren voor ontwikkelingsdoelinden, vooropgesteld dat deze bronnen de ontwikkelingslanden niet overmatig belasten, hierbij gelet op het voorstel om de allocatie van speciale opnamerechten voor ontwikkelingsdoelinden te gebruiken, als uiteengezet in Paragraaf 44 van de 'Consensus van Monterrey'.

89. Ondraaglijke schuldenlast te verminderen door middel van acties als schuldenlastvermindering en, waar mogelijk, schuldkwijting en andere innovatieve mechanismen die gericht zijn op een alomvattende aanpak van de schuldenlastproblemen van de ontwikkelingslanden, in het bijzonder de armste en meest met schulden belaste landen. Daarom dienen de verlichtingsmaatregelen met betrekking tot de schuldenlast waar mogelijk krachtig en snel worden nagestreefd, onder meer in de Clubs van Parijs en Londen en andere relevante fora, om zo bij te dragen aan de *draaglijkheid van schulden* en duurzame ontwikkeling, onderwijl erkennend dat zowel de schuldenaren als de schuldeisers verantwoordelijkheid dragen voor het voorkomen en oplossen van onhoudbare schuldensituaties en dat externe schuldenlastverlichting een sleutelrol kan vervullen in het vrijmaken van middelen die dan gebruikt kunnen worden voor activiteiten die verenigbaar zijn met het bereiken van duurzame groei en ontwikkeling. Daarom steunen wij Paragraaf 47 tot en met 51 van de 'Consensus van Monterrey' waar het gaat over externe schuld. Schikkingen ter vermindering van de schuldenlast zouden geen onbillijke lasten op moeten leggen aan andere ontwikkelingslanden. Er dient in toenemende mate gebruik te worden gemaakt van schenkingen aan de armste landen die kwetsbaar zijn voor het opbouwen van een schuldenlast. Landen worden aangemoedigd om alomvattende nationale strategieën te ontwikkelen die de externe schulden dienen te controleren en te beheren als een sleutelement in de vermindering van de kwetsbaarheid van een land. In dit verband zijn acties vereist om:

- (a) Op snelle, effectieve en volledige wijze het verbeterde initiatief te implementeren voor 'Heavily Indebted Poor Countries' (HIPC), dat volledig gefinancierd dient te worden uit extra middelen, waarbij, waar mogelijk, rekening wordt gehouden met maatregelen die eventuele fundamentele veranderingen aan moeten pakken in die ontwikkelingslanden waarvan de onhoudbare schuldenlast veroorzaakt is door natuurrampen, ernstige veranderingen in de handelsruilvoet of

die door conflicten veroorzaakt worden, waarbij rekening wordt gehouden met initiatieven die al zijn genomen om de uitstaande schuldenlast te verminderen;

- (b) De participatie aan te moedigen in het HIPC-initiatief van alle schuldeisers die dit nog niet gedaan hebben;
- (c) Internationale schuldenaren en schuldeisers samen te brengen in relevante internationale fora om de onhoudbare schuldenlast te herstructureren op een tijdige en efficiënte manier, waarbij rekening wordt gehouden met de noodzaak om waar mogelijk de private sector te betrekken bij het oplossen van de crisissituaties die het gevolg zijn van de schuldenlast;
- (d) De problemen van de draaglijkheid van schulden van sommige niet-HIPC-landen met lage inkomsten te erkennen, in het bijzonder van die landen die in uitzonderlijke omstandigheden verkeren;
- (e) Het onderzoeken van innovatieve mechanismen aan te moedigen om de schuldenlastproblemen van ontwikkelingslanden op uitgebreide wijze aan te pakken, inclusief landen met een gemiddeld inkomen en landen met economieën in transitie. Dergelijke mechanismen zouden ook kunnen bestaan uit *debt-for-sustainable-development swaps*;
- (f) Donorlanden aan te moedigen om stappen te ondernemen om ervoor te zorgen dat middelen die verschaft zijn voor schuldvermindering niet in mindering worden gebracht op ODA-middelen die bedoeld zijn voor ontwikkelingslanden.

90. Onder erkenning van de belangrijke rol die handel kan spelen in het bereiken van duurzame ontwikkeling en in het bestrijden van armoede, moedigen wij leden van de Wereldhandelsorganisatie WTO aan om het werkprogramma na te streven dat werd overeengekomen op de Vierde Ministeriële Conferentie van de WTO in Doha. Om het aandeel van de ontwikkelingslanden, met name dat van de minst ontwikkelde onder hen, in de groei in de wereldhandel veilig te stellen in verhouding tot de behoeften van hun economische ontwikkeling, dringen wij er bij de leden van de Wereldhandelsorganisatie op aan om de volgende maatregelen te treffen:

- (a) De toetreding mogelijk te maken van alle ontwikkelingslanden, in het bijzonder de minst ontwikkelde, alsmede van die landen met een economie in transitie, die lid willen worden van de Wereldhandelsorganisatie, in overeenstemming met de 'Consensus van Monterrey';
- (b) Het Doha-werkprogramma te ondersteunen als een belangrijke toezegging van de ontwikkelde landen en de ontwikkelingslanden om een gepast handelsbeleid te integreren in hun respectievelijke ontwikkelingsbeleid en -programma's;
- (c) Het implementeren van substantiële handelsgerelateerde technische hulp en capaciteitsvergrotenende maatregelen en de ondersteuning van het 'Doha Development Agenda Global Trust Fund' dat werd opgericht na de Vierde Ministeriële Conferentie van de Wereldhandelsorganisatie als een belangrijke stap voorwaarts voor het verzekeren van een gezonde en voorspelbare basis voor aan de Wereldhandelsorganisatie gerelateerde technische hulp en capaciteitsopbouw;
- (d) Het implementeren van de 'New Strategy for WTO Technical Cooperation for Capacity-Building, Growth and Integration';
- (e) De volledige ondersteuning van het 'Integrated Framework for Trade-Related Technical Assistance to Least Developed Countries', en er bij de ontwikkelingspartners op aan te dringen om hun bijdragen aan het hieraan verbonden *Trust Fund* significant te verhogen, in overeenstemming met de Ministeriële Verklaring van Doha.

91. In overeenstemming met de Verklaring van Doha en met de relevante beslissingen die genomen werden in Doha zijn wij vastbesloten om concrete actie te ondernemen om de kwesties en zorgen aan te pakken die werden opgeworpen door de ontwikkelingslanden met betrekking tot de implementatie van enkele van de overeenkomsten en beslissingen van de Wereldhandelsorganisatie, waaronder de moeilijkheden en financiële beperkingen waar zij mee geconfronteerd worden in de uitvoering van die overeenkomsten.

92. Leden van de Wereldhandelsorganisatie op te roepen om de toezeggingen die zij hebben gedaan in de Ministeriële Verklaring van Doha na te komen, vooral in termen van toegang tot de

markt, in het bijzonder voor producten van belang voor de export van ontwikkelingslanden, met name de minst ontwikkelde landen, door de implementatie van de volgende maatregelen, rekeninghoudend met paragraaf 45 van de Ministeriële Verklaring van Doha:

- (a) Het herzien van alle bepalingen met betrekking tot speciale en differentiële behandeling met het oog op het versterken daarvan en deze behandeling meer precies, effectief en werkbaar te maken, in overeenstemming met Paragraaf 44 van de Ministeriële Verklaring van Doha;
- (b) Trachten om invoertarieven op niet-landbouwproducten te verminderen of, waar mogelijk, af te schaffen, waaronder de reductie of afschaffing van tariefpieken, hoge tarieven evenals niet-financiële beperking van markttoegang, in het bijzonder voor producten die van belang zijn voor de export van ontwikkelingslanden. Het bereik van de producten die hieronder vallen dient alomvattend te zijn zonder *a priori* uitsluitingen. De onderhandelingen dienen volledig rekening te houden met de speciale noden en belangen van de ontwikkelingslanden en de minst ontwikkelde landen, onder meer door minder dan volledige wederkerigheid in toezeggingen over reducties, in overeenstemming met de Ministeriële Verklaring van Doha;
- (c) Het naleven, zonder vooruit te lopen op de uitkomst van de onderhandelingen, van de toezegging tot alomvattende onderhandelingen die zijn begonnen op grond van Artikel 20 van de 'Agreement on Agriculture' als bedoeld in Paragraaf 13 en 14 van de Ministeriële Verklaring van Doha,⁴¹ gericht op de substantiële verbetering van de toegang tot de markt, de reductie van alle vormen van exportsubsidie met het oog op een geleidelijke afbouw daarvan, en substantiële verminderingen van marktversturende binnenlandse ondersteuning, waarbij wordt overeengekomen dat de voorzieningen voor speciale en differentiële behandeling van ontwikkelingslanden integraal deel uit zal maken van alle onderdelen van de onderhandelingen en zal worden vervat in de schema's van concessies en toezeggingen en, waar van toepassing, in de regels en gedragslijnen waarover onderhandeld dient te worden, zodat ze operationeel effectief zullen zijn en de ontwikkelingslanden in staat zullen stellen om effectief rekening te houden met hun ontwikkelingsbehoeften, waaronder de betrouwbaarheid van de voedselvoorziening en de ontwikkeling van het platteland. Nota te nemen van de niet aan de handel verbonden aangelegenheden die blijken uit de onderhandelingsvoorstellen van de leden van de Wereldhandelsorganisatie en te bevestigen dat in de onderhandelingen rekening zal worden gehouden met deze niet aan de handel gerelateerde aangelegenheden, als bepaald in de 'Agreement on Agriculture', in overeenstemming met de Ministeriële Verklaring van Doha.

93. De ontwikkelde landen die dat nog niet gedaan hebben op te roepen om te werken aan de doelstelling van belastingvrije en quotavrije markttoegang voor de export van alle minst ontwikkelde landen als voorzien in het 'Programme of Action for the Least Developed Countries for the Decade 2001-2010', dat werd aangenomen in Brussel op 20 mei 2001.

94. Zich in te zetten om het werkprogramma van de Wereldhandelsorganisatie actief na te streven om de aan de handel gerelateerd onderwerpen en zorgen aan te pakken in verband met een meer volledige integratie van kleine, kwetsbare economieën in het multilaterale handelssysteem op een manier die overeenkomt met hun speciale omstandigheden en met steun voor hun inspanningen voor een duurzame ontwikkeling, in overeenstemming met Paragraaf 35 van de Verklaring van Doha.

95. Het vermogen te vergroten van landen die afhankelijk zijn van de export van basisproducten om te diversifiëren door, onder andere, financiële en technische ondersteuning, internationale hulp voor economische diversificatie en duurzaam beheer van hulpbronnen, en het aanpakken van de instabiliteit van de prijzen voor basisproducten en de verslechterende ruilvoet, evenals het versterken van de activiteiten die vallen onder de 'Second Account of the Common Fund for Commodities' om duurzame ontwikkeling te ondersteunen.

96. Het vergroten van de voordelen voor ontwikkelingslanden en voor landen met economieën in transitie, van handelsliberalisatie, waaronder door publiek-private partnerschappen, en door, onder andere, actie op alle niveaus, waaronder financiële hulpverlening aan ontwikkelingslanden voor technische ondersteuning, het ontwikkelen van technologie en capaciteitsopbouw, om:

- (a) De infrastructuur voor handel uit te breiden en de handelsinstellingen te versterken;

41 A/C.2/56/2, annex, paras. 13 and 14.

(b) Het vergroten van de capaciteit van ontwikkelingslanden om de export te diversifiëren en te vergroten om de instabiliteit van prijzen van basisproducten en de verslechterende ruilvoet aan te kunnen;

(c) De toegevoegde waarde van de uitvoer van ontwikkelingslanden te vergroten.

97. Doorgaan met het uitbreiden van de wederzijdse ondersteuning van handel, milieu en ontwikkeling met het oog op het bereiken van duurzame ontwikkeling door acties op alle niveaus om:

(a) De 'WTO Committee on Trade and Environment' en de 'WTO Committee on Trade and Development' aanmoedigen om binnen hun respectievelijke mandaten op te treden als forum voor het identificeren en bespreken van ontwikkelings- en milieuaspecten van de onderhandelingen, met als doel een resultaat te helpen bereiken dat ten goede komt aan de duurzame ontwikkeling in overeenstemming met de toezeggingen die zijn gedaan in de Ministeriële Verklaring van Doha;

(b) De voltooiing aanmoedigen van het werkprogramma van de Ministeriële Verklaring van Doha met betrekking tot subsidies om duurzame ontwikkeling te bevorderen en het milieu te verbeteren en herziening van subsidies die aanzienlijke negatieve effecten hebben op het milieu en niet verenigbaar zijn met duurzame ontwikkeling;

(c) Inspanningen aan te moedigen voor samenwerking op het gebied van handel, milieu en ontwikkeling, waaronder op het gebied van technische ondersteuning aan ontwikkelingslanden tussen de secretariaten van de WTO, UNCTAD, UNDP, UNEP en andere relevante internationale milieu- en ontwikkelingsorganisaties en regionale organisaties;

(d) Het vrijwillig gebruik van milieu-effectrapportages aanmoedigen als een belangrijk nationaal instrument voor de verbetering van het identificeren van verbanden tussen handel, milieu en ontwikkeling. Landen en internationale organisaties met ervaring op dit gebied verder aan te moedigen om technische assistentie te verlenen aan ontwikkelingslanden voor deze doeleinden.

98. De wederzijdse steun bevorderen tussen het multilaterale handelssysteem en de multilaterale milieuverdragen, in overeenstemming met de doelstellingen voor duurzame ontwikkeling, ter ondersteuning van het werkprogramma dat werd overeengekomen door de Wereldhandelsorganisatie WTO, rekening houdend met het belang van het behoud van de integriteit van beide pakketten instrumenten.

99. De Ministeriële Verklaring van Doha en de 'Consensus van Monterrey' aanvullen en ondersteunen door middel van verdere actie op nationaal, internationaal en regionaal niveau, onder andere door publiek-private samenwerking, om de voordelen te vergroten, in het bijzonder voor ontwikkelingslanden en voor landen met economieën in transitie, van handelsliberalisatie door het ondernemen van onder meer activiteiten op alle niveaus voor het:

(a) Opzetten en versterken van bestaande handels- en samenwerkingsovereenkomsten die verenigbaar zijn met het multilaterale handelssysteem, met als doel het bereiken van duurzame ontwikkeling;

(b) Ondersteunen van vrijwillige marktconforme initiatieven, die compatibel zijn met de Wereldhandelsorganisatie WTO, voor de creatie en expansie van binnenlandse en internationale markten voor milieuvriendelijke producten en diensten, waaronder biologische producten, die de milieu- en ontwikkelingsvoordelen maximaliseren door onder andere capaciteitsopbouw en technische assistentie aan ontwikkelingslanden;

(c) Ondersteunen van maatregelen om regelgeving en procedures die van invloed zijn op de handel te vereenvoudigen en meer transparant te maken om zo exporteurs, in het bijzonder die van ontwikkelingslanden, behulpzaam te zijn.

100. De volksgezondheidsproblemen aanpakken waar veel ontwikkelingslanden en minst ontwikkelde landen mee worstelen, met name die als gevolg van HIV/AIDS, tuberculose, malaria en andere epidemieën, rekening houdend met het belang van de Verklaring van Doha ten aanzien van de 'TRIPS Agreement' en volksgezondheid,⁴² waarin werd overeengekomen dat de 'TRIPS Agreement'

42 Ibid., paras. 17-19.

leden van de Wereldhandelsorganisatie WTO niet verhindert of moet verhinderen om maatregelen te treffen ter bescherming van de volksgezondheid. Dienovereenkomstig, onderwijl ons engagement aan de 'TRIPS Agreement' herhalend, bevestigen wij opnieuw dat de 'TRIPS Agreement' kan en moet worden geïnterpreteerd en geïmplementeerd op een wijze die het recht van leden onderstreept om de volksgezondheid te beschermen en in het bijzonder de beschikbaarheid van medicijnen voor iedereen te bevorderen.

101. Landen dienen samen te werken bij het stimuleren van een bevorderlijk en open internationaal economisch systeem dat moet leiden tot economische groei en duurzame ontwikkeling in alle landen om de problemen van milieuoachteruitgang beter aan te kunnen pakken. Handelsmaatregelen voor milieudoelstellingen dienen geen middel te vormen voor arbitraire of niet te rechtvaardigen discriminatie of een verholde beperking van internationale handel. Unilaterale acties om milieuitdagingen aan te pakken buiten de jurisdictie van het importerende land dienen vermeden te worden. Milieumaatregelen die grensoverschrijdende en wereldwijde milieuproblemen aanpakken dienen, voor zover mogelijk, gebaseerd te worden op een internationale consensus.

102. Stappen te ondernemen met het oog op het vermijden en het afzien van enige unilaterale maatregelen die niet in overeenstemming zijn met het internationale recht en het Charter van de Verenigde Naties en die belemmerend werken op de volledige verwezenlijking van economische en sociale ontwikkeling door de bevolking van de betrokken landen, in het bijzonder van vrouwen en kinderen, die hun welzijn belemmert en obstakels creëert voor de volledige uitoefening van hun mensenrechten, waaronder het recht van iedereen op een levensstandaard die adequaat is voor hun gezondheid en welzijn en het recht op voedsel, medische verzorging en de noodzakelijke sociale voorzieningen. Ervoor te zorgen dat voedsel en medicijnen niet gebruikt worden als middelen voor het uitoefenen van politieke druk.

103. Verdere effectieve maatregelen te nemen om de obstakels te verwijderen die de realisatie in de weg staan van het zelfbeschikkingsrecht van volken, in het bijzonder van volken die onder koloniale of vreemde overheersing leven, en die hun economische en sociale ontwikkeling negatief blijven beïnvloeden en niet verenigbaar zijn met de waardigheid en de waarde van de menselijke persoon, en die moeten worden tegengegaan en verwijderd. Volken die verkeren onder een vreemde overheersing dienen beschermd te worden in overeenstemming met de bepalingen van het internationale humanitaire recht.

104. In overeenstemming met de 'Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States' overeenstemmend met het Charter van de Verenigde Naties⁴³ zal dit niet worden opgevat als het goedvinden of aanmoedigen van enigerlei actie die de territoriale integriteit of politieke eenheid van onafhankelijke staten in zijn geheel of gedeeltelijk zou beperken of opdelen wanneer deze zich gedragen in overeenstemming met de principes van gelijke rechten en zelfbeschikking van volken en daardoor een regering hebben die de gehele bevolking representeert die in dat gebied thuishoort zonder enige vorm van uitsluiting.

105. Het bevorderen, faciliteren en financieren, waar toepasselijk, van toegang tot en de ontwikkeling, overdracht en verspreiding van milieuvriendelijke technologieën en daarmee verband houdende kennis aan in het bijzonder ontwikkelingslanden en landen met economieën in transitie en op gunstige voorwaarden, waaronder concessionele en preferentiële voorwaarden, als uiteengezet in Hoofdstuk 34 van Agenda 21, onder meer door het nemen van urgente actie op alle niveaus voor:

- (a) Een effectievere informatievoorziening;
- (b) Het vergroten van de bestaande nationale institutionele capaciteit in ontwikkelingslanden om toegang te verschaffen tot en de ontwikkeling, overdracht en verspreiding van milieuvriendelijke technologieën en daarmee verband houdende kennis;
- (c) Het faciliteren van de door het land te bepalen inschattingen van benodigde technologieën;
- (d) Het opzetten van juridische en regelgevende kaders in zowel toeleveringslanden als ontvangende landen om de overdracht van milieuvriendelijke technologieën door zowel de

⁴³ General Assembly resolution 2625 (XXV), annex

publieke als de private sector op een kosteneffectieve manier te stimuleren en de implementatie daarvan te ondersteunen;

- (e) Het bevorderen van de toegang tot en overdracht van technologie die verband houdt met *early warning systems*, en met hulpprogramma's voor ontwikkelingslanden die getroffen worden door natuurrampen.

106. Het verbeteren van de overdracht van technologieën aan ontwikkelingslanden, in het bijzonder op bilaterale en regionale niveaus, onder meer door het nemen van urgente maatregelen op alle niveaus voor:

- (a) Het verbeteren van de interactie, samenwerking, en de relaties tussen belanghebbenden en netwerken tussen universiteiten, onderzoeksinstituten, regeringsinstellingen en de private sector;
- (b) Het ontwikkelen en versterken van de netwerken van met elkaar verband houdende institutionele ondersteuningsstructuren, zoals technologie- en productiviteitscentra, onderzoeks-, opleidings- en ontwikkelingsinstituten, en nationale en regionale centra voor schonere productie;
- (c) Het creëren van partnerschappen die een bijdrage leveren aan investeringen, overdracht, ontwikkeling en verspreiding van technologie om ontwikkelingslanden en landen met economieën in transitie te steunen bij het delen van *beste praktijken* en het bevorderen van hulpprogramma's en het aanmoedigen van samenwerking tussen ondernemingen en onderzoeksinstituten voor het verbeteren van de industriële efficiëntie, landbouwproductiviteit, milieubeheer en onderlinge concurrentie;
- (d) Assistentie te geven aan ontwikkelingslanden en landen met economieën in transitie bij het ontsluiten van milieuvriendelijke technologieën die openbaar bezit zijn of die zich in het publieke domein van wetenschap en technologie bevinden, en in het ontsluiten van de kennis en expertise die nodig zijn om hen te helpen onafhankelijk gebruik te maken van deze kennis bij het nastreven van hun ontwikkelingsdoelstellingen;
- (e) Het ondersteunen van bestaande mechanismen en waar van toepassing het opzetten van nieuwe mechanismen voor de ontwikkeling, overdracht en verspreiding van milieuvriendelijke technologieën aan ontwikkelingslanden en landen met economieën in transitie.

107. Ontwikkelingslanden bijstaan in capaciteitsopbouw om toegang te verwerven tot een groter aandeel van de multilaterale en wereldwijde onderzoeksprogramma's. In dit verband ook het versterken en, waar mogelijk, het creëren van centra voor duurzame ontwikkeling in ontwikkelingslanden.

108. Het vergroten van capaciteit in wetenschap en technologie voor duurzame ontwikkeling en het ondernemen van actie om de samenwerking en partnerschappen te bevorderen voor onderzoek en ontwikkeling en de wijdverspreide toepassing daarvan in onderzoeksinstituten, universiteiten, de private sector, regeringen, NGO's en netwerken, evenals die tussen wetenschappers en academici van ontwikkelde en ontwikkelingslanden, en het aanmoedigen van netwerken tussen centra van wetenschappelijke expertise in ontwikkelingslanden.

109. Het verbeteren van beleid en besluitvormingsprocessen op alle niveaus door onder meer verbeterde samenwerking tussen exacte en sociale wetenschappers, en tussen wetenschappers en beleidsmakers, onder meer door urgente actie om:

- (a) Het gebruik van wetenschappelijke en technologische kennis te vermeerderen en het nuttige gebruik van plaatselijke en inheemse kennis te bevorderen op een manier die de hoeders van die kennis respecteert en in overeenstemming is met de nationale wetten;
- (b) Meer gebruik te maken van geïntegreerde wetenschappelijke evaluaties, risico-inschattingen en interdisciplinaire en intersectorale benaderingen;
- (c) Door te gaan met het ondersteunen en samenwerken met internationale wetenschappelijke onderzoeken ter ondersteuning van de besluitvorming, waaronder ook het 'Intergovernmental Panel on Climate Change' (IPCC), met de brede participatie van experts uit ontwikkelingslanden;

- (d) Hulp te verlenen aan ontwikkelingslanden bij het ontwikkelen en implementeren van wetenschaps- en technologiebeleid;
- (e) Partnerschappen op te zetten tussen wetenschappelijke, publieke en private instanties, en het integreren van het advies van wetenschappers in de besluitvormingsgremia om te zorgen voor een grotere rol voor wetenschap, technologieontwikkeling en de technische sectoren;
- (f) Het bevorderen en verbeteren van op wetenschap gebaseerde besluitvorming en het opnieuw bevestigen van het voorzorgsprincipe als uiteengezet in Principe 15 van de 'Verklaring van Rio', dat stelt:

'Teneinde het milieu te beschermen zullen staten naar hun vermogen op grote schaal de voorzorgsbenadering moeten toepassen. Daar waar ernstige of onomkeerbare schade dreigt, dient het ontbreken van volledige wetenschappelijke zekerheid niet als argument te worden gebruikt voor het uitstellen van kosteneffectieve maatregelen om milieuaantasting te voorkomen.'

110. Het assisteren van ontwikkelingslanden door internationale samenwerking bij het vergroten van hun capaciteit en de inspanningen om zaken die verband houden met milieubescherming aan te pakken, waaronder hun formulering en implementatie van beleid voor milieubeheer en -bescherming, waaronder urgente actie op alle niveaus om:

- (a) Het gebruik van wetenschap en technologie te verbeteren voor milieutoezicht, evaluatiemodellen, accurate gegevensbestanden en geïntegreerde informatiesystemen;
- (b) Het bevorderen en waar van toepassing het verbeteren van het gebruik van sateliettechnologieën voor kwalitatief hoogstaande gegevensverzameling, verificatie en gegevensverwerking, en de verdere verbetering van lucht- en grondobservaties ter ondersteuning van hun inspanningen om kwalitatief hoogstaande, accurate, consistente en betrouwbare data over een langere periode te verzamelen;
- (c) Het opzetten en waar van toepassing het verder ontwikkelen van nationale statistische diensten die in staat zijn om betrouwbare gegevens te verschaffen over wetenschappelijke educatie en onderzoek- en ontwikkelingsactiviteiten die nodig zijn voor het opstellen van effectief wetenschap- en technologiebeleid.

111. Het opzetten van reguliere communicatiekanalen tussen de beleidsmakers en de wetenschappelijke gemeenschap voor het vragen en ontvangen van wetenschappelijk en technologisch advies voor de implementatie van Agenda 21, en het creëren en versterken van netwerken voor wetenschap en educatie ten behoeve van duurzame ontwikkeling op alle niveaus met als doel het delen van kennis, ervaring en *beste praktijken* en het vergroten van de wetenschappelijke capaciteit, in het bijzonder in ontwikkelingslanden.

112. Het gebruiken van informatie- en communicatietechnologieën, waar mogelijk, als gereedschap om de frequentie van communicatie te verhogen en het delen van ervaring en kennis en het verbeteren van de kwaliteit van en de toegang tot informatie- en communicatietechnologie in alle landen, voortbouwend op het werk dat gefaciliteerd wordt door de 'United Nations Information and Communications Technology Task Force' en de inspanningen van andere relevante internationale fora.

113. Het ondersteunen van publiek gesubsidieerde onderzoek- en ontwikkelingsorganisaties om strategische samenwerkingen aan te gaan met als doel het verbeteren van het onderzoek en de ontwikkeling voor schonere productiemethoden en productietechnologieën door, onder andere, de mobilisatie van alle bronnen van adequate financiële en technische hulpmiddelen, inclusief nieuwe en additionele middelen, en het aanmoedigen van de overdracht en verspreiding van die technologieën, in het bijzonder aan ontwikkelingslanden.

114. Het onderzoeken van onderwerpen die van mondiaal publiek belang zijn door open, transparante en inclusieve werkbijeenkomsten ter bevordering van een beter publiek inzicht in dergelijke vraagstukken.

115. Zich verder in te zetten voor georganiseerd actie tegen internationaal terrorisme, dat een ernstig obstakel vormt voor duurzame ontwikkeling.

116. Onderwijs is cruciaal voor het bevorderen van duurzame ontwikkeling. Het is daarom essentieel om alle noodzakelijke hulpmiddelen te mobiliseren, waaronder financiële hulpmiddelen op elk niveau, door bilaterale en multilaterale donoren, inclusief de Wereldbank en de regionale ontwikkelingsbanken, door de civiele maatschappij en door organisaties, om de inspanningen van nationale regeringen te complementeren en de volgende doelstellingen en acties na te streven:

- (a) Het behalen van de ontwikkelingsdoelstelling die vervat is in de 'Millennium Declaration' inzake het bereiken van universele primaire scholing, en ervoor zorgen dat tegen 2015 kinderen overal ter wereld, jongens en meisjes in gelijke mate, in staat zullen zijn om een volledige leergang van basisonderwijs te doorlopen;
- (b) Toegang verschaffen en de kans geven aan alle kinderen, in het bijzonder kinderen die op het platteland of in armoede leven, met name meisjes, om een volledige leergang van basisonderwijs te voltooien;

117. Het geven van financiële assistentie en ondersteuning aan onderwijs, onderzoek, publieke bewustwordingscampagnes en ontwikkelingsinstituten in ontwikkelingslanden en landen met economieën in transitie om:

- (a) De educatieve infrastructuur en programma's te ondersteunen, waaronder die programma's die verband houden met het milieu en de volksgezondheidseducatie;
- (b) Maatregelen te overwegen die de veel voorkomende ernstige financiële beperkingen kunnen vermijden waar veel instituten voor hoger onderwijs mee geconfronteerd worden, inclusief universiteiten in de hele wereld en in het bijzonder in ontwikkelingslanden en landen in transitie.

118. Het aanpakken van de effecten van HIV/AIDS op het onderwijssysteem in die landen die ernstig getroffen zijn door deze algemeen verspreide ziekte.

119. Het toewijzen van nationale en internationale hulpmiddelen voor basiseducatie als voorgesteld in het 'Dakar Framework for Action on Education for All' en een verbeterde integratie van duurzame ontwikkeling en educatie in bilaterale en multilaterale ontwikkelingsprogramma's, en het verbeteren van de integratie tussen ontwikkelingsprogramma's en onderzoek en ontwikkeling die met publieke fondsen gesubsidieerd worden.

120. Het uitbannen van sekseongelijkheid in primair en secundair onderwijs niet later dan in 2005, als voorzien in het 'Dakar Framework for Action on Education for All', en in alle andere niveaus van educatie niet later dan 2015, om te voldoen aan de ontwikkelingsdoelstellingen die vervat zijn in de 'United Nations Millennium Declaration', met maatregelen om, onder andere, gelijke toegang te verzekeren tot alle niveaus en vormen van scholing, training en capaciteitsopbouw door het integreren van gender en door het creëren van een gendergevoelig schoolsysteem.

121. Het integreren van duurzame ontwikkeling in het schoolsysteem op alle niveaus van educatie om de sleutelrol van educatie als een middel voor verandering te bevorderen.

122. Het ontwikkelen, implementeren, controleren en herzien van actieplannen en programma's voor educatie op nationaal, subnationaal en lokaal niveau, waar van toepassing, die uiting geven aan het 'Dakar Framework for Action on Education for All' en die relevant zijn voor de plaatselijke omstandigheden en behoeften die leiden tot gemeenschapsontwikkeling en die educatie voor duurzame ontwikkeling een onderdeel maken van die plannen.

123. Alle leden van een gemeenschap voorzien van een grote verscheidenheid aan formele en informele doorlopende educatiemogelijkheden, inclusief vrijwillige dienstverleningsprogramma's aan de gemeenschap, om analfabetisme uit te bannen en het belang van levenslang leren te benadrukken en duurzame ontwikkeling te bevorderen.

124. Het gebruik van onderwijs ondersteunen om duurzame ontwikkeling te bevorderen, waaronder urgente maatregelen op alle niveaus om:

- (a) Informatie- en communicatietechnologie te integreren in de ontwikkeling van het onderwijsprogramma om de toegankelijkheid te garanderen voor zowel plattelands- als

stedelijke gemeenschappen en assistentie te verlenen, in het bijzonder aan ontwikkelingslanden, voor onder andere het opzetten van de juiste stimulerende omgeving die nodig is voor dergelijke technologie;

- (b) Betaalbare en beter toegankelijke programma's te bevorderen voor studenten, onderzoekers en ingenieurs uit ontwikkelingslanden in de universiteiten en onderzoeksinstituten van de ontwikkelde landen om de uitwisseling van ervaringen en capaciteiten te bevorderen die voordelig kan zijn voor alle partners;
- (c) Verdergaan met het implementeren van het werkprogramma van de VN-Commissie voor Duurzame Ontwikkeling CSD met betrekking tot educatie voor duurzame ontwikkeling;
- (d) De Algemene Vergadering van de Verenigde Naties aan te bevelen om een Decennium voor educatie en duurzame ontwikkeling af te kondigen, te beginnen in 2005.

125. Het uitbreiden en versnellen van menselijke, institutionele en infrastructurele initiatieven voor capaciteitsopbouw en het bevorderen in dat opzicht van partnerschappen die moeten reageren op specifieke behoeften van ontwikkelingslanden in de context van duurzame ontwikkeling.

126. Het ondersteunen van plaatselijke, nationale, subregionale en regionale initiatieven met maatregelen voor het ontwikkelen, gebruiken en aanpassen van kennis en technieken en om plaatselijke, nationale, subregionale en regionale *centres of excellence* voor educatie, onderzoek en training te verbeteren om de kenniscapaciteit van ontwikkelingslanden en landen met economieën in transitie te versterken door, onder andere, de mobilisatie van alle mogelijke bronnen van adequate financiële en andere middelen, waaronder nieuwe en extra hulpmiddelen;

127. Het voorzien in technische en financiële hulp aan ontwikkelingslanden, door onder meer het versterken van inspanningen tot capaciteitsopbouw, zoals het 'UNDP Capacity 21 Programme' om:

- (a) De eigen ontwikkelingsbehoeften en mogelijkheden voor capaciteitsopbouw op individueel, institutioneel en sociaal niveau te onderzoeken;
- (b) Programma's te ontwerpen voor capaciteitsopbouw en ondersteuning voor programma's op nationaal en gemeenschapsniveau die gericht zijn op het effectiever tegemoet treden van de uitdagingen van globalisatie en het verwerkelijken van de internationaal overeengekomen ontwikkelingsdoelstellingen, waaronder de doelen vervat in de 'Millennium Declaration';
- (c) Het ontwikkelen van mogelijkheden om de civiele maatschappij, waaronder de jeugd, te laten participeren, waar mogelijk, in het ontwerpen, implementeren en herzien van beleid en strategieën op alle niveaus aangaande duurzame ontwikkeling;
- (d) Voortbouwen op en waar mogelijk versterken van nationale mogelijkheden voor de effectieve implementatie van Agenda 21.

128. Op nationaal niveau toegang verzekeren tot milieu-informatie en juridische en administratieve procedures met betrekking tot milieuzaken, evenals de publieke deelname in de besluitvorming ter bevordering van Principe 10 van de 'Verklaring van Rio', volledig rekening houdende met Principes 5, 7 en 11 van die Verklaring.

129. Het versterken van nationale en regionale informatie en statistische en analytische dienstverlening die relevant is voor duurzaam ontwikkelingsbeleid en programma's, waaronder gegevens die zijn uitgesplitst naar sekse, leeftijd en andere factoren, en geldschietters aan te moedigen om financiële technische ondersteuning te geven aan ontwikkelingslanden ter verbetering van hun capaciteit om beleid te formuleren en programma's te implementeren voor duurzame ontwikkeling.

130. Verder het stimuleren van werkzaamheden met betrekking tot indicatoren voor duurzame ontwikkeling door landen op nationaal niveau, inclusief de integratie van genderspecten, op vrijwillige basis, in lijn met nationale omstandigheden en prioriteiten.

131. Het bevorderen van verdere werkzaamheden aan indicatoren, in overeenstemming met paragraaf 3 van Beslissing 9/4 van de VN-Commissie inzake Duurzame Ontwikkeling CSD.⁴⁴

132. Het bevorderen van de ontwikkeling en wijder gebruik van technologieën ter observatie van de aarde, waaronder *remote sensing* via satellieten, *global mapping* en geografische informatiesystemen, met als doel het verzamelen van kwalitatief hoogwaardige gegevens met betrekking tot milieu-invloeden, grondgebruik en veranderingen in grondgebruik, waaronder urgente maatregelen op alle niveaus om:

- (a) De samenwerking en coördinatie tussen wereldwijde observatiesystemen en onderzoeksprogramma's voor geïntegreerde observatie van de aarde te versterken, waarbij rekening wordt gehouden met de behoefte aan capaciteitsopbouw en het uitwisselen van gegevens van observaties vanaf de grond, *remote sensing* via satellieten en andere bronnen tussen alle landen;
- (b) Het ontwikkelen van informatiesystemen die de uitwisseling van waardevolle gegevens mogelijk maken, inclusief de actieve uitwisseling van observatiegegevens over de aarde;
- (c) Het aanmoedigen van initiatieven en partnerschappen voor *global mapping*.

133. Landen, in het bijzonder ontwikkelingslanden, te ondersteunen bij hun nationale inspanningen om:

- (a) Gegevens te verzamelen die accuraat, consistent en betrouwbaar zijn en betrekking hebben op een langere periode;
- (b) Satelliet- en *remote sensing*-technologieën te gebruiken voor het verzamelen van gegevens en het verder verbeteren van waarnemingen vanaf de grond;
- (c) Toegang te verkrijgen tot onderzoeken en gebruiken van geografische informatie door gebruikmaking van de technologieën van *remote sensing* via satelliet, *global positioning systems* (GPS), *global mapping* en geografische informatiesystemen.

134. Het ondersteunen van inspanningen om natuurrampen te voorkomen en de gevolgen daarvan te verminderen, onder meer door urgente maatregelen om:

- (a) Betaalbare toegang te verschaffen tot aan rampen gerelateerde informatie om vroeg te kunnen waarschuwen (*early warning*);
- (b) De beschikbare gegevens te vertalen, in het bijzonder van wereldwijde meteorologische observatiesystemen, in tijdige en bruikbare producten.

135. Het ontwikkelen en bevorderen van een bredere toepassing van milieu-effectrapportage, onder meer als een nationaal instrument, om, waar mogelijk, te voorzien in essentiële ondersteuning voor besluitvormingsinformatie voor projecten die significante nadelige effecten kunnen hebben voor het milieu.

136. Het bevorderen en verder ontwikkelen van methoden op het niveau van beleid, strategie en projecten voor besluitvorming inzake duurzame ontwikkeling op lokaal en nationaal niveau, en waar relevant op regionaal niveau. In dit verband benadrukken dat de keuze voor de geschikte technologie die gebruikt moet worden in landen geschikt dient te zijn voor de specifieke condities en omstandigheden van een land en dat het op vrijwillige basis dient te zijn en overeen dient te komen met de ontwikkelingsprioriteiten van een land.

⁴⁴ Zie: Official Records of the Economic and Social Council, 2001, Supplement No. 9 (E/2001/29), chap. I.B.

XI. Institutioneel kader voor duurzame ontwikkeling

137. Een effectief institutioneel kader voor duurzame ontwikkeling op alle niveaus is de sleutel voor de volledige implementatie van Agenda 21, de opvolging van de resultaten van de World Summit on Sustainable Development en het aanpakken van nieuwe uitdagingen inzake duurzame ontwikkeling. Maatregelen die gericht zijn op het versterken van een dergelijk kader dienen verder te bouwen op de bepalingen van Agenda 21 en van het 'Programme for the Further Implementation of Agenda 21' uit 1997 en de principes van de 'Verklaring over Milieu en Ontwikkeling' en dienen het behalen van de internationaal afgesproken ontwikkelingsdoelstellingen te bevorderen, waaronder ook die, die vervat zijn in de 'Millennium Declaration', en rekening houden met de 'Consensus van Monterrey' en de relevante resultaten van andere belangrijke conferenties van de Verenigde Naties en internationale verdragen sinds 1992. Het institutioneel kader dient te beantwoorden aan de behoeften van alle landen, waarbij rekening wordt gehouden met de specifieke behoeften van de ontwikkelingslanden, inclusief de middelen voor implementatie. Het dient te leiden tot een versterking van de internationale organen en organisaties die bezig zijn met duurzame ontwikkeling, daarbij de bestaande mandaten respecterend, evenals het versterken van de relevante regionale, nationale en plaatselijke instituties.

138. Behoorlijk bestuur is essentieel voor duurzame ontwikkeling. Degelijk economisch beleid, solide democratische instellingen die beantwoorden aan de behoeften van de bevolking en een verbeterde infrastructuur vormen de basis voor duurzame economische groei, bestrijding van de armoede en het scheppen van werkgelegenheid. Vrijheid, vrede en veiligheid, binnenlandse stabiliteit, respect voor de mensenrechten, inclusief het recht op ontwikkeling en de rechtsstaat, gelijkheid tussen de geslachten, markt-georiënteerd beleid en een algemeen engagement voor rechtvaardige en democratische samenlevingen zijn eveneens essentieel en versterken elkaar wederzijds.

A. Doelstellingen

139. Maatregelen om op alle niveaus institutionele afspraken te maken inzake duurzame ontwikkeling dienen genomen te worden binnen het kader van Agenda 21⁴⁵ en dienen verder te bouwen op de ontwikkelingen sinds 'Rio' en te leiden tot het bereiken van onder andere de volgende doelstellingen:

- (a) Versterken van de engagementen tot duurzame ontwikkeling;
- (b) Integratie van de economische, sociale en milieudimensies van duurzame ontwikkeling op een evenwichtige wijze;
- (c) Het versterken van de implementatie van Agenda 21, onder meer door de mobilisatie van financiële en technologische middelen en programma's voor capaciteitsopbouw, in het bijzonder voor ontwikkelingslanden;
- (d) Het versterken van de samenhang, de coördinatie en de monitoring;
- (e) Het bevorderen van de rechtsstaat en het versterken van overheidsinstellingen;
- (f) De effectiviteit en de efficiëntie verhogen door het beperken van overlap en doublures van activiteiten van internationale organisaties binnen en buiten het systeem van de Verenigde Naties, gebaseerd op hun mandaten en relatieve voordelen;
- (g) Het uitbreiden van de deelname en effectieve betrokkenheid van de civiele maatschappij en andere relevante belanghebbenden bij de implementatie van Agenda 21, evenals het bevorderen van transparantie en bredere publieke participatie;
- (h) Het versterken van de capaciteiten voor duurzame ontwikkeling, onder meer op lokaal niveau, in het bijzonder die van ontwikkelingslanden;

⁴⁵ Verwijzingen in het voorliggende hoofdstuk naar Agenda 21 worden geacht Agenda 21 zelf, het 'Programme for the Further Implementation of Agenda 21' uit 1997 en de resultaten van 'Johannesburg' te omvatten

- (i) Het versterken van de internationale samenwerking gericht op het bekrachtigen van de implementatie van Agenda 21 en de resultaten van 'Johannesburg'.

B. Het versterken van het institutionele kader voor duurzame ontwikkeling op internationaal niveau

140. De internationale gemeenschap zou:

- (a) De integratie van duurzame ontwikkelingsdoelstellingen zoals die tot uiting komen in Agenda 21, moeten uitbreiden en de implementatie van Agenda 21 moeten ondersteunen en de resultaten van 'Johannesburg' moeten integreren in het beleid, de werkprogramma's en operationele richtlijnen van de relevante VN-agentschappen, programma's en fondsen, het mondiale milieufonds GEF en de internationale financiële en handelsinstellingen binnen hun mandaten, daarbij benadrukkend dat hun activiteiten volledig rekening dienen te houden met nationale programma's en prioriteiten, in het bijzonder die van ontwikkelingslanden evenals, waar van toepassing, landen met economieën in transitie, om duurzame ontwikkeling te bereiken;
- (b) De samenwerking versterken binnen en tussen het systeem van de Verenigde Naties en de internationale financiële instellingen, het mondiale milieufonds GEF en de Wereldhandelsorganisatie WTO, daarbij gebruik makend van het 'United Nations Chief Executives Board for Coordination' (CEB), de 'United Nations Development Group', de 'Environment Management Group' en andere coördinerende agentschappen. Versterking van de samenwerking tussen agentschappen dient te worden nagestreefd in alle relevante situaties, met speciale nadruk op het operationele niveau en met betrekking tot samenwerkingsafspraken voor specifieke onderwerpen ter ondersteuning van de inspanningen van in het bijzonder ontwikkelingslanden bij het implementeren van Agenda 21;
- (c) De versterking en verbeterde integratie moeten nastreven van de drie dimensies van beleid en programma's inzake duurzame ontwikkeling, en de bevordering van de volledige integratie van doelstellingen voor duurzame ontwikkeling in de programma's en het beleid van instellingen die vooral op sociale onderwerpen gericht zijn. In het bijzonder de sociale dimensie van duurzame ontwikkeling dient te worden versterkt, onder andere door het benadrukken van de *follow-up* van de resultaten van de 'World Summit for Social Development' en haar vijfjaarlijkse evaluatie en rekening te houden met de rapporten daarvan en steun te geven aan systemen voor sociale bescherming;
- (d) De resultaten van 'Decision I on international environmental governance' die werd vastgesteld op de zevende zitting⁴⁶ van de 'UNEP Governing Council' volledig te implementeren, en de Algemene Vergadering tijdens de zevenenvijftigste zitting uit te nodigen zich te buigen over het belangrijke maar complexe probleem van het instellen van een universeel lidmaatschap voor de 'UNEP Governing Council' en/of het 'Global Ministerial Environment Forum';
- (e) Zich actief en constructief in te zetten voor de tijdige afsluiting van de onderhandelingen inzake een alomvattend verdrag van de Verenigde Naties tegen corruptie, waaronder ook de vraag van een teruggave van fondsen die onrechtmatig verkregen zijn, aan de landen van oorsprong;
- (f) Verantwoordelijkheid en verantwoording van bedrijven te bevorderen en de uitwisseling van *beste praktijken* binnen de context van duurzame ontwikkeling, waaronder indien mogelijk, door een dialoog van meerdere belanghebbenden, zoals door de VN-Commissie inzake Duurzame Ontwikkeling CSD en andere initiatieven;
- (g) Concreet actie te ondernemen op alle niveaus om de 'Consensus van Monterrey' te implementeren.

141. Behoorlijk bestuur op internationaal niveau is fundamenteel voor het bereiken van duurzame ontwikkeling. Om te zorgen voor een dynamische en stimulerende internationale economische omgeving is het belangrijk om wereldwijd economisch bestuur te bevorderen door het aanpakken van de internationale financiële, handels-, technologie- en investeringspatronen die van invloed zijn op de ontwikkelingsperspectieven van ontwikkelingslanden. Hiertoe dient de internationale

⁴⁶ UNEP/GCSS.VII/6, annex I.

gemeenschap alle noodzakelijke en geschikte maatregelen te nemen, inclusief het verzekeren van steun voor structurele en macro-economische hervormingen, een alomvattende oplossing te vinden voor het externe schuldenlastprobleem en de toegang tot de markt voor ontwikkelingslanden te verbeteren. Inspanningen om de architectuur van de internationale financiële wereld te hervormen dienen te worden doorgezet, met grotere transparantie en de effectieve deelname van de ontwikkelingslanden in besluitvormingsprocessen. Een universeel, gereguleerd, open, niet-discriminatoire en rechtvaardig multilateraal handelssysteem evenals werkelijke handelsliberalisatie kunnen ontwikkeling wereldwijd substantieel stimuleren, met positieve gevolgen voor landen op elk niveau van ontwikkeling.

142. Een levendig en effectief VN-systeem is fundamenteel voor de bevordering van de internationale samenwerking voor duurzame ontwikkeling en voor een wereldwijd economisch systeem dat voor iedereen vruchten afwerpt. Hiertoe is een krachtig engagement vereist aan de idealen van de Verenigde Naties en aan de principes van het internationale recht die zijn vastgelegd in het Charter van de Verenigde Naties, en aan het versterken van het systeem van de Verenigde Naties en andere multilaterale instellingen en het bevorderen van de verbetering van hun activiteiten. Staten dienen ook hun toezegging na te komen om te onderhandelen over, en deze onderhandelingen zo snel mogelijk af te ronden met, een verdrag van de Verenigde Naties tegen corruptie in al zijn aspecten, inclusief de vraag van het repatriëren van fondsen die wederrechtelijk verkregen zijn naar de landen van oorsprong en tevens het bevorderen van een krachtiger samenwerking in de bestrijding van het witwassen van geld.

C. Rol van de Algemene Vergadering ('General Assembly')

143. De Algemene Vergadering van de Verenigde Naties dient duurzame ontwikkeling te kenmerken als een sleutelement van het overkoepelende kader voor de activiteiten van de Verenigde Naties, in het bijzonder voor het bereiken van de internationaal overeengekomen ontwikkelingsdoelstellingen, waaronder ook de doelstellingen die zijn opgenomen in de 'Millennium Declaration', en dient politiek richting te geven aan de implementatie van Agenda 21 en zijn herziening.

D. Rol van de Economische en Sociale Raad ('Economic and Social Council', ECOSOC)

144. Uitgaande van de relevante bepalingen van het Charter van de Verenigde Naties en de bepalingen van Agenda 21 ten aanzien van de Economische en Sociale Raad en de Resoluties van de Algemene Vergadering 48/162 en 50/227, die de Raad opnieuw hebben bevestigd als het centrale mechanisme voor de coördinatie van het systeem van de Verenigde Naties en haar gespecialiseerde agentschappen en het toezicht op de subsidiaire organen, in het bijzonder zijn functionele commissies, dient de Raad ten behoeve van de implementatie van Agenda 21 de coördinatie over het gehele systeem te versterken door:

- (a) Het uitbreiden van zijn rol bij het toezicht houden over coördinatie van het gehele systeem en de evenwichtige integratie van de economische, sociale en milieuaspecten van het beleid en de programma's van de Verenigde Naties die gericht zijn op het bevorderen van een duurzame ontwikkeling;
- (b) Het organiseren van de periodieke overweging van thema's die betrekking hebben op duurzame ontwikkeling met betrekking tot de implementatie van Agenda 21, waaronder de middelen voor implementatie. Aanbevelingen ten aanzien van dergelijke thema's kunnen gedaan worden door de VN-Commissie inzake Duurzame Ontwikkeling CSD;
- (c) Volledig gebruik te maken van zijn coördinatie op hoog niveau en operationele activiteiten en de algemene bijeenkomsten om effectief rekening te houden met alle relevante aspecten van het werk van de Verenigde Naties met betrekking tot duurzame ontwikkeling. In dit verband dient de Raad de actieve participatie aan te moedigen van belangrijke groepen in zijn bijeenkomsten op hoog niveau en het werk van zijn relevante functionele commissies in overeenstemming met de respectievelijke procedurele regels;

- (d) Het bevorderen van betere coördinatie, complementariteit, effectiviteit en efficiëntie van de activiteiten van zijn functionele commissies en andere subsidiaire organen die relevant zijn voor de implementatie van Agenda 21;
- (e) Het werk van de 'Committee on Energy and Natural Resources for Development' afsluiten en het werk overdragen aan de VN-Commissie voor Duurzame Ontwikkeling CSD;
- (f) Ervoor zorgen dat er een hecht verband is tussen de rol van de Raad bij de *follow-up* van 'Johannesburg' en de rol van de Raad bij de *follow-up* van 'Monterrey', op een krachtige en gecoördineerde wijze. Daartoe dient de Raad wegen te onderzoeken om verdere afspraken te maken voor zijn bijeenkomsten met de *Bretton Woods*-instellingen en de Wereldhandelsorganisatie WTO, als uiteengezet in de 'Consensus van Monterrey';
- (g) Zijn inspanningen te intensiveren om ervoor te zorgen dat de integratie van gender-overwegingen een integraal onderdeel is van zijn activiteiten aangaande de gecoördineerde implementatie van Agenda 21.

E. Rol en functie van de VN-Commissie inzake Duurzame Ontwikkeling (Commission on Sustainable Development', CSD)

145. De VN-Commissie inzake Duurzame Ontwikkeling CSD dient binnen het systeem van de Verenigde Naties dé commissie op hoog niveau voor duurzame ontwikkeling te blijven en te dienen als een forum voor het overwegen van kwesties die verband houden met de integratie van de drie dimensies van duurzame ontwikkeling. Ook al blijven rol, functies en mandaat van de CSD als uiteengezet in de relevante onderdelen van Agenda 21 en overgenomen in Resolutie 47/191 van de Algemene Vergadering relevant, toch dient de CSD versterkt te worden, waarbij rekening gehouden moet worden met de rol van de relevante instellingen en organisaties. Een uitbreiding van de rol van de CSD moet bestaan uit het evalueren en volgen van de vooruitgang van de implementatie van Agenda 21 en het stimuleren van de samenhangen van de implementatie, initiatieven en partnerschappen.

146. Binnen die context dient de CSD meer nadruk te leggen op activiteiten die de implementatie mogelijk maken op alle niveaus, inclusief het bevorderen en faciliteren van partnerschappen met regeringen, internationale organisaties en relevante belanghebbenden voor de implementatie van Agenda 21.

147. De CSD dient:

- (a) De vooruitgang te bewaken en te evalueren en de verdere implementatie van Agenda 21 te bevorderen;
- (b) Haar aandacht te richten op sectoroverschrijdende aspecten van sectorspecifieke kwesties en een forum vormen voor de verbeterde integratie van beleid, onder meer door bijeenkomsten op hoog niveau te organiseren met interactie tussen ministers die de respectievelijke dimensies en sectoren van duurzame ontwikkeling onder hun bevoegdheid hebben;
- (c) Nieuwe uitdagingen en kansen aanpakken die verband houden met de implementatie van Agenda 21;
- (d) De CSD dient de aandacht te vestigen op acties die verband houden met de implementatie van Agenda 21, en het onderhandelen in de zittingen van de CSD te beperken tot eens in de twee jaar;
- (e) Het aantal thema's dat per zitting wordt behandeld te beperken.

148. Met betrekking tot haar rol in het faciliteren van de implementatie dient de CSD het volgende te benadrukken:

- (a) Het evalueren van de voortgang en bevorderen van de verdere implementatie van Agenda 21. In dit verband dient de CSD de hindernissen inzake de implementatie te identificeren en aanbevelingen te doen om deze hindernissen te overwinnen;
- (b) Te dienen als een centraal punt voor de discussie over partnerschappen die duurzame ontwikkeling bevorderen, waaronder het uitwisselen van ervaringen, gemaakte vooruitgang en *beste praktijken* ;

- (c) Kwesties te herzien die verband houden met financiële hulp en de overdracht van technologie voor duurzame ontwikkeling, evenals capaciteitsopbouw, daarbij volledig gebruik makend van de beschikbare informatie. In dit verband dient de CSD aandacht te besteden aan het effectiever gebruik van nationale rapporten en regionale ervaringen en daar aanbevelingen voor te doen;
- (d) Een forum te vormen voor de analyse en uitwisseling van ervaringen met betrekking tot maatregelen die een bijdrage vormen voor de planning van, besluitvorming over en implementatie van strategieën voor duurzame ontwikkeling. In dit verband dient de CSD aandacht te schenken aan een effectiever gebruik van nationale en regionale rapporten;
- (e) Rekening te houden met significante juridische ontwikkelingen op het gebied van duurzame ontwikkeling met gepaste aandacht voor de rol van de relevante intergouvernementele organen bij het bevorderen van de implementatie van Agenda 21 in relatie tot internationale juridische instrumenten en mechanismen.

149. Ten aanzien van de praktische werkwijze en het werkprogramma van de CSD, dient de CSD specifieke besluiten te nemen over die kwesties tijdens haar volgende sessie, wanneer het thematische werkprogramma van de CSD zal worden uitgewerkt. In het bijzonder dienen de volgende kwesties te worden behandeld:

- (a) De evenwichtige overweging van de implementatie van alle mandaten van de CSD die vervat zijn in Resolutie 47/191 van de Algemene Vergadering;
- (b) Blijvend te voorzien in meer directe en substantiële participatie van internationale organisaties en belangrijke groeperingen in het werk van de CSD ;
- (c) Grotere aandacht te besteden aan wetenschappelijke bijdragen aan duurzame ontwikkeling door bijvoorbeeld het betrekken van de wetenschappelijke gemeenschap en het aanmoedigen van nationale, regionale en internationale wetenschappelijke netwerken om betrokken te zijn bij het werk van de CSD;
- (d) Het uitbreiden van de bijdrage van onderwijs aan duurzame ontwikkeling, inclusief, waar mogelijk, aan de activiteiten van de CSD;
- (e) De planning en de duur van intersessionele bijeenkomsten .

150. Het ondernemen van verdere maatregelen om *beste praktijken* en ervaringen met duurzame ontwikkeling te bevorderen en bovendien het gebruik te bevorderen van hedendaagse methoden voor gegevensverzameling en verspreiding, inclusief een breder gebruik van informatietechnologieën.

F. Rol van internationale instellingen

151. Het benadrukken van de noodzaak voor internationale instellingen zowel binnen als buiten het systeem van de Verenigde Naties, waaronder internationale financiële instellingen, de Wereldhandelsorganisatie en het mondiale milieufonds GEF om binnen hun mandaten hun coöperatieve inspanningen te verbreden om:

- (a) Op alle niveaus de effectieve en collectieve ondersteuning te bevorderen van de implementatie van Agenda 21 ;
- (b) De effectiviteit en coördinatie te verbeteren van de internationale instellingen bij het implementeren van Agenda 21, de resultaten van de 'World Summit on Sustainable Development', de relevante aspecten voor duurzame ontwikkeling van de 'Millennium Declaration', de 'Consensus van Monterrey' en de resultaten van de Vierde Ministeriële Conferentie van de WTO in Doha, november 2001.

152. De secretaris-generaal van de Verenigde Naties te verzoeken om zijn 'United Nations System Chief Executives Board for Coordination' te benutten, onder meer door middel van concrete informele samenwerkingsinitiatieven, om de samenwerking en coördinatie voor duurzame ontwikkeling verder te bevorderen en geschikte maatregelen te treffen om de uitwisseling van informatie te faciliteren en de VN-Economische en Sociale Raad en de VN-commissies geïnformeerd te houden over de acties die worden genomen om Agenda 21 te implementeren.

153. De steun voor de programma's van de UNDP voor capaciteitsopbouw voor duurzame ontwikkeling significant te versterken, voortbouwend op de ervaring die verkregen werd met 'Capacity 21', als belangrijke mechanismen voor het ondersteunen van plaatselijke en nationale inspanningen voor capaciteitsopbouw op het gebied van ontwikkeling, in het bijzonder in de ontwikkelingslanden.

154. Het versterken van de samenwerking, binnen hun mandaten, tussen de VN-milieuorganisatie UNEP en andere organen en gespecialiseerde agentschappen van de Verenigde Naties, de Bretton Woods-instellingen en de Wereldhandelsorganisatie WTO.

155. UNEP, UN-Habitat, UNDP en UNCTAD, dienen binnen hun mandaten hun bijdrage aan de duurzame ontwikkelingsprogramma's en de implementatie van Agenda 21 te versterken op alle niveaus en in het bijzonder op het gebied van het bevorderen van capaciteitsopbouw.

156. Om de effectieve implementatie van Agenda 21 op internationaal niveau te bevorderen, dient het volgende te worden ondernomen:

- (a) Het stroomlijnen van de vergaderkalender van de internationale vergaderingen over duurzame ontwikkeling en waar mogelijk het verminderen van het aantal vergaderingen, evenals de lengte van de vergaderingen en de hoeveelheid tijd die besteed wordt aan het onderhandelen over de resultaten, om meer tijd te kunnen besteden aan praktische zaken die verband houden met de implementatie;
- (b) Partnerschappen aanmoedigen tussen alle relevante spelers om de resultaten van 'Johannesburg' te ondersteunen. In dit verband dienen de verdere ontwikkeling van de partnerschappen en de voortzetting van de partnerschappen nota te nemen van het voorbereidende werk voor 'Johannesburg';
- (c) Volledig gebruik te maken van ontwikkelingen op het gebied van informatie- en communicatietechnologie.

157. Het versterken van het internationale institutionele kader voor duurzame ontwikkeling is een evolutionair proces. Het is nodig om voortdurend de relevante afspraken opnieuw te bekijken, lacunes te identificeren, duplicatie van functies te verhelpen en door te gaan met het streven naar verdergaande integratie, efficiëntie en coördinatie van de economische, sociale en milieudimensies van duurzame ontwikkeling gericht op de implementatie van Agenda 21.

G. Het versterken van de internationale afspraken voor duurzame ontwikkeling op regionaal niveau

158. De implementatie van Agenda 21 en de resultaten van de 'World Summit on Sustainable Development' dienen effectief te worden nagestreefd op regionaal en subregionaal niveau door de regionale commissies en andere regionale en subregionale instellingen en organen.

159. Intraregionale coördinatie en samenwerking voor duurzame ontwikkeling dient te worden verbeterd tussen de regionale commissies, VN-fondsen, programma's en agentschappen, regionale ontwikkelingsbanken, en andere regionale en subregionale instituties en organen. Dit dient ook in te houden, waar mogelijk, steun voor ontwikkeling, verbreding en implementatie van overeengekomen regionale duurzame ontwikkelingsstrategieën en actieplannen waarin nationale en regionale prioriteiten zijn neergelegd.

160. In het bijzonder dienen de regionale commissies, rekening houdend met de relevante bepalingen van Agenda 21, in samenwerking met andere regionale en subregionale organen:

- (a) Op evenwichtige wijze de integratie te bevorderen van de drie dimensies van duurzame ontwikkeling in hun werk, onder meer door de implementatie van Agenda 21. Hiertoe dienen de regionale commissies hun capaciteit uit te breiden door interne maatregelen en waar mogelijk voorzien te worden van externe ondersteuning;
- (b) Een evenwichtige integratie van de economische, sociale en milieudimensies van duurzame ontwikkeling te faciliteren en te bevorderen in het werk van de regionale, subregionale en andere organen, door bijvoorbeeld het faciliteren en versterken van de uitwisseling van

ervaringen, *beste praktijken*, *case-studies* en samenwerkingservaringen die verband houden met de implementatie van Agenda 21;

- (c) Te assisteren bij het mobiliseren van technische en financiële hulp en het faciliteren van adequate financiering voor de implementatie van regionale en subregionale overeengekomen programma's en projecten voor duurzame ontwikkeling, waaronder ook armoedebestrijding;
- (d) Door te gaan met het bevorderen van de participatie van alle belanghebbenden en partnerschappen aan te moedigen ter ondersteuning van de implementatie van Agenda 21 op regionale en subregionale niveaus.

161. Regionale en subregionale overeengekomen duurzame ontwikkelingsinitiatieven en programma's, zoals het 'New Partnership for Africa's Development' (NEPAD) en interregionale aspecten van het wereldwijd overeengekomen 'Programme of Action for the Sustainable Development of Small Island Developing States' dienen te worden ondersteund.

H. Het versterken van institutionele kaders voor duurzame ontwikkeling op nationaal niveau

162. Staten zouden:

- (a) Door moeten gaan met het bevorderen van een samenhangende en gecoördineerde benadering voor institutionele kaders ten behoeve van duurzame ontwikkeling op alle nationale niveaus, onder meer door, waar mogelijk, het opzetten of versterken van de bestaande instanties en mechanismen die nodig zijn voor beleidsvorming, coördinatie en de implementatie en handhaving van wetten;
- (b) Onmiddellijk stappen moeten ondernemen om vooruitgang te boeken bij de formulering en uitwerking van nationale strategieën voor duurzame ontwikkeling en moeten beginnen met de implementatie in 2005. Hiervoor dienen waar mogelijk strategieën te worden ondersteund door middel van internationale samenwerking, waarbij rekening wordt gehouden met de speciale behoeften van ontwikkelingslanden, in het bijzonder die van de minst ontwikkelde landen. Dergelijke strategieën die, waar van toepassing, geformuleerd kunnen worden als armoedebestrijdingstrategieën die de economische, sociale en milieuaspecten van duurzame ontwikkeling integreren, dienen te worden nagestreefd in overeenstemming met de nationale prioriteiten van ieder land.

163. Ieder land heeft de primaire verantwoordelijkheid voor zijn eigen duurzame ontwikkeling en de rol van nationaal beleid en ontwikkelingsstrategieën kan niet voldoende benadrukt worden. Alle landen dienen duurzame ontwikkeling op nationaal niveau te bevorderen door onder andere het instellen en handhaven van duidelijke en effectieve wetten die duurzame ontwikkeling ondersteunen. Alle landen dienen hun overheidsinstellingen te versterken onder meer door in de noodzakelijke infrastructuur te voorzien en door het bevorderen van transparantie, afleggen van verantwoording en rechtvaardigheid bij overheid en rechterlijke macht.

164.bis Alle landen dienen tevens de participatie van de bevolking te bevorderen, onder meer door maatregelen die toegang geven tot informatie met betrekking tot wetgeving, regelgeving, activiteiten, beleid en programma's. Zij zouden ook participatie van de bevolking moeten stimuleren bij het formuleren van beleid en implementatie van duurzame ontwikkeling. Vrouwen dienen in staat gesteld te worden om volledig en in gelijke mate te participeren in de formulering van beleid en de besluitvorming.

165. Het opzetten of versterken van overlegorganen en/of coördinerende structuren voor duurzame ontwikkeling op nationaal niveau waaronder ook plaatselijk niveau, om zo de aandacht te vestigen op duurzaam ontwikkelingsbeleid. In dit verband dient ook de participatie van alle belanghebbenden te worden bevorderd.

166. Het ondersteunen van de inspanningen van alle landen, in het bijzonder ontwikkelingslanden en landen met economieën in transitie, om nationale institutionele afspraken voor duurzame ontwikkeling te versterken, waaronder ook op lokaal niveau. Dit zou in kunnen houden het bevorderen van sectoroverschrijdende benaderingen bij het formuleren van strategieën en plannen voor duurzame ontwikkeling zoals, waar van toepassing, armoedebestrijdingstrategieën en

hulpcoördinatie. Hierbij worden participatieve benaderingen aangemoedigd en worden beleidsanalyse, managementcapaciteiten en uitvoeringscapaciteit bevorderd, tegelijkertijd wordt een gender-perspectief in al die activiteiten geïntegreerd.

167. Het vergroten van de rol en mogelijkheden van lokale overheden en belanghebbenden bij het implementeren van Agenda 21 en de resultaten van 'Johannesburg' en doorgaan steun te geven aan *Lokale Agenda 21*-programma's en de daarmee verband houdende initiatieven en partnerschappen te versterken en in het bijzonder het aanmoedigen van partnerschappen tussen lokale overheden onderling en met andere overheidsniveaus en belanghebbenden om vooruitgang te boeken met duurzame ontwikkeling, zoals gevraagd wordt in onder andere de 'Habitat Agenda'.⁴⁷

I. Participatie van belangrijke groepen

168. Het versterken van de partnerschappen tussen gouvernementele en non-gouvernementele actoren, waarbij inbegrepen alle belangrijke groepen evenals vrijwilligersorganisaties, in programma's en activiteiten voor duurzame ontwikkeling op alle niveaus.

169. Te erkennen dat aandacht besteed wordt aan de mogelijke relatie tussen milieu en mensenrechten, waaronder het recht op ontwikkeling, met volledige en transparante deelname van de Lidstaten van de Verenigde Naties en de waarnemer landen.

170. Het bevorderen en ondersteunen van de participatie van jongeren in programma's en activiteiten die verband houden met duurzame ontwikkeling door bijvoorbeeld het ondersteunen van lokale jongerenraden of een equivalent daarvan, en door het aanmoedigen van het opzetten daarvan waar deze nog niet bestaan.

⁴⁷ A/CONF.165/14, chap. I, resolution 1, annex. II.

De Verklaring van Gauteng

De vertegenwoordigers van 22 regionale overheden⁴⁸ (RO) en verschillende associaties van regionale overheden (vermeld in lijst op pagina 2 en 3) zijn samengekomen in Johannesburg tijdens de Wereldtop voor Duurzame Ontwikkeling. Zij kwamen de volgende verklaring overeen:

1. Op de tiende verjaardag van de Rio Aardetop maken wij van de gelegenheid gebruik om ons in te zetten voor duurzame ontwikkeling zoals beschreven is in Agenda 21 en de Verklaring van Rio, en de Millennium Verklaring van de Verenigde Naties.
2. De overheidsniveaus die wij vertegenwoordigen zijn verantwoordelijk voor vele beleidsmaatregelen, systemen en diensten die een meer duurzame toekomst voor onze burgers kan mogelijk maken.
3. Wij achten dat RO, in het zicht van proximateit, efficiëntie en ruimtelijke dimensie, strategisch geplaatst zijn als een noodzakelijk en cruciaal overheidsniveau voor de beleidsontwikkeling voor en implementatie van duurzame ontwikkeling. Omwille van de schaalaaanduiding zijn we in vele gevallen het beste geplaatst om bepaalde aspecten van duurzaamheid te behandelen en in andere gevallen zijn we essentiële partners in solidariteit met andere overheidsniveaus en de civiele maatschappij voor geïntegreerd en gecoördineerd beleid en implementatie. In samenwerking met andere beleidsniveaus, zou het subsidiariteitsbeginsel moeten toegepast worden.
4. Duurzame ontwikkeling integreert economische, sociale en milieuvriendelijke doelstellingen ten einde de best mogelijke voorwaarden te creëren voor menselijke ontwikkeling nu en in de toekomst. Duurzame ontwikkeling zou tegelijkertijd welvarende en meer rechtvaardige maatschappijen moeten creëren, werkgelegenheidsmogelijkheden verhogen, helpen bij het verschaffen van de basisbehoeften van iedereen zoals voedsel en water, onderdak, energie, duurzaam levensonderhoud, onderwijs en gezondheidszorg alsook het natuurlijk milieu en de natuurlijke rijkdommen die ons voeden te beschermen. We verbinden ons tot het zoeken van vernieuwende oplossingen ten einde alle ontwikkeling in onze regio's duurzaam te maken.
5. Democratie, de rechtstaat, de ontwikkeling van vrede en veiligheid, de erkenning van mensenrechten en -vrijheden, de mogelijkheid van de bevolking om te participeren in de besluitvorming die hen aanbelangt, de armoedebestrijding en de promotie van duurzame consumptie en productie zijn allen essentieel om te komen tot duurzame ontwikkeling. Deze principes worden bovendien zelf versterkt door de actieve promotie van duurzame ontwikkeling. Door ons volledig in te zetten voor de duurzame ontwikkeling van onze samenlevingen, verbinden wij ons op het RO-niveau om een rol te spelen bij het streven naar een wereld vrij van conflicten, waarin democratie en respect voor mensenrechten alom gesteund wordt, en waar mensen zich in hun behoeften kunnen voorzien en vrij zijn van alle vormen van onrecht en discriminatie.
6. We verwelkomen de nadruk die de Secretaris Generaal van de Verenigde Naties gelegd heeft op het bereiken van duurzaamheid op het gebied van Water en Sanitaire voorzieningen, Energie, Gezondheid, Landbouwproductie, en Biodiversiteit en het beheer van Eco-systemen (WEHAB⁴⁹). De RO die wij vertegenwoordigen geven nu reeds en zullen in de toekomst blijvend hoge prioriteit geven aan deze punten binnen het kader van duurzame ontwikkeling.
7. Wij beschouwen een strategisch kader voor de implementatie van duurzame ontwikkeling als noodzakelijk voor alle overheden. We zijn van mening dat dit zeker van toepassing is binnen onze eigen regionale overheden. RO hebben duurzame ontwikkelingsstrategieën nodig als omkadering van al hun andere strategieën hierbij er voor zorgend dat elke strategie duurzaam is en dat ze elkaar onderling ondersteunen. Een goede regionale strategie voor duurzame ontwikkeling erkent het belang van die kenmerken die de identiteit van de regio's bepalen alsook de kenmerken die de banden tussen de maatschappelijke groepen in de samenleving aanhalen. Zulke strategieën moeten ontwikkeld worden in samenwerking met een zo breed mogelijk groep

⁴⁸ Er zijn veel verschillende soorten en namen voor Regionale Overheden in verschillende delen van de wereld. Het bepalende karakter van de opkomende overheidsgroepen die deelnemen in het nieuwe RO netwerk voor duurzame ontwikkeling is dat ze gebieden regeren die het grootst en op hoogste politiek subniveau zijn binnen individuele staten vertegenwoordigd bij de Verenigde Naties. De RO bevatten bekende voorbeelden zoals Regio's, provincies, Staten en Prefecturen, maar ook Autonome Gemeenschappen, Gemeenten, Departementen, Districten, Afdelingen, Emiraten, Federaties, Gouvernementsen, Juletule, Kilil, Naties, Oblastey, Rayons, Gebieden, Voblasti, Welayatlar en zones

⁴⁹ Water and sanitation, Energy, Health, Agricultural Production, Biodiversity and Eco-system management.

van relevante belangengroepen en partners, en er zouden mogelijkheden moeten zijn voor actieve deelname en betrokkenheid van deze belangengroepen in de implementatie ervan. De strategieën zouden onderdelen moeten bevatten die zich toespitsen op de vijf deelgebieden die de Secretaris Generaal

van de VN aangeduid heeft als cruciale punten (WEHAB). Sommige RO hebben reeds of zijn bezig met de uitwerking van duurzame ontwikkelingsstrategieën in overeenstemming met deze kenmerken. Wij roepen elke RO in de wereld op om zo snel mogelijk een datum voorop te stellen waartegen ze deze strategieën ontwikkeld zullen hebben.

8. Individuele RO kunnen nog veel van elkaar te leren inzake ervaring met en implementatie van duurzame ontwikkeling en zouden veel mogelijkheden kunnen hebben om samen te werken en partnerschappen op te richten, zowel met hun naaste als met verder gelegen regio's. Tijdens de bijeenkomst in Gauteng hebben een aantal voorttrekkende RO van over de hele wereld besloten om een globaal netwerk voor het uitwisselen van informatie en ervaring over duurzame ontwikkeling op regionaal niveau en het promoten van samenwerking op te richten. Dit zou de basis moeten vormen van samenwerkingsprojecten of programma's die bijdragen tot een gemeenschappelijk leerproces. Wij roepen alle RO in de wereld op om zich bij ons aan te sluiten in de opbouw en ontplooiing van dit netwerk.
9. RO willen en moeten samenwerken met alle andere overheidsniveaus en met andere belangengroepen voor het promoten van duurzame ontwikkeling. We verzoeken alle regeringsleiders en andere wereldleiders die in Johannesburg samenkamen en de Verenigde Naties zelf, om de nodige en essentiële rol van de RO voor het promoten van duurzame ontwikkeling en het uitvoeren van Agenda 21 en de Millenniumdoelstellingen te erkennen en te steunen. Wij erkennen tevens dat ons gedeeld werk op dit gebied moet ontwikkeld worden in een geest van nauwe samenwerking en partnerschap daarbij inbegrepen het aanmoedigen en steunen van duurzaamheidsinitiatieven op gemeenschapsbasis. Eveneens nodigen wij internationale organisaties, lokale overheden en alle andere belangengroepen uit om met ons samen te werken als evenwaardige en essentiële partners voor de uitbouw van hun inspanningen inzake duurzame ontwikkeling.

31 augustus 2002

Deelnemende overheden

1. Australian Capital Territory, Australië
2. Basque Country, Spanje
3. State of Bavaria, Duitsland
4. Government of Catalonia, Spanje
5. Province of Entre Rios, Argentinië
6. Government of Flanders, België
7. Province of Gauteng, Zuid-Afrika
8. Greater London Authority, Verenigd Koninkrijk
9. Province of Lapland, Finland
10. State of Mato Grosso, Brazilië
11. Province of Mpumalanga, Zuid-Afrika
12. State of Pennsylvania, VSA
13. State of Pernambuco, Brazilië
14. State of Western Australia, Australië
15. Region of Poitou – Charentes, Frankrijk
16. State of Rio de Janeiro, Brazilië
17. State of Rio Grande do Sul, Brazilië
18. State of Tocantins, Brazilië
19. Government of Tuscano, Italië
20. Walloon Government, België
21. Welsh Assembly Government, Verenigd Koninkrijk
22. Province of West Java, Indonesië

Deelnemende Associaties

1. Association of European Regions
2. Conference des regions PeriPhériques maritimes

Depotnummer.: D/2003/3241/058
Verantwoordelijke uitgever : Jean-Pierre Heirman
Uitgave juni 2003

Ministerie van de
Vlaamse Gemeenschap
AMINAL

MiNa-Raad

